



Eesti 100 — teel avatusele?

Eesti sotsiaalteaduste X aastakonverents

24.-25. märts 2017

Tallinna Ülikool

esakX

Eesti 100 — teel avatusele?

Eesti sotsiaalteaduste X aastakonverents

24.-25. märts 2017

Tallinna Ülikool

EESTI 100 – TEEL AVATUSELE?

Eesti sotsiaalteaduste X aastakonverents

24.–25. märts 2017

Tallinna Ülikool

Korraldajad:

Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituut
Eesti Sotsioloogide Liit

Airi-Alina Allaste, Tallinna Ülikool

Kadri Ausmaa, Tallinna Ülikool

Aivar Joorik, Tallinna Ülikool

Indrek Grauberg, Tallinna Ülikool

Koidu Saia, Tallinna Ülikool

Karmen Toros, Tallinna Ülikool

Katrin Paadam, Tallinna Tehnikaülikool

Peeter Selg, Tallinna Ülikool

Mare Ainsaar, Tartu Ülikool

Mai Bellmann, Tartu Ülikool

Veronika Kalmus, Tartu Ülikool

Rein Murakas, Tartu Ülikool

Katrin Tiidenberg, Tallinna Ülikool

Triin Vihalemm, Tartu Ülikool

Konverentsi korraldamist toetasid Tallinna Ülikool
ja Hasartmängumaksu Nõukogu

Koduleht: <http://tlu.ee/esak10>

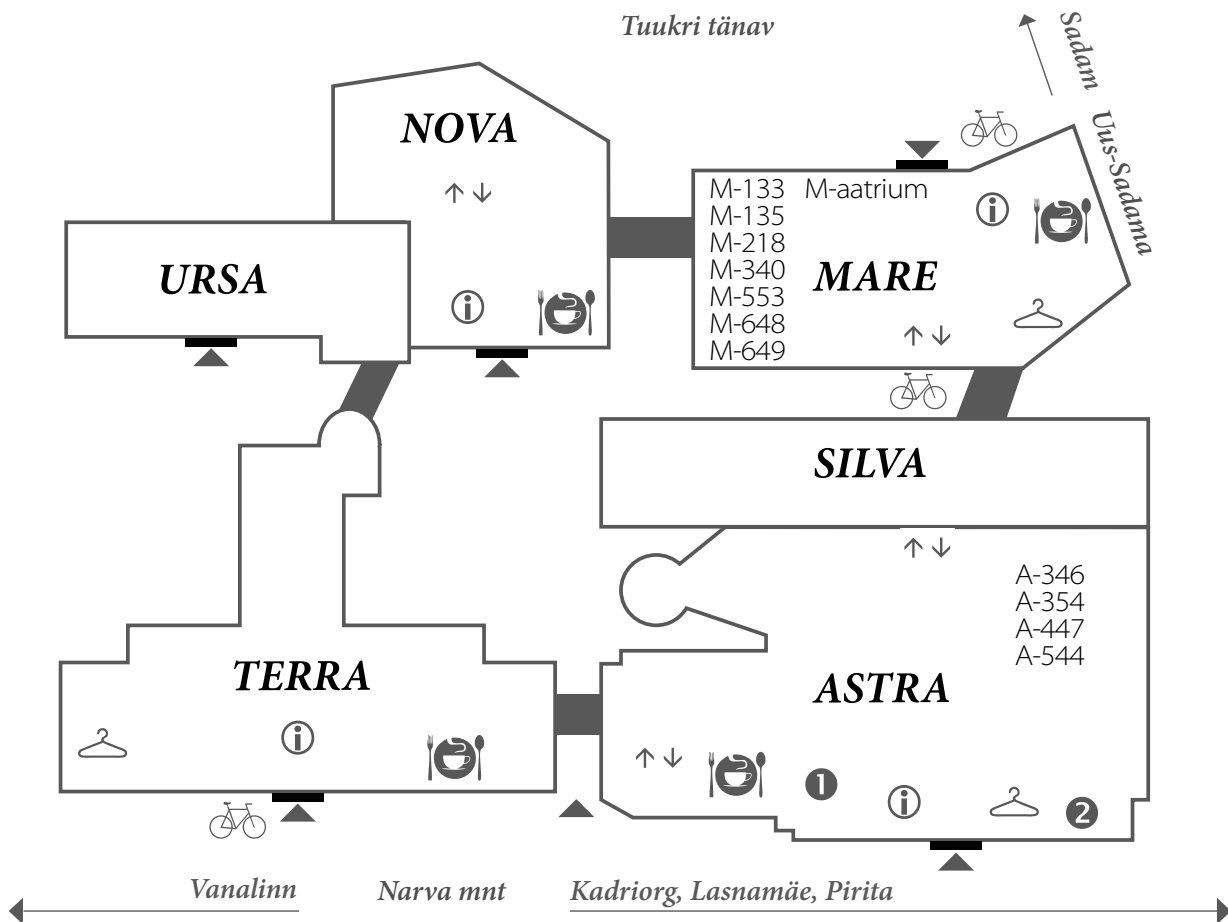
E-post: esak10@tlu.ee

ISBN 978-9949-29-332-2

ISBN 978-9949-29-333-9 (pdf)

REEDE, 24. märts 2017	
	KONVERENTSI AVAMINE (M-218)
10:30	Registreerumine ja tervituskohv
10:45	Tervitussõnad
	I PLENAARETTEKANNE (M-218)
11:00	Stjepan G. Mestovic: Postemotional society and the recent, American Presidential election
12:00	VAHEAEG
13:00	Uute raamatute esitlused
13:30	PARALLEELSESD TÖÖRÜHMAD (erinevad ruumid)
15:00	KOHVIPAUS (M-aatrium)
	II PLENAARETTEKANNE (M-218)
15:30	Tiit Tammaru: Eesti rändeajastul
	PANEELDISKUSSIOON (M-218)
16:30	Kõrghariduse neoliberaliseerumine Eestis: ilmingud ja tagajärjed Paneeli juhib Kadri Aavik; osalevad Daniele Monticelli, Tiiu Kuurme, Triin Roosalu ja Martin Aidnik
	Eesi Sotsioloogide Liidu aastakoosolek
18:30	VASTUVÕTT (M-aatrium)
LAUPÄEV, 25. märts 2017	
08:30	PARALLEELSESD TÖÖRÜHMAD (erinevad ruumid)
10:45	KOHVIPAUS (M-aatrium)
	III PLENAARETTEKANNE (M-218)
11:00	Aet Annist: Migratsiooni moraalist; Mikko Lagerspetz: Soome eestlaste osalemine kodanikuühiskonnas
12:00	VAHEAEG
	IV PLENAARETTEKANNE (M-218)
13:00	Shakuntala Banaji: Taming young citizens
14:00– 16:00	PARALLEELSESD TÖÖRÜHMAD (erinevad ruumid)

TALLINNA ÜLIKOOLI LINNAK



KASUTUSEL OLEVAD RUUMID

M-133	Mare, 1. korrus	A-346	Astra, 3. korrus
M-135	Mare, 1. korrus	A-354	Astra, 3. korrus
M-218	Mare, 2. korrus	A-447	Astra, 4. korrus
M-340	Mare, 3. korrus	A-544	Astra, 5. korrus
M-aatrium	Mare, 3. korrus		
M-553	Mare, 5. korrus		
M-648	Mare, 6. korrus		
M-649	Mare, 6. korrus		

Paralleelsed töörühmad

REEDE, 24. märts kell 13:30 — 15:00

1. "...ja noortel on hääl...?" Noorte aktiivsus, osalus ja -poliitika polariseeruvus ühiskonnas. Juhataja: Airi-Alina Allaste (M-649)

KIRCH, Aksel & Tarmo TUIISK	Noorte töörande tulevikumudelist: kuidas motiveerituse kasvuga luua võimalusi Eesti tööturule jäämisel
NUGIN, Raili	Tasakaalu otsides – maanoorte mobiilsus igapäevapraktikate ja representatsioonide kontekstis
MARKINA, Anna	Kui seaduskuulekad on Eesti noored?
KIVIMÄE, Anne	Noored, noortepoliitika ja andmepõhised uuendused

2. Sotsiaalmeedia ja ühiskond. Juhataja: Andra Siibak (A-354)

ERNE, Jaanika	On freedom of expression, truth, censorship and society
TREUFELDT, Indrek	Faktiilome ning faktikaja: infokonfliktid institutsionaalse ja ühiskondliku tõekäsitluse murdepinnal
SIIBAK, Andra & Mari-Liis MADISSON.	„Kodumaa eest!“ Pagulasvastases Facebooki grupis toimuv sisuloome ning grupiga ühinemise põhjused
GLINJANSKI, Eveli	Võrgustunud külalislakhus

3. Võlgniku õiguste kaitse täitemenetluses. Juhataja: Aare Kruuser (M-133)

KRUUSER, Aare	Võlgniku õiguste kaitse täitemenetluses
SIMM, Heete	Võlgniku õiguste kaitse täitemenetluses võlanõustaja pilgu läbi
ARIA, Alver	Võlanõustamise probleemid Eestis
SEPP, Risto	Täitemenetluse eesmärk ja õiguslik alus

4. Rahvusriik ja religioon. Juhataja: Lea Altnurme (A-346)

PEKKO, Indrek	Rahvuslus ja religioon
KILEMIT, Liina	Eestlaste ja mitte-eestlaste ootused kirikute sotsiaalsele rollile Eestis – kas kaks erinevat nägemust
EEK, Liina	Eestkeelsed õigeusklikud kirikupoliitiliste pingete mõjuväljas
ALTNURME, Lea	Nõudmine religiooni järele. Suund postsekulaarsesse ühiskonda?

5. Lapse õiguste kaitse sotsiaalsed ja õiguslikud probleemid. Juhataja: Mare Merimaa (M-648)

SINDI, Ingrid	Laps asendushooldusel: lapse õigus identiteedile ning sotsiaaltöö roll ja võimalused nende õiguste kaitsmisel
SOO, Kadri	Seksuaalne väärkohtlemine kui paljusid noori kimbutav probleem
TOROS, Karmen	Participatory discourse: Engagement in the context of child protection assessment practices from the perspectives of child protection workers, parents and children
MERIMAA, Mare	Lapse õiguste kaitse tsiviilkohtumenetluses

6. Avaandmed teel avatusele. Juhataja: Rein Murakas (A-447)	
TARKPEA, Tiiu & Lilian NEERUT	Teadlaste vajadused ja võimalused avatud teaduse perspektiivis
SAINSAAR, Mare & Indrek SOIDLA	Väljakutsed rahvusvaheliste võrdlusuuringute tegemisel – „Euroopa sotsiaaluuringu“ eksperimentide tulemused
TOODING, Liina-Mai & Rein MURAKAS	Andmete ühiskasutuse tulemuslikkusest
7. Households' welfare in an international Estonia. Juhataja: Merike Kukk (M-135)	
REBANE, Marit	Birth order effects in interactive child care
KUKK, Merike	Financial difficulties and well-being – the implications of debt repayment problems for consumption
ROOTS, Ave, Mare AINSAAR & Oliver NAHKUR	Inequality and satisfaction with health care in the Baltic countries during and after the economic crisis (2008-2014)
8. „Ma olen liiga laisk, et olla tüdruk.“ Õpikeskkonnad soolise sotsialiseerumise kontekstina. Juhataja: Tiiu Kuurme (M-340)	
ROOTS, Elo-Maria	Õpilaste tulevikunägemused soolistatud perspektiivist ja selle seosed noorte õpilasidenteedi konstrueerimisega
KASEMAA, Gertrud	Õpetaja ja tema sugu ning selle peegeldusi õpetamispraktikates
TANVEL, Katrin	Soorollidest arusaamade avaldumisviisid muusika õppimisel ja õpetamisel
9. Kultuurisotsioloogia. Juhataja: Rene Mäe (A-544)	
ANNUK, Kadi	Nõukogude repressioonid Eesti kui rahvuslik kultuuriline trauma
KULBOK-LATTIK, Egge	Kellel on vaja kultuurikorraldajat?
SAAR, Johannes	Neoliberalismi kultuuriline retoorika
LAUPÄEV, 25. märts kell 08:30 — 10:45	
1. „...ja noortel on hääl...?“ Noorte aktiivsus, osalus ja -poliitika polariseeruvus ühiskonnas. Juhataja: Veronika Kalmus (M-649)	
RÄMMER, Andu	Olulisemad suundumused Eesti noorte sotsiaalses ja poliitilises osaluses
TARU, Marti	Noorsootöö (mõju) ja tõenduspõhine noortepoliitika – müüt või tegelikkus?
BEILMANN, Mai	Noorte „hääl“ paberil ja „päriselt“: noorte osaluse käsitlused Eesti noortepoliitika dokumentides ja noortepoliitika kujundajate diskursuses
KALMUS, Veronika & Mai BEILMANN	Noored kaleidoskoobis: Eesti noortepõlvkonna ühiskondliku aktiivsuse tüpoloogia
10. Behaviour patterns of immigrant Russians in comparison to origin and destination countries. Chair: Sergei Zakharov (M-553)	
ZAKHAROV, Sergei	Trends and ethnic differentials of fertility in Russia in last decades
CHURILOVA, Elena & Leen RAHNU	Fertility in high-order unions in Russia and Estonia: differences among Russians and Estonians
BLUM, Alain & Irina TROITSKAYA	Household structures and marital behaviour of Russian immigrants in France
MITROFANOVA, Ekaterina	Matrimonial and reproductive behaviours of young Russians
KOZLOV, Vladimir	Mixed partnerships of Russians in Estonia and Kazakhstan

11. Small state resilience in the 21st century. Chair: Matthew Crandall (M-133)	
HENDLA, Ivar	Disregard of public opinion in foreign policy development
GUZMAN, Ginger	Cyberpower and cyber resilience: an examination into Estonia's cyber capacity
CRANDALL, Matthew & Anders WIVEL	Punching above their weight, but how? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship
MCDONALD, Terry	Strength in numbers? The euro and small state security
KIRNA, Catlyn	Europeanisation of Hungary's foreign policy
LÄNTS, Randel, Frederico PLANTERA, Russell MACKENZIE & Liis TIIRMANN	Small states and migration flows, strategies of resilience for Lebanon
12. Riikluse toimemehhanismid ja teisenemine. Juhataja: Leif Kalev (A-354)	
SAARTS, Tõnis	Populism Eesti moodi: eriline või siiski tavapärane?
ERNE, Jaanika	A frame as a technique for understanding political and legal reconceptualizing
KALEV, Leif	Metodoloogilise rahvusriikluse kriitikast riigi denaturaliseerimiseni
KASEMETS, Aare	Teadmistepõhise poliitika ja õigusloome kaksteist institutsionaalset eeldust
TAMMISTE, Gerli	Avaliku sektori struktuurireformi legitimeerimine Eestis
TERK, Erik	Siirdemaailmast poolperifeeriamailma
13. Riigikaitselise inimressursi jätkusuutlikkus – küsimused ja väljakutsed. Juhataja: Kairi Talves (A-447)	
SIPLANE, Andres	Kas ja kuidas mõjutab missioon inimest
KASEMAA, Antek	Militaarsest moraalist ja seda mõjutavatest teguritest
KARTON, Inga	Motivatsioon ja ajateenistus: mis, kuidas, milleks?
TALVES, Kairi & Tiia-Triin TRUUSA	Mis on ajateenijal mureks? Hirmud ja probleemid seoses ajateenistusega ja nende muutumine teenistuse jooksul
OJA, Leila & Jaanika PIKSÖÖT	Ajateenijate tervis ja tahe teenistusse astumisel
14. Kesk- ja kohaliku valitsemise suhete mustrid mitmekihilise valitsemise kontekstis. Juhataja: Georg Sootla (A-346)	
LÕO, Arno	Kohalik hüveolu, valdade liit(u)mine ning mastaabikriteeriumi poeetika
KATTAI, Kersten, Georg SOOTLA & Ave VIKS	Territoriaalselt hajutatud suure omavalitsuse juhtimismudeli disain: võtmeprobleemid ja vastuolud
LÄÄNE, Sulev	Kohaliku omavalitsuse süsteemi taasloomine ja erinevad reformikavad Eestis: õnnestumistest ja ebaõnnestumistest nii sisulistest kui ka korralduslikest aspektidest lähtudes
SOOTLA, Georg & Kersten KATTAI	Kogukondade huvide esindamise mehhanismid territoriaalselt hajutatud suurvallas valla valitseva tuumiku tasandil: lahendades esindatuse ja strateegilisuse vastuolu

15. Inimese rahaline heaolu – kelle vastutus? Juhataja: Leonore Riitsalu (A-544)	
PECHTER, Jonna	Pankade võimalused inimeste rahalise heaolu tagamisel
RAIE, Kertu	Kuidas kindlustada haavatava sihtrühma pensionipõlv?
MURAKAS, Rein, Leonore RIITSALU & Diana VEERET	Finantskirjaoskuse taseme mõõtmine võimalustest Eestis
STRENZE, Tarmo	Revolutsioon, evolutsioon ja stagnatsioon Eesti investeerimismaastikul
UDER, Liisi	Kuidas muuta mõtteviisi? Eakapõlve planeerimise näitel
RIITSALU, Leonore	Rahaasjade pikaajaline planeerimine – kelle asi see on?
16. Metodoloogilised väljakutsed välja- ja sissekäände, muutuvate elustiilide ja identiteetide uurimisel. Juhataja: Katrin Niglas & Anu Masso (M-648)	
JÕGI, Larissa, Katrin KARU & Ene VARIK	Changing lives: stories of hope
TIIT, Ene-Margit	Indeksite kasutamine küsitlusvabas rahvastikustatistikas
MÄNNISTE, Maris, Anu MASSO & Andra SIIBAK	Suurandmete meetodid ja metodoloogiad: väljavaade innovatsioonideks või jätkuvalt kinni traditsioonides?
JÄRV, Olle & Anu MASSO	Metodoloogilised väljakutsed ruumilise liikuvuse uurimisel: mobiilpositsioneerimise ja küsitlusmeetodi võrdlus etnilise segregatsiooni näitel
AHAS, Rein & Siiri SILM	Hargmaisuse hindamine mobiilpositsioneerimise andmetel
17. Sotsiaalne kaasatuse head praktikad Eesti ühiskonnas ja deinstitutionaliseerimine. Juhataja: Dagmar Narusson (M-340)	
TOOMA, Aster	Sotsiaalse kaasatuse suurendamise võimalustest ja võimalikkusest
NARUSSON, Dagmar	Sotsiaaltöötajate koostöö (öko)kogukondadega ja heade praktikate märkamine
UIBU, Marko	Koosloome mudeli kasutamine kaitstud töö teenuse analüüsil: transdistsiplinaarne lähenemine
RÄHN, Anne	Kliendi kaasamine sotsiaalteenusele. Head praktikad Pärnu linna näitel
PARVE, Valter	Kogukonna kasvav roll
PAIMRE, Marianne	Estonian cannabis debate on the background of changing drug political paradigm in the Western world
LAUPÄEV, 25. märts kell 14:00 – 16:00	
1. "...ja noortel on hääl...?" Noorte aktiivsus, osalus ja -poliitika polariseeruvus ühiskonnas. Juhataja: Veronika Kalmus (M-649)	
HAAV, Kaarel	Noorte kodanikuhariduse teooria ja praktika
KÕUTS-KLEMM, Ragne & Signe OPERMANN	Arutlemine kui noorte kodanikuaktiivsuse eeldus
KELLO, Katrin	Noorte kodanikuosalus elavike paljuses: õpilaste ja õpetajate vaatenurk
6. Avaandmed teel avatusele. Juhataja: Rein Murakas (A-447)	
MÄNNISTE, Maris	Kuidas õpetada andmemailmas tegutsejat – Tartu Ülikooli info- ja teadmusjuhtimise õppekava arendamise kogemused
MURAKAS, Rein	Sotsiaalteaduslike andmete ühiskasutuse arendamine ja selle mõjude hindamine Euroopas ning sellest lähtuvad väljakutsed Eesti jaoks
TALVES, Kairi, Sten ALLIK & Tiia-Triin TRUUSA	Ajateenijate kompleksuuring – unikaalsed võimalused ja väljakutsed Eesti sotsiaalteadlastele

10. Behaviour patterns of immigrant Russians in comparison to origin and destination countries. Chair: Luule Sakkeus (M-553)	
MAGUN, Vladimir & Marharyta FABRYKANT	Gender and family normative attitudes in Russian-speakers in Estonia and Latvia compared to ethnic Estonians and Latvians and to Russians
SINYAVSKAYA, Oxana	Gender attitudes, division of childcare and fertility intentions of immigrant Russian women in comparison to origin and destination countries
RAHNU, Leen, Allan PUUR & Luule SAKKEUS	Dynamics of mixed partnerships in Estonia
BRONNIKOVA, Olga	The double stigma of Russian women migrants. The case of France
18. Töörühm (A-346)	
KULBOK-LATTIK, Egge	Nüsitud tiibadega Pegasus – kuidas loomingulisest kultuuritöötajast on saanud loovtöötajat abistav korraldaja
LOOGMA, Krista, Meril ÜMARIK & Meidi SIRK	Kutseõpetaja kutse muutumine: nõutav ja pakutav professionaalsus
PAAS, Tiiu & Maryna TVERDOSTUP	Töötajate oskused ja sooline palgalõhe: Eesti Põhjamaade võrdluses
PÖLLUMÄE, Priit	Erametsanduslik ühistegevus Eestis – toimunud arengud, teaduslik uurimine ja perspektiivid
19. Kodakondsuse ja rände praktikad ning poliitika. Juhataja: Leif Kalev & Mari-Liis Jakobson (A-354)	
KALEV, Leif & Henry SINIVEE	Mitmikkodakondsus: avalikud väitlused ja režiimimuutused
JAKOBSON, Mari-Liis	Mitmikkodakondsuse poliitika Balti riikides
LAUREN, Ave	Becoming Google citizens
PAJUMETS, Marion & Mari-Liis JAKOBSON	Transnational alternatives to brain drain? Interpretations of return and intellectual remittances among female SET researchers from CEE in Swedish universities
20. Eesti alusharidus – traditsioonid ja väljakutsed. Juhataja: Tiia Õun (M-133)	
NEVSKI, Elyna	Infotehnoloogia ja eelkoolipedagoogika
STEIN, Kerli	Koolivalmidus kui sild lasteaia ja kooli vahel
KÖÖP, Kerstin	Eesti alusharidus eile, täna, homme
21. Sotsiaaltöö teaduses ja teadus sotsiaaltöös. Juhataja: Merike Sisask & Karmen Toros (M-340)	
MITENDORF, Airi	Normatiivsus sotsiaaltöö praktikas: Kuidas teha head sotsiaaltööd hästi?
STREIMANN, Karin	Kuidas hindavad lapsevanemad ja õpetajad esimese klassi õpilaste vaimset tervist?
SAIA, Koidu	Interdistsiplinaarse meeskonnatöö keerukus alaealiste õigusrikkujate rehabilitatsiooni näitel
TICCHI, Davide, Robert EISINGER & Merike SISASK	Evaluating interest in narrative therapy principles to reconsider a psychosocial approach for decision-making about pectus excavatum treatment
22. Virtuaalne hargmaisuus – sild või lõhe kogukondade vahel? Juhataja: Triin Vihalemm & Anu Masso (M-648)	
LEPPIK, Marianne & Triin VIHALEMM	Venekeelse elanikkonna kodanikuidentiteet ning meediapraktikad
SELART, Ene	Hargmaisuusest enam kui 100 aastat tagasi – ajalooline vaade eestlaste rahvusluse vormidele Jaapanis
TAMMPUU, Piia & Anu MASSO	Digitaalselt vahendatud hargmaisuus ja „virtuaalne residentsus“ Eesti e-residentsuse projekti näitel
VIHALEMM, Triin & Anu Masso	Kuidas saavad hargmaisuuse teooriad aidata lahendada päevajalisi probleeme?

23. Inimese ja ühiskonna avatust loovad kvaliteetidid: filosoofilis antropoloogilisi refleksioone. Juhataja: Airi Liimets (A-544)	
LIIMETS, Airi	Õppiva inimese transtsendeerumise teed olemise avatuses
TÜRNPÜ, Anne	Triksterpunkt teatripubliku ruumiloomet kujundamas
HELLERMA, Joonas	Maskide avanemine – kaunishingede teesklus ja äratundmiskogemus Hegeli „vaimu fenomenoloogias“
PUUSILD, Kristjan	Psühhoanalüütiline vaade inimese <i>psyche</i> avatuse võimalikkusele
REINMETS, Lilian	Häda loovuse pärast

Peaesinejad

MESTROVIC, Stjepan G. Postemotional society and the recent, American Presidential election

Postemotional theory is an alternative to both postmodern theories, such as those by Jean Baudrillard and Zygmunt Bauman, and modernist theories such as those of Anthony Giddens and George Ritzer. Contrary to the postmodernists, who envision a world dominated by rootless, circulating fictions and simulacra, postemotional theory claims that simulacra feed on dead emotions from the historical past. Against Giddens's claim that modernity is an unstoppable juggernaut, I believe that the juggernaut can be stopped. Ritzer's concept of the McDonaldization of society is reinterpreted as the McDonaldization of emotions. The classical roots of postemotional theory are analyzed: The claim by William James that emotional perceptions lead while mental conceptions follow; Georg Simmel's concept of "life" that breaks through "forms," Darwin's influence upon Emile Durkheim and Thorstein Veblen. In the background of these early formulations of what I call postemotional theory there lies Arthur Schopenhauer's philosophy of the "will to life" as opposed to mental "representations," and which was highly influential in the late 19th century. David Riesman's theory in *The Lonely Crowd* is another influence on postemotional theory. This theory is applied to an analysis of the most recent Presidential contest between Donald Trump and Hillary Clinton.

TAMMARU, Tiit. Eesti rändeajastul

Eestis on heaolu kasv mõõdetuna inimarengu indeksiga (tervis, haridus, jõukus) viimase 25 aasta jooksul üks kiiremaid Euroopas. Hariduse ja tervise osas on Eesti võrreldav teiste väga kõrge inimarenguga riikidega, jõukuses on mahajäämus suurem. Ka ebavõrdsus on Eestis endiselt suur ning Gini indeksiga mõõdetuna üks kõrgemaid Euroopas.

Eestis toimub rändepööre. Asjaolu, et mitte kõik Eesti inimesed, eriti ääremaa elanikud ja lihtsamate tööde tegijad, ei saa võrdselt osa heaolu kasvust, põhjustab endiselt ulatuslikku väljarännet Soome ja teistesse vanadesse Euroopa Liidu liikmesriikidesse. Samas on heaolu kasvades aga oluliselt suurenenud sisseränne nii

Euroopa Liidust kui mujalt maailmast. 2015. aasta oli märgiline, sest esimest korda viimase 25 aasta jooksul ületas Eestisse saabujate arv Eestist lahkujate arvu.

Avatud maailmas ei kattu enam riigid, kodanikud ja inimeste igapäevased tegevusruumid. Tänapäeva Eesti on hargmaine, kus omavahel tihedas suhtluses olevad külad, linnad, ettevõtted ja inimesed asuvad nii Eestis kui välismaal. Nagu kärpene muudab meie arusaamist laste kasvatamisest, vanemate-laste suhetest ja peremudelid, nii muudab hargmaisus meie arusaamist rändest, lõimumisest ja rahvusriigist.

Eesti ühiskond on endiselt etniliselt lõhestunud. Suurenev sisseränne asetab lõimumise teema uude valgusesse, sest saabujad pärinevad väga erinevatest maailma piirkondadest. Ühiskonna sidusust saab suurendada mitte üksnes eesti keele tähtsustamisega, vaid inimeste vahelise suhtluse toetamisega. Ühtne, keele põhjal eristamata, Eesti laste ja kool saavad olla lõimumise käivitajad, tööturg elluvija ning lõimumise edukust mõõdab elukohavalik.

Eesti rahvastik ei vähene vaid juhul, kui on täidetud kaks tingimust: sündimus kasvab oluliselt ning saabujaid on märkimisväärselt enam kui lahkujaid. Seega on vaja panustada nii perepoliitikatele kui rändepoliitikatele. Töötajate arvu püsimise probleemi lahendamine on keerulisem, sest lapsed peavad enne kasvama kui nad saavad tööealiseks. Seega on vaja kas eriti ulatuslikku sisserännet või sisserände kombineerimist sisetiste ressursside parema kasutamiseks.

LAGERSPETZ, Mikko. Soome eestlaste osalemine kodanikuühiskonnas

Eesti kodanikud on suurim ja kõige kiiremini kasvav püsielanikena registreeritud välismaalaste rühm Soomes (aastal 2015 oli nende arv 50 367). Lisaks registreeritud püsielanikele elab praktikas püsivalt Soomes suur, aga tundmata arv Eesti kodanike, kes pole end püsielanikena (või üldse) ametlikult registreerinud. Ettekande teemaks on Eesti sisserändajate osalemine kodanikeühendustes. Soome Patendi- ja registriameti andmetele toetudes antakse ülevaade Eesti ja eestlusega seotud ühingutest Soomes. Need on ettekandes liigitatud sõprus-, rahvuspõhisteks, kontakt- ja heategevuslikeks ühinguteks. Teine ettekandes

analüüsitava materjali koguti 2011. aastal võrguküsitluse (N = 336) ja viie rühmaintervjuu (N = 25) abil. Eesti sisserändajad üldiselt säilitavad tihedad kontaktid oma päritoluriigiga. Samal ajal integratsioon, koguni assimilatsioon Soome ühiskonda on suhteliselt kiire. Rahvuspõhiste organisatsioonide võrk on hõre. Seevastu on hulganisti soomlaste asutatud Soome-Eesti sõprusühinguid ja paljude töös osalevad ka Soomes elavad eestlased. Soome sisserännanud eestlased on seesmiselt heterogeenne grupp nii sotsiaalklassi kui Soomes elatud aja ja ühiskonda integreerituse seisukohast. See on üheks põhjuseks, miks rahvuspõhine organiseerumine on vähene.

ANNIST, Aet. Migratsiooni moraalist: eestlaste sunnitud ja sundimatu ränne

Arutlen migratsiooni üle seda ümbritsevate moraallirežiimide valguses tuginedes oma hargmaiste eestlaste hulgas läbi viidud uurimistööle. Migratsiooni ümbritsevad diskursused sisaldavad erinevaid, kaugeulatuvate tagajärgedega moraalihinnanguid. Need seovad ühte migratsiooni, rahvusriikluse ja natsionalismi ning nendega seotud kohustused, aga ka arutlused sunni ja väärtusliku elu, vaba tahte ja neoliberaalse konteksti üle, milles need dimensioonid kokku puutuvad. Moraalihinnangud seavad inimesed ja nendega toimuva erinevatesse, osalt vastuolulistesse hierarhiatesse, mis on sotsiaalteadlastele väärt uurimismaterjal. Emotsionaalselt laetud eristuste – paadipõgenikud ja lodevuspagulased, kodumaa hülgamine ja oma elu edendamine, Siber ja Kanada, jne – avamine lubab vaadelda migratsiooni moraaliseid dimensioone ajastul, mil rahvusega piiratud identiteet ja identiteedile tugineva rahvusriigi idee on taas tugevnenud. Jälgin inimeste suhet rändega hargmaises kontekstis, aga ka ajalooliste hinnangute taustal, sunnitud jäämiste ja sunnitud lahkumiste jagatud ja isiklike kogemuste valguses. Moraalirežiimid, mis ümbritsevad rännet, eitavad osasid kogemusi ning väärtustavad teisi, ning tõstavad esile rände põhjuseid viisil, mis seavad teatud

rändajate grupid teiste suhtes paremasse positsiooni ning korraldavad ümber seniseid suhteid lahkujate ja jääjate vahel.

BANAJI, Shakuntala. Taming young citizens: Rhetorics and realities of young people's democratic participation on and offline

In representing 'citizens' or 'tax payers' mainstream media assumes a shared orientation to history and politics: true citizens continue to support the state, regardless of political affiliation. Meanwhile, in much academic and policy literature, young people across the world are required to 'participate' in order to qualify for the moral label 'good citizens'. For instance, voting, watching the news, party activism, sending e-mails to government websites, attending town hall meetings, volunteering and addressing envelopes for civic organisations. To qualify as 'active citizens', young people in neoliberal democracies must commit time and energy, avoid the individualising lures of social media, and remain in control of their own wellbeing without depending on the state. Even taking out student loans has recently been categorised as 'civic'. In this discourse, distrust and critique of state and media, however legitimate, as well as cynicism and unsanctioned protest are seen as being uncivic. But how do young people feel about their own political participation, especially in light of real challenges such as public funding cuts, European migration and the rise of the far right? Is all 'active citizenship' necessarily benign and desirable? Indeed, what can we learn about different types of active and passive citizenship from cases of civil disobedience and mass resistance to government policies as well as from authoritarian 'civic' action? This lecture answers such questions in light of three multi-method, cross-national European research projects about young people, media and citizenship: CivicWeb (FP6 2006-2009), Young People in Democratic Life (LSE/EACEA 2011-2013) and CATCHeYoU (Horizon 2020, 2015-2018).

Teesid

1. "...ja noortel on hääl...?" Noorte aktiivsus, osalus ja -poliitika polariseeruvus ühiskonnas

BEILMANN, Mai. Noorte „hääl“ paberil ja „päriselt“: noorte osaluse käsitlused Eesti noortepoliitika dokumentides ja noortepoliitika kujundajate diskursuses

Noorte aktiivne osalemine ühiskonnaelus (sh poliitiline aktiivsus) on nii Eesti kui ka laiemal Euroopa Liidu tasemel üks noortepoliitika olulisemaid eesmärke. Antud ettekanne keskendub küsimusele, kuidas Eesti noortepoliitika ja ühiskondlik kontekst tegelikult noorte ühiskonnas osalemist soodustavad või pidurdavad ning kas noortel on „hääl“ „päriselt“ või ainult paberil. Kas noortepoliitika dokumentides seatud eesmärke noorte osalusest peetakse oluliseks ka noortepoliitika kujundajate poolt ning kuidas poliitikakujundajad ja noorteorganisatsioonide juhid näevad, et noored tõepoolest osalevad neid puudutavate otsuste vastu võtmisel? Erilise tähelepanu all on seejuures küsimus, milliste noorte „hääl“ on ühiskonnas kuuldav ning kas poliitiline ja sotsiaalne kontekst soodustab ühe noortegrupi osalust rohkem kui mõne teise oma. Ettekanne põhineb rahvusvahelise teadusuuringu „CATCH-EyoU – Kodanikuaktiivsuse kujundamine koos Euroopa noortega: poliitika, praktikad, väljakutsed ja lahendused“ raames teostatud Eesti noortepoliitika dokumentide analüüsil ning sama uuringu raames talvel 2015/2016 Tallinnas, Tartus ja Ida-Virumaal Eesti poliitikakujundajate ja noorteorganisatsioonide juhtidega läbi viidud intervjuudel. Võimalusel vaadatakse Eesti noortepoliitikat laiemas Euroopa kontekstis võrdluses seitsme samas uuringus osalenud riigiga.

HAAV, Kaarel. Noorte kodanikuhariduse teooria ja praktika

Meie ühiskonnaõpetuse ainekavade ja õpikute koostamise põhimõtteks on ühiskonna vajaduste ja sotsiaalteaduste seostamine. Viimasel kümnendil on kirjastused nagu Avita, Koolibri ja Maurus andnud välja õpikuid ja töövihikuid nii põhikooli II ja III kui

ka gümnaasiumiastmele. Lähtun õppekavade ja nende teooriate eesmärgist kujundada aktiivseid ja kriitilisi kodanikke. Olen arendanud sotsiaalteaduslikku teooriat (mõistesüsteemi), mis seostab kodanike ja riigi arengu. Ettekanne avab seda kodanikuhariduse mõistesüsteemi ja analüüsib ka seda, kuidas senised ainekavad ja peamised õpikud on seostanud õppijate ja ühiskonna vajadusi ja on vastavuses teaduse ning kultuuri arengutasemega. Analüüsitakse võrdlevalt ka Saksa ainekavasid ja õpikuid.

Eestis on esindusdemokraatiat täiendatud osalusedemokraatiaga. Seadusloomesse ja poliitikate väljatöötamise kaasatakse regulaarselt eksperte, huvigruppide ja kodanikeühenduste esindajaid, sealhulgas noorte ja õpilaste omi. Eesti ühiskond vajab noori, kes tunnevad meie demokraatia ja osalusedemokraatia süsteemi, tahavad selle arengut toetada ning oskavad seda teha. Noored saavad omandada demokraatiaalaseid teadmisi, väärtusi ja oskusi juba koolis, eriti ühiskonnaõpetuse aines. Ettekanne analüüsib, kuidas selle ainekavad ja õpikud käsitlevad nii meie demokraatia ja osalusedemokraatia süsteemi kui ka selles osalemise võimalusi. Ettekanne kirjeldab ja hindab ka kooli ja õpilasesinduste tegevuse tutvustamist õppekavades. Analüüsitakse põhimõistete nagu inimene ja ühiskond, kodanik ja riik, inimene ja kultuur käsitlemist. Hinna-takse toetamist õppijate sotsiaalse arengu, nende suhtlemise, kodaniku ja sotsiaalse pädevuse kujunemise käsitlemist.

KALMUS, Veronika & Mai BEILMANN. Noored ka-leidoskoobis: Eesti noortepõlvkonna ühiskondliku aktiivsuse tüpoloogia

Paljudele Lääne uurijatele (Banaji & Buckingham 2013; Banaji & Cammaerts 2014; Sloam 2014) tekitab muret noorte vähenev ühiskondlik aktiivsus, mis väljendub muuhulgas noorte üldises usaldamatuses poliitiliste institutsioonide suhtes ning soovimatuses osaleda poliitikas – hääletada ja korraldada kampaaniaid oluliste teemade eest seismiseks. Hiljutises analüüsis (Kalmus, Kõuts-Klemm, Beilmann, Rämmer & Opermann 2017) leidsime aga, et Eestis kalduvad noored olema ühiskonnaelus osalemise teatud aspekti-

des isegi aktiivsemad kui vanemad põlvkonnad. Samas selgus, et noorte seas esinevad ühiskondliku aktiivsuse osas suured erinevused ning et ka nooremates põlvkonnarühmades leidub mitmekülgset aktiivsete kõrval märkimisväärset hulgal passiivsematesse tüüpidesse („korralikud“, „skeptilised“ ja „võõrandunud“ kodanikud) kuulujaid.

Ettekandes esitleme uut Eesti noorte ühiskondliku aktiivsuse tüpoloogiat ja analüüsimet, millised noortegrühmad osalevad ühiskonnas ja poliitikas aktiivsemalt ning millised noored jäävad pigem kõrvale. Eraldi tähelepanu pöörame erinevatele ühiskonnaelus osalemise vormidele (nt veebipõhised *versus* traditsioonilised, konventsionaalsed *versus* mittekonventsionaalsed osalusvormid). Analüüs põhineb veebipõhise ankeetküsitluse andmetel, mis on kogutud rahvusvahelise Horisont 2020 projekti „CATCH-EyoU – Kodanikuaktiivsuse kujundamine koos Euroopa noortega: poliitika, praktikad, väljakutsed ja lahendused“ raames 2016. aasta sügiskul 15–30aastastelt eesti ja vene emakeelega noortelt (N=1081).

KELLO, Katrin. Noorte kodanikuosalus elavike paljususes: õpilaste ja õpetajate vaatenurk

Noorte kodanikuaktiivsust ja osalust – nagu mis tahes tegevust, mida ei kujunda üksnes väline sund ja sanktsioonid – aitab individuaalsete omaduste kõrval mõista nende sotsiaalne kontekst kogu oma terviklikkuses. Ühelt poolt kuuluvad siia osalemise võimalused, mida ühiskond noortele pakub, laiema poliitiline kultuur ning põlvkondade suhted ja rollid, lapsepõlve ja nooruse kultuuriline tähendus. Kõik need võivad noorte huvi ja osalemisvõimalusi erineval määral toetada või takistada. Teisalt kuulub siia noorte elavikuline, argiste tegevusruumide kontekst (Dahlgren, 2006; Kaun, 2012). Erinevad elavikud ja noor-olemise tähendused sisaldavad erinevat osalemise ja ühiskonnaga ühenduses olemise potentsiaali, erinevaid valikuvõimalusi ja dilemmasid.

Ettekanne põhineb fookusgrupivestlustel (8) 16–19-aastaste Eesti õpilastega ning intervjuudel (17) õpetajatega. Intervjuud toimusid Euroopa Liidu rahastatud teadusprojekti „CATCH-EyoU – Kodanikuaktiivsuse kujundamine koos Euroopa noortega: poliitika, praktikad, väljakutsed ja lahendused“ (Horisont 2020) raames. Vaatlen, kuidas ilmnevad intervjuudes elaviku seosed ühiskonnahuvi, aktiivsuse ja osaluse võimalustega. Mõistan elavikku kui noorte inimeste argistest eluvaldkondadest ehk potentsiaalsetest osalusruumidest moodustuvat tervikut. Iga eluvaldkonna võimalusi aktiivsuse ja osalusega seostuda mõjutab aeg, mida noored selles mõttelises ruumis veedavad. Kõik need ruumid võivad olenevalt elavikust, mille osaks nad on, olla nii osaluse värvajaks kui takistajaks. Nii kool, pere, hobid kui ka töö võivad võtta kogu aja, aga teisalt toetada agentsuse- ja kontrollitaju; olla osaluse, ühiskonnahuvi, motivatsiooni ammutamise, ühiskondliku arutelu ja aktiivsuse praktiseerimise paikadeks.

KIRCH, Aksel & Tarmo TUIISK. Noorte töörande tulevikumudelid: kuidas motiveerituse kasvuga luua võimalusi Eesti tööturule jäämisel

Eestit on peetud edukaks taasiseseisvumisjärgsel perioodil, ent me ei eristu enam teistest siirderiikidest oma innovatiivsuse poolest ega pole tänu tööjõu kalinemisele nii konkurentsivõimelised kui möödunud paaril kümnendil. Eesti jaoks kõige häirivama saatusega piirkonnaks on juba aastaid olnud Ida-Virumaa. Sisuliselt depopulatsiooniga haaratud linnastus on ühes noorte Eestist lahkumisega kasvanud oht, et Narva ja Sillamäe jäävad venekeelseteks linnadeks, sest uusimmigrandid täiendavad venekeelseid töökollektiive ja eesti keele oskusi neil pole kusagil omandada. On selge et vilets keeleoskus pärsib ka neil inimestel Eesti kodakondsuse taotlemist ja tegelikku kultuurilist integratsiooni Eestiga.

Eestist Läände (sh Skandinaaviasse) töölemineku tõmbejõuks on olnud mitmekordne palgaerinevus ja kõrgem elatustase, aga samas nõutakse seal ka kohaliku keele oskust, eriti Soomes, Rootsis ja Taanis. Vastukaaluks noorte töörandesoo vile Läände võiks kujuneda Eestis väljatöötatud sotsiaalne programm, millega luuakse senisest paremad meetmed tänaste töötute noorte stabiilsemale seisundile kaasaaitamiseks. Nimelt on Eestis üsna suur osa noortest stabiilsest töökohast kõrvalejäänud sel põhjusel, et nad ei suuda ennast motiveerida, et leida stabiilne töökoht. Seda noori takistavat kohanematust ja õpitud abitusse sündroomi saaks ületada raskustesse sattunud isiksuse identiteedi testimisega.

Hiljutine Läti tagasisaabusunud emigrantide uuring (kokku 3000 respondenti) kinnitas, et küsitletutest kolmandik pole Lätis valitseva olukorraga rahul ja nad kaaluvad järjekordselt Lätist lahkumist, sest pole suutnud leida stabiilset töökohta. Seega võib Läti näite põhjal väita, et kodumaalt lahkunud tööjõu tagasitoomine on võimalik, kui sellega kaasnevad innovaatilised töökohad ja töötasu tõus. Läti olukord on Eestiga üsna sarnane.

Mida oleks vajalik teha, et riikliku poliitika väljakujundamisel siduda noorte töörande keerukat kompleksi Eesti majanduse prioriteetidega? Eesmärk on teada – uusima kvalifikatsioonitaseme alusel tõsta Eesti majanduse konkurentsivõime Soomega võrreldavale tasemele.

Esiteks, lähimatel aastatel on Eestis vaja läbi viia sisulisi struktuursete reforme tööjõu kvaliteedi tõstmiseks ja kindlasti tuleks (taas)rakendada majanduskriisi ajal kõrvalejäänud tööjõud.

Teiseks, arvestades, et naaberriik Soome tõmbab Eestist jätkuvalt ära koolitatud tööjõudu, eriti noori inimesi, kes Eestis oma esimest stabiilset töökohta ei suuda leida, siis Soome-Eesti vahelise töörande teadusliku analüüsi taset on vaja oluliselt suurendada.

Kolmandaks, Eestist kui kodumaalt lahkunud tööjõu tagasitoomine on võimalik, aga selleks tuleb teha väga olulisi innovaatilisi ja rahanduslikke jõupingutusi koos kaasnevate oluliste sotsiaalmeetmete tagamisega, eelkõige laste koolitusvajaduste arvessevõtmisega.

Neljandaks, on väga oluline rohkendada noorte töötajate rolli Eesti rahvastikukriisist ülesaamisel. Ettekandes selgitatakse, miks on Eesti teemade „noored, tööpuudus, spetsialistide puudus, kohalik madal palk, idast sisserändajad“ kogum oma tähenduselt üks prioriteetsemaid ja nimelt seepärast vajab ka poliitikate kompleksset käsitlust.

KIVIMÄE, Anne. Noored, noortepoliitika ja andmepõhised uuendused

Noortepoliitika ja erinevate meetmete kavandamine noorte toetamiseks, kaasamiseks, probleemide ennetamiseks ja lahendamiseks peab järjekindlalt otsima keskteed erinevate poliitikate eesmärkide ja mitmekesiste teadmiste vahel. Nõudlus noorte parema tundmise järele, mis tõsteti esiplaanile rohkem kui 15 aastat tagasi EL noortepoliitika „Valges raamatus“, on täna jätkuvalt suur ning avalike teenuste arendamine ja korraldamine vajab üha mitmekülgsemat analüütilist tuge.

Kas ja millist tähendust omab või võiks omada nn andmerevolutsioon parema teadmise saamiseks noorte, noorsootöö ja noortepoliitika kohta/jaoks on küsimus, mis seisab Eesti Noorsootöö Keskuses käivitatud arenguprojekti keskmes. Eesmärgiks on analüüsida võimalusi andmepõhiste uuenduste ja andmeanalüüsi tehnoloogiate arengu kasutamiseks, et parandada teadmisi noorte kohta ja seeläbi noortele suunatud teenuseid arendada.

Kui palju andmeid kogutakse noorte kohta? Millised on uued nn digitaalsetest jalajälgedest tekkivad andmed? Kas uued andmed ja analüüsitehnoloogiad võimaldavad leida uusi kasulikke mustreid ning kas need muudavad kaasa muutuste prognoosimisele? Milline on andmealane teadlikkus? Just neid küsimusi käsitleb käimasolev ENTCK projekt. Projekti raames on 2016. aastal algatatud erinevad töösuunad ning projekt on oluline osa noorte seiresüsteemi arendamises.

KÕUTS-KLEMM, Ragne & Signe OPERMANN. Arutlemine kui noorte kodanikuaktiivsuse eeldus

Inimeste osalemine demokraatlikus ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitiline aktiivsus on uurijatele aastakümneid huvi pakkunud. Ühiskondlik-poliitilise osalemise taga on nähtud erinevaid tegureid alates isiksusetüübist ja lõpetades meedia rolliga. Sageli seostatakse poliitikas ja kodanikuühiskonnas osalemist indiviidi huviga vastavate teemade vastu, mis väljendub ka vestlustes sõprade ja kaaslastega (Dahlgren 2009). Ühised arutelud viivad tihti ühistegevusteni. Viimastel kümnenditel lääneriikides aset leidnud muutused on teravalt toonud esile arutlemise kaasatuse tähtsuse, eelkõige tuleb seda tähele panna noorte juures (Micheletti 2006), kuivõrd tegevusena väljenduv (traditsioonilistes vormides) sotsiaalne ja poliitiline osalus näitab nende seas varasemate põlvkondade noortega võrreldes taandumise märke.

Uurimuses keskendutakse küsimusele, mil määral ja kellega arutlevad noored Eestit ja Euroopat puudu-

tavate ühiskondlik-poliitiliste teemade üle. Esitletakse Eesti gümnaasiumiõpilaste hulgas 2016. aastal korraldatud küsitluse tulemusi, mis võimaldavad näidata, millised tegurid soodustavad ja millised takistavad noortel Eesti ühiskonnas ja Euroopas toimuvaga kursis olemist ning ühiskonnaelus osalemist.

Veebiküsitlusena toimunud uuringus osales 12 kooli 574 noort 10.–11. klassist. Uuring ise on rahvusvahelise teadusprojekti „CATCH-EyoU – Kodanikuaktiivsuse kujundamine koos Euroopa noortega: poliitika, praktikad, väljakutsed ja lahendused“ osa. Bologna Ülikooli koordineerimisel ja Horisont 2020 programmist viiakse projekti ellu kaheksas riigis.

Ettekandes käsitletakse Eesti noorte valmisolekut ja ajendeid mõtestada oma arusaama ja suhtumist Eestisse ning Euroopasse ning eeskätt nende soovi ja võimalusi avaldada oma arvamust ning arutleda erinevatel sotsiaalsetel ja poliitilistel teemadel. Kõigepealt võetakse fookusesse arutelude pidamine lähimate sõprade-kaaslaste ja pereliikmetega. Seejärel analüüsitakse, mil määral toimub koolitundides arutelusid, kus õpilased oleksid aktiivses rollis. Lisaks tehakse mõningaid järeldusi selle kohta, kas õpetajad soodustavad või pigem pärsivad koolitundides õpilaste omavahelisi mõttevahetusi, eriti juhul, kui osapooled on eriarvamusel.

MARKINA, Anna. Kui seaduskuulekad on Eesti noored?

Ettekannes esitatakse „Rahvusvahelise laste enesekohase hälbiva käitumise uuringu“ (International Self-Reported Delinquency Study ehk ISR3D-3) tulemusi. Põhifookus on alaealiste poolt toimepandud õigusrikkumistel, riskikäitumisel ja õigusrikkumiste ohvriks langemisel.

NUGIN, Raili. Tasakaalu otsides – maanoorte mobiilsus igapäevapraktikate ja representatsioonide kontekstis

Ettekande fookuses on Eesti maanoorte väljarände (migratsiooni)- ja mobiilsuspraktikate mõtestamine. Ehkki maanoortest rääkides kasutatakse sageli nii meediadiskursustes kui ka poliitikas väljarände ja mobiilsuse mõisteid sünonüümideks, on lähemal vaatlusel need kaks siiski erinevad mitmetahulised fenomenid. Mobiilsus on üks olulisemaid ressursse tänase noore täiskasvanukssaamise protsessis ning geograafiline mobiilsus on (mitte ainult maapiirkondades) sageli seotud ka sotsiaalse mobiilsusega. Ometi assotsieerub maanoorte mobiilsusega peaaegu alati ühesuunaline (pahatihti ka ühekordne) liikumine maalt linna.

Põhinedes välitöödel kuues erinevas Eesti maapiirkonnas, mille käigus tehti süvaintervjuusid (N=72) nii noorte kui noorsootöötajatega, audiovisuaalsel andmestikul (25 noorte tehtud lühifilmi maaelust) ja osalusvaatlustel, püüab ettekanne näidata, milliseid aspekte nende mõistete defineerimisel tuleks arvestada. Maanoorte elu on mobiilsuspraktikatest läbipõimunud juba varasest east ning need on elu loomulik osa. Tihti

on maale elama jäänud noorte elu märksa mobiilsem nende noorte omast, kes kolivad elama linna. Seega on teatud situatsioonides mobiilsus ning väljaränne üksteist suisa välistavad. Teisalt on problemaatiline ka väljarände defineerimine ühekordse aktina, sest maa-elu ei välista linnaelu ning vastupidi. Pigem on väljaränne protsess, millel pole ühesuunalist ja lõplikku tulemust. See pikk protsess ei hõlma tingimata vaid Eesti linnu, vaid ka välisriike (ja selle maapiirkondi). Hoolimata eespoolmainitud vastandatakse diskursiivsetel väljadel endiselt linna ja maad ning maapiirkondi presenteeritakse liikumatute, staatiliste ning ajatutena; linna seevastu mobiilse, areneva ning kaasaegsena. Ent asjaolu, et igapäevapraktikad seda representatsiooni ei toeta, ei tähenda, et sellised kuvandid oleksid irrelevantid. Sageli kasutatakse neid representatsioone ka mobiilse elustiili mõtestamisel (pendeldatakse maa ja linna vahet, sest maakohti nähakse ajatuna ning seda väärtustatakse).

Seega otsitakse ettekandes viise, kuidas kontseptualiseerida ja raamistada mobiilsus- ning rändeuuringuid maanoorte seas. Mobiilsus pole alati seotud rändega, nii nagu pole staatiline maaelu kujutamine alati vastuolus mobiilsete elustiilidega. Tegemist on heterogeensete mõistetega, mida tuleks alati käsitleda kontekstuaalselt – nii uuringutes kui ka poliitiliste väljatöötamisel.

RÄMMER, Andu. Olulisemad suundumused Eesti noorte sotsiaalses ja poliitilises osaluses

Inimeste vähenev osalus poliitikas on andnud alust erinevateks uuringuteks. Mitmetes uuringutes (Putnam 2008) on ilmnenu, et eriti kiiresti on see aset leidnud nooremate inimeste seas. Endistes Ida-Euroopa sotsialismimaades saavutas poliitikas osalemine kõrgpunkti laulva revolutsiooni ajajärgul liberaalseerunud oludes, kuid langes sellele järgnenud sündmuste käigus drastiliselt (Howard 2003). Uurijaid on pööranud palju tähelepanu noortele, sest varasemaid põlvkondi asendades hõivavad nad tuleviku ühiskonnas võtmepositsioonid.

Rahvusvahelise teadusprojekti „CATCH-EyoU – Kodanikuaktiivsuse kujundamine koos Euroopa noortega: poliitika, praktikad, väljakutsed ja lahendused“ raames viidi 2016. aasta novembris Eestis 16 kuni 18 aastaste noorte seas läbi veebiküsitlus, milles osales 574 eesti- ja venekeelset noort.

Ettekandes antakse ülevaade peamistest Euroopa kodakondsuse kujunemise tegureid uuriva veebiküsitluse tulemustest ning tuakse välja olulisemad suundumused eesti ja vene noorte seas. Lähemalt tutvustatakse noorte sotsiaalse identiteedi keskseid aspekte ning hoiakuid Eesti ja Euroopa Liidu poliitika kohta tänaste aktuaalsete probleemide käsitlemisel. Samuti antakse ülevaade noorte vaadetest taolistele ühiskonnas kõneandvatele teemadele nagu noorte tööpuudus, sisseränne ja laiemad Euroopa Liidus toimuvad arengud ning nii Eestis kui Euroopa Liidus toimuva kohta informatsiooni hankimise suundumustest erinevate „professionaalsete“ ja alternatiivsete meediakanalite kaudu.

Eraldi tuakse välja ka noorte igapäevase kogukondliku ja ühiskondliku kaasatuse teed ning antakse ülevaade noorte ühiskonnas osalemise viisidest nagu osalemine erinevates poliitilises sisuga aruteludes ja üritustel ning protestiaktsioonides. Lisaks suhtumisele valimistesse vaadeldakse ka usaldust nii teiste inimeste kui Euroopa Liidu ja Eesti valitsuse suhtes.

TARU, Marti. Noorsootöö (mõju) ja tõendus põhine noortepoliitika – müüt või tegelikkus?

1999. aastal vastuvõetud Noorsootöö seaduse kohaselt on noorsootöö arendavate tingimuste loomine noortele väljaspool kooli, kodu ja töökohta. Sajandivahetust võib pidada noorte vaba aja sisustamisel üheks teetähiseks, kuna sel ajal sai noorsootöö arendamine tänu Euroopa Komisjoni initsiatiivile sisse uue hoo. Alates 2006. aastast on üheks eesmärgiks olnud ka loimitud noortepoliitika arendamine ehk noori sihistavate avaliku poliitika meetmete koordineerituse suurendamine. Noorsootöö roll on toetada koolis, kodus ja töökohas mitteõpetatavate pädevuste ja oskuste arengut.

Praegu kehtiva „Noortevaldkonna arengukava“ kohaselt on loimitud noortepoliitika üldeesmärk vähendada töötuse määra 15–24aastaste vanusegrupis ja 18–24aastaste madala haridustasemega, kuid õpinguid mitte jätkavate noorte osakaalu. Selle üldeesmärgi saavutamist toetavad 4 alaeesmärki, mis kõik kirjeldavad noorsootöös osalemist ja noorsootöö kvaliteeti – ehk teisisõnu nähakse noorsootöö peamise meetodina üldeesmärgi saavutamisel.

Avaliku halduse süsteemi arengu üks suundi on ka avaliku poliitika tõendus põhise suurendamine. Tõendus põhise poliitikakujundamise kontekstis tekib küsimus, kui hästi ja millega on tõendatud noorsootöö kui peamise poliitikameetme põhjendatus noortevaldkonna arengukavas välja toodud eesmärkide saavutamiseks.

Ettekanne keskendub noorsootöö kui poliitika-meetme tõendatusele. Esiteks annab ettekanne ülevaate läbi viidud noorsootöö mõju ja tulemuste uuringutest (kvaliteet, valdkonnad) ning teiseks nende tulemustest. Võib väita, et avaliku halduse kontekstis tähenduslikke noorsootöö mõju ja tulemuste hindamise uuringuid on läbi viidud vähe, nende kvaliteet on madal ja tulemused ei ole otseselt kasutatavad sõnasutatud halduspoliitiliste meetmete saavutamise hindamiseks. Kokkuvõtlikult võib öelda, et noorsootöö kui meetme, mis on suunatud noortega seotud eesmärkide saavutamisele, kasutamine ei ole tõendatud.

2. Sotsiaalmeedia ja ühiskond

GLINJANSKI, Eveli. Võrgustunud külalislahkus

Couchsurfing on veebipõhine sotsiaalvõrgustik ja külalislahkuse jagamise keskkond, mis võimaldab oma liikmetel üksteise diivanitel „surfata“: olles külaliskesks

võõrustaja kodus, võõrustada ise reisil olevaid inimesi või kohtuda võrgustiku liikmetega reisi sihtkohas. Kõige aktiivsemalt kasutavad teenust noored inimesed, kes otsivad autentseid reisikogemusi ja soodsaid viise reisimiseks. Majutust pakuvad eelkõige inimesed, kes on ise varem reisil olles *Couchsurfing*'ut kasutanud ja nad soovivad kogukonda panustada, pakkudes vähemalt sama head majutuskogemust, kui neile endile on varem osaks saanud.

Ettekande aluseks olev empiiriline materjal pärineb magistr töö raames läbiviidud poolstruktureeritud süvaintervjuudest Eestis elavate ja eesti keelt kõnelevate *Couchsurfing*'u kasutajatega (N=15) ajavahemikus detsember 2016 kuni veebruar 2017.

Kasutades Bourdieu, Lin'i ja Simmeli ideid kontseptuaalse raamistikuna, analüüsin, kuidas mõjutab *Couchsurfing*'u kaudu tekkinud suhtlusvõrgustiku suurus ja erinevatest kultuuridest inimestega kokkupuudete rohkus indiviidi sotsiaalset kapitali; kuidas *Couchsurfing*'u kasutajad mõtestavad enda jaoks kogitud sotsiaalseid interaktsioone, mida nad võrgustiku liikmena oluliseks peavad ja milliseid võimalusi või positiivset kasu näevad nad *Couchsurfing*'u võrgustikus nii endale kui ühiskonnale laiemalt.

Esialgsete tulemuste põhjal võib öelda, et *Couchsurfing*'u kasutamine on trendikas ja laialt levinud just seetõttu, et võrgustiku liikmed ja nende tegevus kannavad endas väärtusi – võrgustumine, rahvusvahelistumine, kogukondlikkus, säästlikkus – mis on eriti noorema põlvkonna seas kõrgelt hinnatud.

ERNE, Jaanika. On freedom of expression, truth, censorship and society

This presentation offers a frame for researching all media. It examines the dual character of the freedom of expression, which is an important guarantee in most human rights instruments – the Universal Declaration of Human Rights, International Covenant on Civil and Political Rights, European Convention on Human Rights (ECHR), etc. Freedom of expression has been considered one of the preconditions of democracy because it is essential for consent and participation, which are the bases of democracy. As a political right, freedom of expression in Article 10 ECHR, is closely linked to the other ECHR provisions, especially to Article 9 on the freedom of thought, and Article 11 on the freedom of assembly and association. Duality of rights can be understood in different ways. In the case of Article 10 ECHR, one can see duality in its first section offering fundamental guarantees, while its second section is offering legal restrictions to those guarantees. Therefore, Article 10 ECHR could be comparable with the discourses on truth and censorship in Plato's Politeia. At Plato's time, politics was understood as the power of the rulers to determine what should be prohibited, in that sense one could claim that censorship violates the fundamental bases of a democratic society where power belongs to the citizen. Therefore, the debate with Thomas Hobbes is addressed, in whose view the citizen must abandon some of his/her liber-

ties in return for the protection (s)he receives from the State, and John Locke, who defended liberal politics. Attention is paid to the public/private divide.

SIIBAK, Andra & Mari-Liis MADISSON. „Kodumaa eest!“ Pagulasvastases Facebooki grupis toimuv sisuloome ning grupiga ühinemise põhjused

Sisserännanute kohta on ühiskonnas alati liikunud palju eelarvamusi (Valentine & McDonald 2004). Euroopas lahvatanud pagulaskriisi kestel on aga ka üha rohkem eelarvamusi hakanud levima pagulasvastaste veebikommuniteedi kohta, mille liikmeid kujutatakse sageli äärmuslikena ning üldsuse vaenlastena (Niemi 2014). Pagulasvastaste hoiakute levikule aitab jõudsalt kaasa sotsiaalmeedia (Horsti & Nikunen 2013) ja nii näiteks on viimasel paaril aastal Facebooki loodud rohkelt ka erinevaid eestikeelseid pagulasvastasteid hoiakuid levitavaid gruppe.

Käesolev ettekanne tugineb kevadel 2016 pagulasvastase Facebooki grupi „Estonians against refugee quotas“ aktiivsete liikmete seas läbi viidud intervjuude (N=12) analüüsile. Intervjuude eesmärk oli kaardistada grupi liikmete arvamusi ja kogemusi grupis toimuva kohta. Muuhulgas uuriti, mis põhjustel olid intervjuueeritavad nimetatud grupiga liituda otsustanud, millisenä tajuvad nad grupis toimuvat infovahetust ning kas ja millist võimalikku rolli omistavad nad sotsiaalmeedia gruppidele pagulasteemalises avalikus arutelus.

Intervjuudest nähtus, et grupi liikmed näevad sotsiaalmeediat ja sealseid pagulasvastasteid gruppe kui ainsat võimalust, kus „tavainimesed“ enda arvamusi ning meelsust pagulasküsimuses väljendada saavad. Seevastu peavoolumeediat näevad grupi liikmed korrumpeerunud eliidi poolt konstrueeritud tekstina, mida ei saa usaldada ning mida seetõttu ka enamjaolt ei tarbita.

Enamiku intervjuueeritavate jaoks esindasid teised pagulasvastase Facebooki grupi liikmeid idealiseeritud „meie“ kogukonda, mida vastandati „teistele“, st vähemuses olevale eliidile, kes oli kodanikud võimust ilma jätnud (Canovan 2002). Enamikku intervjuueeritavatest oli grupiga liituma ajendanud soov kaitsta ja säilitada Eesti kultuuri ja identiteeti ning siinseid Euroopalike väärtusi.

TREUFELDT, Indrek. Faktilooime ning faktikaja: info-konfliktid institutsionaalse ja ühiskondliku tõekäsitluse murdepinnal

Faktilooime on ajakirjanduse kõige olulisemat praktikakäsitlev mõiste, mis hõlmab ajakirjanduse universaalset pürgimust esitada eeskätt fakte. Kõigel muul (nagu näiteks meelelahutusel) on pigem teisene funktsioon. Laiemas mõttes on faktilooime institutsionaalselt korraldatud praktikate kogum, mille eesmärk on konstrueerida ühiskonnas ühiselt tunnustatud tege-likkust. Sellise käsitluse järgi moodustavad võim, ava-likkus ja ajakirjandus avatud süsteemi, milles ajakirjan- dusel on institutsionaalne roll just faktikeskkonna hal- dajana. Ajakirjandus peaks andma väidetele staatuse.

Nõnda peaks ajakirjanduslikust tekstist saama tegelikuse usaldusväärne mudel, mille kvaliteedi kujundavad paradoksaalselt just professionaalse praktikaga kaasnevad piirangud.

Nn kajakambrid (*echo chambers*) kirjeldavad seevastu aga mehhanisme, mille najal võivad ajakirjanduse faktiväited sotsiaalses kommunikatsioonis teatud kogukonnas tagasi kajada, kusjuures esilekerkiv hilinev kaja võib saada olulisemaks kui kaja vallandanud sõnum. Kergesti võivad levida ja võimenduda tegelikusele mittevastavad väited, millele ajakirjandus omakorda reageerida püüab. Nii saavad alguse infokonfliktid, mis väljenduvad vastastikustes süüdistustes ja kõigutavad ajakirjanduse ühiskondlikku rolli.

Ettekanne vaatleb kvalitatiivselt retoorilisi strateegiaid interneti kommentaariruumides, lähtudes ajakirjanduses esitatud konkreetsetest faktiväidetest. Huvikondlikes kajakambrites rakendatakse suuresti samu tõekäsitluse võtteid nagu ajakirjanduses – *verum esse ipsum factum* ehk tõde on see, mida sätestatakse. Ainult, et institutsionaalne vastandub huvikondlikule.

3. Võlgniku õiguste kaitse täitemenetluses

ARIA, Alver. Võlanõustamise probleemid Eestis

Eesti Töötukassa pakub töötutele tasuta võlanõustamise teenust, mis peaks aitama neil häirimatult tööturule siseneda. Teenuse läbiviimisel on puudusi: a) töötukassa saab võlaseisundist teada alles siis, kui töötu ei soovi saadavat toetust kanda oma pangakontole; b) puudub võlgu ennetav tegevus ja seetõttu võlgnikud on juba nn lootusetute võlgade seisundis; c) võlanõustajatel puudub koostöö karjäärinõustajatega ning seetõttu puudub õige ülevaade võlgniku tulevasest maksevõimest; d) puuduvad meetmed sundimaks võlgnikku teostama soovitatud toiminguid.

Töötukassa võlanõustamise teenus töötab kohtusüsteemi jõustunud kohtulahenditele ja juba määratud trahvidele vastu. Võlgnikud pöörduvad nõustaja poole kohtulahenditega, mida võlausaldajate huvides oleks vaja täita. Sama lugu on määratud trahvidega – võlanõustaja ülesanne peaks olema kaasa aidata trahvide tasumisele, mitte trahvide aegumise arvutamisele. Võlgniku motivatsiooni kujundamisega ei tegelda piisavalt – võlgnikke ei huvita niivõrd võlgade tasumine ja sissetulekuvõimekuse suurendamine, vaid rahalise kohustuse vähendamine. Võlgnikud ei püüagi saavutada minimaalpalgast suuremat sissetulekut, kui minimaalpalk tuleb seaduse kohaselt neile jätta. Motivatsiooni muutmiseks ei tegelda, sest võlanõustajatel puudub ülevaade võlgniku tegelikust tööalasest võimekusest.

Võlgnikud taotleavad abi pankroti väljakuulutamisel. Pankrot nõuab, et a) võlad ületaksid varad; b) maksejõuetus poleks ajutine. Varaline seis on väljaarvutatav, hoopis raskem on põhjendada täiskasvanud ilma haigusteta isiku, kes ei osale koolitustel ning ei võta vastu pakutud töökohti, pidades neid ebamugavateks, püsivat maksejõuetust.

Puudub mehhanism võlgniku mõjutamiseks, kui ta ei tule kokkulepitud ajal nõustamisele. Meetmeid ei järgne, võlgnik hoiab kinni nõustamistundide broneeringut ning uusi soovijaid ei saa samal ajal vastu võtta.

Osa võlanõustajaid praktiseerib võlanõustamise käigus kokkulepitud toimingute teostamiseks volituse alusel tegutsemist, näiteks andmete väljanõudmist. Läbi on mõtestamata, kas selline lahendus on võlgniku motivatsiooni seisukohalt kõige õigem.

KRUUSER, Aare. Võlgniku õiguste kaitse täitemenetluses

Täitemenetluse õiguslikust regulatsioonist tulenevalt on kohtutäitur kohustatud viivitamata tarvitusele võtma kõik seadusega lubatud abinõud talle täitmiseks esitatud täitedokumendi täitmiseks. Kohtutäitur saab täitemenetluse läbiviimisest keelduda üksnes seaduses sätestatud alustel ja juhtudel. Samas peab täitemenetluses olema tagatud nii sissenõudja kui ka võlgniku õiguste kaitse ning kohtutäituril on kohustus selgitada täitemenetluse osalistele (seega ka võlgnikule) nende õigusi ja kohustusi.

Täitemenetluse õiguslik regulatsioon kehtestab konkreetseid reeglid ja põhimõtted, mis otseselt kaitsevad võlgnikku või annavad võimaluse rakendada meetmeid võlgniku õiguste kaitseks. Õigusaktides ja kohtulahendites on määratletud, millised õigused (sh sissetulekud ja vahendid) peavad olema võlgnikule täitemenetluses tagatud ning mida selleks tegema peab.

Võlgnik, võlgniku esindaja ning nõustaja peavad teadma võlgniku õigusi ja seda, kuidas võlgnik ise või võlgniku esindaja võlgniku õigusi ja huviseid kaitsta saab. Ühtlasi tuleb teadvustada, et nende võimaluste kasutamata jätmise paratamatuks tagajärjeks võib olla ja sageli ongi võlgniku õiguste järgimata jätmise, sest õigustel puudub n-õ automaatne kaitse.

Analüüsimise asjakohast regulatsiooni ja selle rakenduspraktikat.

Ettekanne keskendub probleemidele, mis on tekkinud sotsiaalteenuseid osutaval asutusel täitemenetluses võlgnikuna kaasatud isiku eestkostjana või talle sotsiaalhoolekande teenuste osutajana.

Eesmärk on analüüsida ja pakkuda välja lahendusi sotsiaalteenuste osutajate praktikas pikemat aega aktuaalsena püsinud küsimuses, mida peab ja saab teha sotsiaalteenuseid osutav asutus täitemenetluses võlgnikuna kaasatud isiku eestkostjana või täitemenetluses võlgnikuna kaasatud isiku nõustajana ja talle muude sotsiaalhoolekande teenuste osutajana, et kaitsta võlgniku õigusi täitemenetluses.

Peamiseks eesmärgiks on analüüsida ja pakkuda välja lahendusi küsimuses, kas ja kuidas on võimalik tagada edu ja vähendada sotsiaaltöötajate töömahtu valdkonnas, mis seondub n-õ täitemenetlust korraldava kohtutäituri ja kohtutäituribürooga suhtlemisega.

Lähtume eeldusest, et lahendused saavad rajaneda koostööl, mis omakorda tugineb kehtivale õigusele ja selle heale rakenduspraktikale, ning esitame konkreetseid juhendid koos selgitustega, kuidas täita kehtivat õigust.

Ühtlasi arutame, kas kehtiv regulatsioon ja selle rakendamise praktika on siiski piisav ja millised võiksid olla vajalikud muudatused. Selleks võrdleme Soome ja Eesti regulatsioone ja praktikat ning analüüsime, miks on Soome täitemenetluse valdkonnas üks Euroopa edukamaid maid ning miks on Euroopa Komisjoni korraldatud uuringu andmetel Eestis täitemenetluse kestus liikmesriikides kõige pikem.

Nimelt on Eesti keskmine menetlusaeg 693 päeva, samas eelviimase koha saanud Horvaatias on sama näitaja 291. Registrate ja Infosüsteemide Keskuse andmete alusel oli Eesti keskmine täitemenetluse pikkus 2014. aasta lõpu seisuga 662 päeva avalik-õiguslikel nõuetel, 1641 päeva eraõiguslikel nõuetel ja 778 päeva hüpoteegiga tagatud nõuetel. (Esitatud statistika koostamisel jäeti välja menetlused elatise nõuetes ja hagi tagamise täitmisel, kuna oma olemusest tulenevalt on need kas keskmisest pikemad või lühemad menetlused.)

Eesti täitemenetluse ühe viimase põhjalikuma eelnõu SE 280 seletuskirjas avaldatud analüüsi andmete kohaselt oli 24.03.2015 seisuga Eestis täitemenetlusi kokku ligi 600 000 ning täitemenetlusvõlgnikke 123 000. Keskmiselt oli ühe võlgniku suhtes käimas 5 täitemenetlust.

Andmed võlgnike varalisest seisust näitavad, et pooltel võlgnikest puudub nii sissetulek kui ka registervara, mille arvelt kohtutäitur nõuet täita saaks ning kohtutäiturid menetlevad suurel hulgal nõudeid, mille täitmise perspektiiv on nullilähedane. Seega menetlevad kohtutäiturid praegu sisuliselt pankrotistunud võlgnike nõudeid ning see muudab täitemenetluse pikaks ja koormavaks nii võlgnikule kui ka kohtutäiturile.

Süsteemi korrastamise eesmärgil peetakse vajalikuks anda võimalus suunata kohtutäiturite ressursid (tegevus) pigem nende nõuete menetlemisele, millel on perspektiivi.

Arvatakse, et Riigikogu menetluses olev seaduseelnõu SE 280 vastuvõtmine võib tuua mõned olulised muudatused, sest see sisaldab ettepanekut anda kohtutäiturile võimalus näha võlgniku ja võlgnikuga seotud kolmandate isikute pangakontosid ning peatada perspektiivitud menetlused. Kas see on piisav? Mida veel vajaksime?

SEPP, Risto. Täitemenetluse eesmärk ja õiguslik alus

1. Täitemenetluse eesmärk ja õiguslik alus.

Täitemenetlus on sissenõudja menetlus. Ehk täitur peab endast oleneva tegema selleks, et nõuet viivitusega täita. Viivitus on oluline sest nii vähendatakse materiaalseid kui mittemateriaalseid koormisi seoses nõude teenindamisega. Seda nii sissenõudjale kui võlgniku suhtes.

2. Võlgniku õigused ja kohustused rahaliste nõuete täitmisel.

Võlgniku õigused on sätestatud kehtivas õiguses.

Võlgniku õiguste tagamine eeldab koostööd kohtutäituriga. Eelkõige informeerimist.

Võlgniku kaitsevahend täitemenetluses on kohene reageerimine. Kohene reageerimine on avalduste, taot-

luste esitamine, mis võivad mõjutada ajutiselt mh ka täitemenetluse protsesside peatumist.

3. Mida ootab kohtutäitur võlgnikult ja võlgniku esindajalt, eestkostjalt nõustajalt.

Selge pöördumine sooviga probleem lahendada on tõhusaim. Tõhus taotlus on läbimõeldud sisuga ning toetab eesmärki.

Aresti lõpetamise avaldus ei tähenda sissenõutud raha automaatselt tagastamist.

4. Probleemid isiku õiguste kasutamise ja tagamisega täitemenetluses. Näited praktikast.

Informatsiooni puudus ei sõltu ainult täiturist. Kohtutäiturite praktika on erinev ja see on demokraatlikus ühiskonnas tolereeritav. Arvelduskonto väljatrüki korduv nõudmine samas menetluses ei ole võlgnikule tahtlikult lisakulu tekitamine.

Kui võlgniku elukoht on hoolekandeesutus, peab see nähtuma rahvastikuregistrist.

Eestkostja või nõustaja ülevaade võlgniku sissetulekust tagab hoolekodu arve õigeaegse ja nõutavas ulatuses tasumise.

5. Võimalikud lahendused, mis lihtsustaks ja teeks efektiivsemaks nii võlgnikule sotsiaalteenuse osutamist kui ka täitemenetluse läbiviimist.

Ligipääs arvelduskontole hoiab kokku aega. Eestkostja ega võlgnik ei pea sissetulekut tõendamiseks näitama laekumisi kontole, kui kohtutäituril on arvelduskontole ligipääs.

Kojukandega pensioni täiturile väljamaksmine võrdselt ja samal ajal arvelduskontole saajatega vähendab probleeme ning võimaldab rahal jõuda oluliselt kiiremini saajani.

Valdav enamik eestkoste või nõustaja esindatavatest isikutest on vähemalt ühe võlgnevusega makseraskuses. Makseraskus ületatakse võlgade ümberkujundamisega. Võlanõustaja suudab kuvada ajateljel kava, kas makseraskus on permanentne või ületatav sissenõudmise ajal.

Ületamatu makseraskuse ilmnemisel muudab koheselt esitatud pankrotimenetlus võlgnevuste pildi selgemaks.

Nõustaja või eestkostja ülevaade täitemenetluses oleva nõude aegumisajast vähendab võlgniku rahalist koormust.

SIMM, Heete. Võlgniku õiguste kaitse täitemenetluses võlanõustaja pilgu läbi

1. Võlanõustamisteenuse kui sotsiaalteenuse vajalikkus ja kättesaadavus Tallinna TSK näitel.

Kas võlanõustamisteenus kui sotsiaalteenus on kättesaadav kõigile võlgnikele üle Eesti?

Võlanõustamisteenust vahetult osutava isiku vastavus seaduse nõuetele, kutseseaduse alusel võlanõustaja kutse, riiklikult tunnustatav kõrgharidus ja läbitud võlanõustaja täienduskooolitus.

Sotsiaaltöötaja roll võlgniku nõustamisel.

Võlgniku kui toimetulekuraskustes isiku nõustamine tema õiguste kaitsmisel.

Kas võlgnikel on teenusest kasu ja kas nende toimetulek on tänu nõustamisele paranenud?

2. Võlanõustamine ja majandusnõustamine.

Rahalistesse raskustesse ja võlgadesse sattunud isiku või perekonna toimetuleku parandamine läbi nõustamise.

Võlgniku varalise olukorra kindlakstegemine, võla-usaldajatega läbirääkimine, kokkulepete saavutamine nõuete rahuldamisel, abistamine täitemenetluses.

Täitemenetluses võlgniku seaduslike õiguste kaitse, elatusmiinimumi ja sellest $\frac{1}{3}$ iga ülalpeetava kohta, aresti alt vabastamine.

Teenuse pikemaajaline eesmärk – võlgnevuse likvideerimine või talutavaks muutmine ja uute võlgade tekkimise vältimine.

Majandusnõustamine kui ennetav tegevus, õpetades isikuid rahalisi ressursse kasutama, tulusid ja kulusid planeerima.

3. Probleemid isiku õiguste tagamisega täitemenetluses.

Võlgnik ei saa kätte täitedokumente (täitmisteadet, kohtutäituri tasu väljamõistmise ostsust).

Pensioni, töövõimetoetuse arestimisest saab kuni 50% teada siis, kui raha laekub arvele. Arestimise akti ei ole võlgnik saanud ja on raske saada infot, kes konkreetselt pensioni arestis.

Nõutud dokumentide (konto väljavõtted kõigist pankadest, toimetulekutoetuse maksmine) igakuine esitamine on võlgnikule koormav ja kulukas.

Sissetuleku osa aresti alt vabastamist, millele ei saa sissenõuet pöörata, rakendavad kohtutäituri erinevalt (TMS § 132 lg 1).

Raskused asjaajamisel kohtutäituri bürooga toovad kaasa selle, et võlgnikul kaob motivatsioon ametlikult tööle asuda ja võlgu maksta.

Näited praktikast.

4. Võimalikud lahendused, mis muudaksid võlgnike nõustamise ja õiguste kaitse täitemenetluses efektiivsemaks.

Kindlustada võlanõustamisteenuse kättesaadavus üle Eesti, vajadusel osutada teenust suuremates tõmbekestustes.

Analüüsida pensionikindlustuse seaduse (§ 47 lg 3 – riiklikust pensionist võib tasaarvestada kuni 50 protsenti, kuid pensionäriks säilitatakse seejuures vähemalt 50 protsenti rahavapensioni määrast) otstarbekohasust täitemenetluses võlgade sissenõudmisel.

Anda kohtutäiturile õigus võlgniku arvelduskonto arestimiseks ja kontol toimuva nägemiseks.

Tagada võlgniku ühel arvelduskontol elatusmiinimumi (TMS § 132 lg 1) aresti alt automaatne vabastamine ilma selleks avaldust esitamata vältimaks võlgniku ja tema perekonna elatusvahenditest ilmajäämist.

4. Rahvusriik ja religioon

ALTNURME, Lea. Nõudmine religiooni järele. Suund postsekulaarsesse ühiskonda?

Religiooni kui poliitilise mõjuteguri tagasitulek ühiskonda on Euroopas viimaste aastakümnete reaalsus, mis on kujunenud eriti suureks probleemiks islami

äärmusluse vormis. Seda eirata pole enam võimalik. Eestis ei põhjusta radikaalne islam täna veel muret, kuid religioon on üldiselt muutunud senisest nähtavamaks ja mõjukamaks.

Eesti poliitilisel maastikul on toimunud tähelepanuväärne muutus. Ilmunud on täiesti uus väärtuspõhine tuumkonflikt (Saarts), mida võib nimetada liberaalsuse-konservatiivsuse lõheks. Religioonil on mõlemal poolel oma roll. Ühelt poolt eksisteerib ühiskonnakriitiline religioosne mõte kristlikus konservatiivsuses-fundamentalistikus liinis, mis läbib eri konfessioone. Teisest küljest kohtab ühiskonnakriitikat ka uue vaimsuse keskkonnas, kus on ülekaalus liberaalsed väärtused. Mõlemast suunast on arendatud tegevust (interneti infoportaalid, konverentsid, mitmesugused aktsioonid), mis on leidnud ühiskonnas kandepinna ja toetajaskonna.

Religioossele ühiskonnakriitikale lisaks on nähtavamaks saanud ka selline fenomen nagu asendus-kristlus, mida võib mõista kui nõudmist kristluse kui avaliku teenuse järele. Selline nõudmine iseloomustab neid, kes end ise reeglina kristlaseks ei pea, kuid näevad kristlust ühiskondlikul tasandil kasulikuna. Erinevad inimesed näevad kristluse kasulikkust erinevalt. Ootus kristluse püsimise ja toimimise eest üldise heaolu (kultuurilise identiteedi säilitamine, argisuhtluse selged normid, oluliste väärtuste kaitse jne) nimel on suunatud eelkõige kirikule ja riigile.

On kaks teemat, mis täna on asendus-kristluse päevakorda tõstnud: kooseluseadusega seonduv hirm traditsiooniliste soorollide ja peremudeli kadumise ees ning islamiusuliste massiline sisseränne Euroopasse. Kui erinevalt Ameerikast pöördutakse Euroopas ja veelgi enam Ida-Euroopas ähvardavate ohtude korral pigem rahvusluse kui religiooni poole, et oma kultuurilisi juuri kinnitada, siis täna oodatakse tuge lisaks ka kristlusest. Liberaalsuse-konservatiivsuse tuumkonfliktlikult olukorras asub kristlus konservatiivse rahvuslusega n-ö ühes paadis. Koos täidavad nad selle suuna oma ideoloogilise sisuga.

EEK, Liina. Eestikeelsed õigeusklikud kirikupoliitiliste pingete mõjuväljas

Eestis on viimase, 2011. aasta rahvaloenduse kohaselt kristlikest konfessioonidest enim esindatud õigeusklikud (16% kogu Eesti üle 15 aasta vanuselise elanikkonnast). Õigeusklikke oli elanikkonnast ligikaudu sama suur osa juba 19. sajandi lõpuks peale kirikuvahtusliikumist, kui suur osa eestlasi teistest konfessioonidest siirdus õigeusku. Kui vabariigi alguseaegadel olid õigeusklikud valdavalt eestlased (ligi 60%), siis nõukogude ajal muutus olukord venekeelse elanikkonna kasuks. Tänapäeval on eestlasi õigeusklike seas alla 12%. Uuringud näitavad, et õigeusk on venelaste jaoks seotud rahvusliku identiteediga, samal ajal kui eestlaste seas võib sarnast fenomeni täheldada vaid setode juures (seos kitsamalt pigem setoks, mitte laiemalt eestlaseks olemisega).

Tänapäeval tegutseb Eestis kaks õigeusu kirikut – EAÕK ja MPEÕK, kelle koosseisu kuulub mõlema keelseid kogudusi ning kelle ametlik (kirikupoliitiline) suhtlemine on komplitseeritud. Kuidas tunnetavad kahe õigeusu kiriku lahusust koguduse liikmed, kuidas tunnetavad ilmikud kirikupoliitilist pinget? Kuidas eestikeelsed õigeusklikud oma usulise identiteedi konstrueerivad ning kuidas suhtuvad teistesse konfessionidesse nende ümber? Kuidas üldse eestikeelne õigeusklik on õigeusu kirikusse jõudnud ja kas selles on mingeid erinevusi võrreldes venekeelse elanikkonnaga?

KILEMIT, Liina. Eestlaste ja mitte-eestlaste ootused kirikute sotsiaalsele rollile Eestis – kas kaks erinevat nägemust?

Erinevad Eestis läbiviidud uuringud on näidanud, et siinsed venelased on oma tõekspidamistelt kristlikumad, nende rahvuslik identiteet on eestlaste omast enam seotud kristliku (täpsemalt õigeusu) kirikuga ning nad hindavad kiriku tähtsust oma elus suuremaks kui eestlased. Kuid kas venelased näevad ka kiriku sotsiaalset rolli eestlastest erinevalt? Kui jah, siis mida tähendab see meie ühiskonna jaoks ja milliseid järeldusi võiksid sellest teha arvamusteadlased, poliitikate kujundajad ja sotsiaalteadlased?

Eesti Kirikute Nõukogu poolt 2010. ja 2015. aastal läbi viidud uuringud „Elust, usust ja usuelust“ esitasid muuhulgas küsimusi selle kohta, milline võiks eestlaste ja mitte-eestlaste arvates olla kirikute roll sotsiaalses plaanis. Kui oluline on kirik teiste eluvaldkondadega võrreldes? Kui suur võiks olla kiriku roll sise poliitikas? Lõimijana? Sotsiaalprobleemide lahendajana? Rahvusvaheliste suhete lepitajana? Keskkonnakaitset? Hariduses? Kultuuris? Moraalse suunanäitajana? Kuidas suhtutakse kiriku kaasamise tähtsate pühade ja sündmuste tähistamisel? Nendele küsimustele tuginedes arutlemegi koos, kas ja milline tähendus on seisukohtade erinevusel ühiskonnale laiemalt.

PEKKO, Indrek. Rahvuslus ja religioon

Tänapäeva Eesti sekulariseerunud ühiskonnas ei ole religioonil näiliselt olulist mõju. Seda asjaolu tõendavad edukalt mitmed sotsioloogilised küsitlused ja uuringud. Fakt, et ollakse üks maailma sekulaarsemaid riike, on üldiselt tuntud ja omaks võetud.

Sellegipoolest on Eestis elavate rahvaste rahvusliku eneseteadvuses erinevatel religioonidel oma kindel roll. Kõige enam on rahvuslikku eneseteadvust ja selle kujunemist mõjutanud kristlus ja eriti luterlus. Oma kindel seos rahvuslusega on aga ka nii õigeusul kui maausul. Samas võib ka rõhutatud religioonivastatus olla rahvusliku enesemääratluse ja identiteedi jaoks oluline.

Religioon ja rahvuslus on omavahel tihedalt seotud mitmest aspektist lähtuvalt. Ühtepidi on religioon ajalooliselt aidanud kaasa rahvusluse tekkele, sest on pakkunud ühte head võimalust ennast rahvusena identifitseerida. Teisalt on rahvuslusele omased vaated ja väärtused tänapäevalgi sageli sarnased religioossetele

väärtustele, palju kasutatakse religioossete motive ja seoseid, mis aitavad rahvuslikke mõtteid esile tõsta. Religioonil on nõnda oluline osa rahvusluse ja rahvuslike ideede püsimisel, sest pakub selleks sobivat raamistikku.

Käesolev ettekanne püüab otsida vastuseid järgnevatele küsimustele. Milline koht on eestlaste ja teiste Eestis elavate rahvaste rahvuslikus eneseteadvuses religioonil? Millist rolli on kristlus mänginud rahvuslikus narratiivis ning mis on olnud selle mõju kultuurile ja ühiskonnale? Millised seosed on viimase 20 aasta jooksul kujunenud maausul rahvuslusega?

5. Lapse õiguste kaitse sotsiaalsed ja õiguslikud probleemid

MERIMAA, Mare. Lapse õiguste kaitse tsiviilkohtumenetluses

Põhiseaduse § 146 kohaselt mõistab õigust ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega. Seejuures kohus peab lähtuma nii rahvusvahelisest õigusest kui siseriiklikust õigusest. Eestis on kolmeastmeline kohtusüsteem, kus lapse huve puudutavaid tsiviilasju menetlevad esimese astme kohtuna maakohtud, apellatsioonikohtuna ringkonnakohtud ja kassatsiooniasmena Riigikohus.

Lapse õigusi puudutavad avaldused nagu alaealisele isikule eestkostja määramine, vanema õiguste määramine lapse suhtes, sealhulgas vanemalt vanema õiguste äravõtmine ja lapsega suhtlemise korraldamine (hooldusõiguse asjad), lapse tagastamise otsustamine lapse röövi korral jne, menetletakse hagita menetluse korras tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) sätete järgi. Elatise nõuded menetleb kohus hagimenetluse korras.

Justiitsministeeriumi kohtustatistika kohaselt saabus 2016. aasta esimesel poolel maakohtutesse hagita menetluses menetlemiseks 1333 asja, lahendatud asjade arv oli 1436. Aastal 2015 saabus maakohtutesse 2944 asja, lahendati 2868 asja.

Lapse õigused on sätestatud rahvusvahelistes konventsioonides, eelkõige „ÜRO lapse õiguste konventsioonis“, millega Eesti ühines 1991. Konventsiooni eesmärgiks on tagada lapsele tema heaoluks vajalik kaitse ja hooldus.

Konventsioon sätestab 4 põhiprintsiipi: 1) kõik lapsed on võrdväärsed ning neil on õigus võrdsele kohtlemisele (artikkel 2); 2) igas lapsi puudutavates ettevõtmistes tuleb seada esikohale lapse huvid (artikkel 3); 3) igal lapsel on sünnipärane õigus elada, ellu jääda ja maksimaalselt areneda (artikkel 6); 4) lapsel on õigus väljendada oma vaateid igas teda puudutavas küsimuses ning tal on õigus oma arvamuse ärakuulamisele (artikkel 12).

Euroopa Liidu liikmesriigina tuleb Eestil järgida liidu määrusi, mis sätestavad ka lapse õiguste kaitse, sh ülalpidamiskohustuse, suhtlemiskorra ja vanem-

liku vastutuse. Üheks EL primaarseks õigusaktiks, mis sisaldab lapse õigusi käsitlevaid norme, on „Euroopa Liidu põhiõiguste harta“.

Lapse õigusi puudutavates kohtuasjades on tsiviilkohtumenetluses olulised alljärgnevad erisused: 1) menetluses on esikohal laste õigused ja huvid; 2) laste ärakuulamine ja tema arvamusega arvestamine; 3) laste huve kaitseb seaduslik esindaja; 4) vanemate vaidluses hooldusõiguse üle kaasatakse menetluse eestkosteorگان ja lapsele määratakse advokaat õigusabi osutamiseks riigi õigusabi seaduse alusel ja korras ning tulenevalt TsMS 202 lg-st 2; 5) kohtu koostöö valla- ja linnavalitsusega (TsMS § 552); 6) menetlus toimub uurimise põhimõttel, s.o kohtuniku roll asjas tähtsust omavate asjaolude väljaselgitamisel ja tõendite kogumisel on aktiivne; 7) kohus suunab vanemaid kompromissi sõlmimisele ja lepitusmenetluses kokkuleppe sõlmimisele.

Lapse õigusi puudutavad tsiviilasjad võivad oma olemuselt olla väga erinevad. Kohtupraktika on olnud tulenevalt materiaalsoiguse erinevast tõlgendamisest ebastabiilne. Perekonnaseaduse (jõustus 01.07.2010) sätteid ei ole õigusselged ja võimaldavad erinevat tõlgendamist.

Globaliseerivas maailmas on lapse õigusi puudutavad tsiviilvaidlused muutunud keerukaks ja protsessid aeganõudvaks. Seoses lapsevanema teise riiki elama- ja tööleasumisega on tekkinud kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse osas õiguslikud vaidlused.

Viimastel aastate kohtupraktikas ei ole harvad lapserõõvi juhtumid Haagi 1980. aasta konventsiooni ja Euroopa nõukogu määruse nr 2201/2003 tähenduses, kus laps on oma alaliselt elukohast ilma teise hooldusõigust omava vanema nõusolekuta viidud teise riiki.

Kohtupraktikast ilmneb, et lapsevanemad ei oma piisavaid õigusteadmisi oma õigustest, kohustustest ega vastustest.

Lapse õigusi puudutavates tsiviilasjades on oluline kohtu ja kohaliku omavalitsuse koostöö ning lastekaitsetöötajate õiguslaste teadmiste täiendamine.

Tulenevalt „ÜRO lapse õiguste konventsioonist“ ja Lastekaitseadusest on oluline lapse arvamuse ärakuulamine ning sellega arvestamine. Kahjuks esineb praktikas eelnimetatud olulise põhimõtte järgimisel probleeme.

SINDI, Ingrid. Laps asendushooldusel: lapse õigus identiteedile ning sotsiaaltöö roll ja võimalused nende õiguste kaitsmisel

Lapse eraldamine oma päritoluperekonnast ja paigutamine elama asenduskodusse on tõsine (riiklik) lastekaitsetöö sekkumine lapse ja tema perekonna vahelistesse suhetesse. Samas ei tähenda see, kui laps on hädaohus ning lastekaitsetöö raames sekkutakse lapse ja tema perekonna suhetesse, automaatselt seda, et lapsel keelatakse suhtlemine oma päritoluperekonnaliikmetega. Vastupidi, uuringutulemused kinnitavad, et pigem tuleb neid suhteid hoida või taastada, seda lapse igakülgeks arenguks, sealhulgas identiteedi ja tervikliku „mina“ kujunemiseks.

„Lapse õiguste konventsiooni“ artikkel 8 rõhutab olulist aspekti lapse õigustest, tuues välja, et lapsel on õigus oma identiteedile, mille aspektid on rahvus, nimi ja perekonnasidemed. Seega, perekonnasidemed on lapse identiteedi lahutamatu osa. See LÕK artikkel võib olla lapsele, kes eraldatakse päritoluperekonnast ja paigutatakse elama asendushooldusele, märkimisväärselt oluline. (1) Seda mitte vaid juriidilises, vaid ka psühholoogilises plaanis; ja (2) seda mitte vaid lapse tervikliku „mina“ kujunemise eesmärgil, vaid ka selleks, et lapsest areneks eneseteadlik toimetulev ühiskonna/kogukonna liige. Õigus identiteedile seondub ka asendushoolduse ideaaleesmärgiga, milleks on lapse taasühinemine päritoluperekonnaga.

Ettekandega ärgitatakse arutelu sotsiaaltööga seonduvatest ülesannetest ja raskuspunktidest lapse heaolu loomisel ja asendushooldusel lapse õiguste kaitsmisel. Tutvustatakse sotsiaaltöö meetodit nimega elulootöö meetod. Kuidas luua praktikat, mille käigus luuakse heaolu lapse igakülgeks arenguks ja kaitsakse oma päritoluperekonnast eraldatud lapse õigust identiteedile? Need on ettekande kesksed küsimused.

SOO, Kadri. Seksuaalne väärkohtlemine kui paljusid noori kimbutav probleem

Laste ja noorte seksuaalne väärkohtlemine on tõsine nende tervist, heaolu ja arengut kahjustav probleem, mis sageli jääb varjatuks ning võib mõjutada toimetulekut ka täiskasvanuna. Selles ettekandes annan ülevaate Eesti noorte seksuaalse väärkohtlemise kogemustest, riskiteguritest ning abi saamisest väärkohtlemise puhul. Empiirilise materjalina kasutan 2015. aastal läbiviidud laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuringu andmesikku. Valimi moodustavad 2048 Eesti gümnaasiumides ja kutsekoolides õppivat 16–19-aastast noort. Tulemused näitavad, et seksuaalne väärkohtlemine ei ole noorte elus sugugi harv kogemus. 5% noortest on enda hinnangul püütud vägistada ning samapalju on neid, keda on sunnitud seksuaalvahekorda. Kõige rohkem on noored kokku puutunud soovimatu füüsilise puudutamisega ehk nn käperdamisega (23%). Tüdrukute seas on poistega võrreldes ligikaudu 2,5 korda rohkem seksuaalset väärkohtlemist kogenud isikuid.

Veidi enam kui pooled väärkohtlemise ohvrid räägivad juhtunust kellelegi – enamasti sõbrale või emale, väga vähesed usaldavad juhtumit rääkimisel spetsialiste (nõustaja, arst, lastekaitsetöötaja), politseisse on teatatud üksikuid juhtumeid. Paljud ohvrid jätaavad juhtunu enda teada peamiselt häbi- ja süütunde, kättemaksuhirmu või soovi tõttu oma vanemaid juhtunust rääkimisega mitte kurvastada. Samuti ei teadnud mitmed ohvrid, kellele juhtunust võiks rääkida. Suurem tõenäosus kogeda seksuaalset väärkohtlemist (sh ka väljaspool kodu) on neil noortel, kelle kodukeskkond on vägivaldne, vanemad on vähe osavõtlikud lapse/noore käekäigu suhtes, kes on alustanud varem suguelu, on olnud vahekorras mitmete partneritega ja kasutavad sagedamini alkoholi. Ettekandes võrdlen 2015. aasta uuringu tulemusi 2003. aastal korraldatud analoogse uuringu tulemustega.

TOROS, Karmen. Participatory discourse: Engagement in the context of child protection assessment practices from the perspectives of child protection workers, parents and children

Objective. This article describes empirical results of the views of child protection workers, parents and children along different dimensions including interpretation of engagement, approaches with families in the engagement process, collaboration and relationship, barriers and factors promoting engagement.

Method. A qualitative study was undertaken of a sample of eleven child protection workers, eleven parents and eleven children in one county in South-Estonia. The study explored the participants' experiences and perspectives of the engagement, within the context of assessment in child protection practice, through in-depth semi-structured interviews.

Results. Results indicate that child protection workers demonstrate an over-reliance on expert- and deficit-based approaches, indicating a requirement for a focus on traditional social work assessment, concentrating on problems, and more investigative, coercive, and judgement-focused approaches. Both workers and parents valued the quality of relationships, emphasizing trust, dialogue and support as important elements of engagement. According to children, they were not always considered as a subject in the assessment process, including their needs as the primary focus; children expressed the wish to be more heard and understood, with their opinions being taken into account.

Conclusions. Findings propose that child protection workers are 'stuck in the past', in traditional deficit-based discourse, however families prefer 'modern', strengths-based perspectives.

Keywords: engagement, assessment, child protection worker, parent, child, Estonia.

6. Avaandmed teel avatusele

AINSAAR, Mare & Indrek SOIDLA. Väljakutsed rahvusvaheliste võrdlusuuringute tegemisel – „Euroopa sotsiaaluuringu“ eksperimentide tulemused

Rahvusvaheline teadustöö sotsiaaluuringute valdkonnas on liikumas rangete meetodikate ühtlustamise ja avatud andmete paradigma poole. Kuigi need põhimõtted näivad igati head, ei ole nende praktiline rakendamine sotsiaaluuringute maailmas mitte nii kiiresti edasi liikumas. Seoses erinevate andmekaitse reeglitega on kohati toimumas isegi tagasilikumine.

Ettekanne annab ülevaate kahest praktilise eksperimenti tulemusest, mis katsetasid eri meetodikate rakendamist rahvusvahelistes võrdlusuuringutes. Aastal 2012 osales „Euroopa sotsiaaluuringu“ Eesti meeskond kombineeritud meetodi (CAPI + CAWI) eksperimentis ja aastal 2016 alustati rahvusvahelist paneeluuringu eksperimenti. Ettekanne toob välja peamised õppetunnid andmete kvaliteedi ja rahvusvaheliste

avaandmete levitamise koha pealt. „Euroopa sotsiaaluuring“ on maailma üks enim kasutatavaid uuringuid, mille andmekvaliteet on äärmiselt kõrge, kuid uuringu katsetused meetodite valdkonnas on õpetlikud kõigile sotsioloogiliste uuringutega kokku puutujatele.

MURAKAS, Rein. Sotsiaalteaduslike andmete ühiskutuse arendamine ja selle mõjude hindamine Euroopas ning sellest lähtuvad väljakutsed Eesti jaoks

Hoolimata mitmetest üldistest direktiividest, näiteks programmi Horizon 2020 avaandmeid käsitlevad regulatsioonid, pole sotsiaalteaduslike andmete avalikku kasutusse andmine ja sellealaste tugistruktuuride (eelkõige andmearhiivid) vajalikkus Euroopa teadusmaastikul siiski seni ühest tunnustamist leidnud.

Sellealaste muudatuste toetamiseks on programmi Horizon 2020 raames käivitatud projekt CESSDA-SaW („Euroopa sotsiaalteaduslike andmearhiivide infrastruktuuri tugevdamine ja laiendamine“), milles osaleb ka Tartu Ülikooli juures asuv Eesti Sotsiaalteaduslik Andmearhiiv (ESTA). Projekti üks töopaketti tegeleb otseselt andmete ühiskutuse mõju (sh majandusliku mõju) hindamise võimaluste ning jaosandmete kasutamise ning andmearhiivinduse arendusvajaduste võimalikele rahastajatele kommunikatsiooniprobleemidega.

Esitatavas ettekandes tutvustatakse projekti esialgseid tulemusi, sh eri maade kogemusi andmearhiivinduse propageerimisel ja andmekasutuse mõjude mõõtmisel, ning võimalusi nende Eestis rakendamiseks.

MÄNNISTE, Maris. Kuidas õpetada andmemaailmas tegutsejat - Tartu Ülikooli info- ja teadusjuhtimise õpekava arendamise kogemused

Infost ja tehnoloogiast küllastunud ühiskond toob kaasa uued vajadused nii ühiskonna kui ka organisatsioonide tasandil. OSKA raport „Töö ja oskused 2025“ (2016: 27) toob välja, et hüppeliselt suureneb vajadus inimeste järele, kes oskavad suuri andmemahatusid analüüsida, näha neis uusi seoseid ja mustreid ning teha need mõistetavaks ka uute toodete loojatele ja otsustajatele. Seetõttu on aina olulisemaks muutumas süsteemne ja algoritmiline mõtlemine, statistika lugemisoskus, aga ka suutlikkust näha suurt pilti (ibid: 27). Ja kuigi eespool nimetatud oskused on ettevõtete jaoks suurt lisandväärtust andvateks tulevikuoskusteks, on suur osa taolistest töökohtadest Eestis veel loomata (ibid: 64). Seega on ülikoolide rolliks toetada nimetatud pädevuste arendamist, eesmärgiga, et antud ametikohtadel tööle hakkavad tulevased spetsialistid oleksid võimelised nende uute oskuste kaudu nii organisatsioonide kui ka ühiskonna jaoks tervikuna andmetest väärtust looma.

TALVES, Kairi, Sten ALLIK & Tiia-Triin TRUUSA. Ajateenijate kompleksuuring – unikaalsed võimalused ja väljakutsed Eesti sotsiaalteadlastele

„Eesti Kaitseväge inimvara kompleksuuring“ on 2016. aastal ajateenijate lingituud uuringuga käivitu-

nud kaitsevæe inimvara kaardistav mahukas seireprogramm, mis lähitulevikus hõlmab nii ajateenijad, tegev- ja reservväelased. Selline uuring on nii Eesti kui ka maailma mastaabis ambitsioonika programmiga. Juba uuringu algusest on võetud eesmärgiks andmete teatud piiriini avakasutus. Ettekandes on arutluse all, millised on kaitsevaldkonna inimvara puudutavate uuringu- andmete avakasutusega seotud probleemid ja piirid ja võimalused.

TARKPEA, Tiiu & Lilian NEERUT. Teadlaste vajadused ja võimalused avatud teaduse perspektiivis

Avatud teadus (*open science*) tähendab vaba juurdepääsu teadusinformatsioonile, publikatsioonidele ning teadusandmetele, mille loomiseks ja avaldamiseks on kasutatud avaliku sektori rahastust.

Paljudes Euroopa riikides on vastu võetud avatud teadust käsitlevad seadused ja poliitikad (nt Hispaania, Belgia, Iirimaa, Portugal ja Sloveenia) või rahastajate nõuded (Suurbritannia, Taani, Rootsi ja Norra).

Dokumendis „Avatud teadus Eestis“ on esitatud Eesti Teadusagentuuri avatud teaduse ekspertkomisjoni põhimõtted ja soovitusel riikliku poliitika kujundamiseks. Nende ellurakendamine kohustab teadlasi oma projekti planeerimisel pöörama tähelepanu andmehaldusele eesmärgiga muuta need avatud andmeteks.

Tartu Ülikooli raamatukogu alustas avatud juurdepääsu tutvustamisega 2009. aastal ning astus konkreetseid samme teadusandmete kättesaadavaks tegemise toetamiseks juba 2014.

2016. aasta kevadsemestril viidi läbi küsitlusuuring TÜ teadlaste ja doktorantide seas, et uurida praegusi andmete haldamise praktikaid, suhtumist avatud teadusesse ja koolitusvajadust. TÜ raamatukogu on kahel aastal (2015 ja 2016) pakkunud andmehaldusealast koolitust TÜ doktorantidele ning töötanud läbi tagasiside küsimustikud. Ettekanne tutvustab nende uurin- gute tulemusi avatud teaduse kontekstis.

Vastavalt teadlaste vajadustele pakuvad TÜ raamatukogu ja ka teiste ülikoolide raamatukogud oma teadlastele teenuseid üle kogu teadusandmete elutsükli, alustades andmehaldusplaani koostamisest kuni andmete publitseerimise ja pikaajalise säilitamiseni andmerekpositooriumis.

Selleks, et Eesti teadlaste teadusandmed oleksid kogu maailmas leitavad ja taaskasutatavad, on moodustatud konsortsium DataCite Eesti, kuhu kuuluvad TÜ, EMÜ, TTÜ ja TLÜ. DataCite kui rahvusvaheline organisatsioon registreerib teadusandmed ning omistab nendele digitaalobjekti identifikaatori (DOI).

Rahvusvaheline koostöö, interdistsiplinaarsed uuringud, teksti- ja andmekaeve võimalused tingivad ja soodustavad avaandmete poliitika jätkuvat arutelu Eestis.

TOODING, Liina-Mai & Rein MURAKAS. Andmete ühiskasutuse tulemuslikkusest

Sotsiaalteaduslike andmete ühiskasutuse all mõt- leme selle ettekande raamides olukorda, kus ühe uuri-

misrühma eesmärkidele vastavat avalikustatud and- mestikku kasutatakse teiste uurimisrühmade eesmär- kide saavutamisel, ilma et need uurimisrühmad teeksid otsest koostööd.

Ühiskasutuse andmete efektiivsusel on kaks põhi- list tahku. Esiteks sõltub analüüsi tulemuslikkus sel- lest, kui pädevalt tunneb andmeanalüütik andmestikus ära võimalused oma eesmärkide saavutamiseks ja kui asjatundlikult tajub andmetega seotud piiranguid ana- lüüsile.

Teiseks, tulemuslikkus oleneb andmestikuga seotud metaandmete kvaliteedist. Metaandmed peaksid muu- hulgas hõlmama andmestikule vastava uuringu teoreet- tiliste aluste tutvustuse, andmekogumise protseduuri ja uuringuaja laiema sotsiaalse konteksti kirjelduse, and- mete sisu detailse kirjelduse ning metodoloogilised kaalutlused ja suunised andmete põhjal teostatavate võimalike analüüside jaoks, et muuta andmestik „võõ- rale“ kasutajale võimalikult omaks. Oluline on mugav kasutajaliides andmetega tutvumiseks ja nende allalaa- dimiseks või *online* analüüsimiseks. Et sotsiaalteadusli- kud andmestikud on temaatiliselt kompleksed, sageli suuremahulised ja keerulise semantikaga, siis mängib andmestiku „saade“ andmete kasutuses eriti suurt osa. Andmestiku avalikku kasutusse andmine on sama vas- tustusrikas ja suuremahuline töö nagu mis tahes muu uuringutulemuse publitseerimine.

Ettekandes illustreeritakse sotsiaalvaldkonna and- mestike avalikustamise tahke ning nendega seotud võimalusi ja probleeme Eesti praktikas sagedasemate ühiskasutuse andmestike varal (Eurobaromeeter, Euroopa sotsiaaluuring, ESS, Eesti sotsiaaluuring, Maailma väärtusuuring, WVS jt).

7. Households' welfare in an international Estonia

KUKK, Merike. Financial difficulties and well-being – the implications of debt repayment problems for consumption

The paper investigates the implications of financial difficulties for material well-being by estimating quar- terly consumption response to debt repayment prob- lems. A unique quarterly panel dataset from 2004–2011 Estonia, a euro area country, makes it possible to investigate debt repayment problems of different duration. The results imply that problems lead to sub- stantial short-term drop in consumption and the lon- ger the problems last, the more severe the decline in consumption is. Although consumption recovers after the debt repayment problems are resolved, the increase is smaller than the original decline and consumption remains at a lower level than before the problems emerged. The results suggest that the experience of debt repayment problems has severe consequences for material well-being, driven both by economic and psychological factors.

REBANE, Marit. Birth order effects in interactive childcare

The welfare of children does not only depend on the social strata where they are born, but also on the birth order inside family which operates as an additional mechanism that produces social inequalities. Scholarship points out that first-born children have better chances in life than higher order births (e.g. Conley 2005). The cause might not be solely genetic as a Norwegian study underlines that men who had been raised as the eldest, even if they had been born second or third, had slightly higher IQ-scores than their younger brothers (Kristensen & Bjerkedal 2007).

In this paper, I am testing one mechanism that might explain such differences, namely parental time investments into their first-, second-, and third-born children. Using sibling fixed-effects models with Italian time-use data from 2003, I am testing how much parents invest interactive time into their first-born versus higher-order children, while differentiating families by parental education. The analysis is based on 1038 two-parent families with at least two children in the age gap between 3 and 11 years of age (preschool and elementary school age). Results from logistic regression suggest that parents with tertiary education are able to alleviate the relative disadvantage arising from birth order, while less educated parents invest substantially less time in their children with higher birth order.

ROOTS, Ave, Mare AINSAAR & Oliver NAHKUR. Inequality and satisfaction with health care in the Baltic countries during and after the economic crisis (2008-2014)

Health care is part of wellbeing and health care system contributes to individual's wellbeing. Previous research shows that socioeconomic inequality in health in the Baltic states, especially in Estonia is very high (OECD 2015). Satisfaction with health care system in the Baltic states is related with the economic situation as on one hand the cuts influence the functioning of the health care system as well, but the satisfaction with health care system is also influenced by overall situation in the country and satisfaction with the state. The purpose of this presentation is to study how the satisfaction with health care system has changed during and after the economic crisis and how different socioeconomic groups (people with different educational level, income, occupation and labour market status) have perceived the change. Eurobarometer data (2008, 2009, 2010, 2011 and 2014) will be used for this analysis. Satisfaction with health care system in the Baltic states goes indeed hand in hand with the economic situation, but in Estonia the satisfaction with the health care system starts to rise much earlier than in the other Baltic states after the crisis. In Latvia, which suffered the most of the cuts in the health care system due to the crisis, the satisfaction remains lower longer than in the other states.

8. „Ma olen liiga laisk, et olla tüdruk.“ Õpikeskkonnad soolise sotsialiseerumise kontekstina

KASEMAA, Gertrud. Õpetaja ja tema sugu ning selle peegeldusi õpetamispraktikates

Minu ettekande eesmärk on arutleda teemal õpetaja ja tema sugu: kas ja miks on oluline, kas õpetaja on mees- või naissoost, ning kas ja kuidas õpetaja sugu peegeldub õpetamispraktikates. Arutelu aluseks on sugu kui sotsiaalne (mitte ainult bioloogiline) kategooria, mida reflekteerin toetudes kolmele läbiviidud uuringule: etnograafiline uuring ühes Eesti üldhariduskoolis ning kaks TLÜ kolleegidega läbi viidud uuringut. Esimene neist uuringutest keskendus Eesti haridustöötajate soolisuse käsitlustele (kvalitatiivsed süvaintervjuud). Teine, mahukas uuring, sisaldas sooaspektist lähtuvat küsitlust Eesti kooliõpilaste seas (kvantitatiivne uuring 10 Eesti kooli õpilaste seas, millest arvestatava osa moodustasid avatud vastustega küsimused) ning intervjuusid TLÜ ja TÜ õpetajahariduse õppejõududega.

Kõigi kolme uuringu tulemusi ühendab teema mitmekihilisus ja vastuolulisus. Nii õpetajate kui õpilaste arvamustes esineb palju soo bioloogilist, essentsialistlikku käsitlust. Lisaks essentsialismile on sooprobleematika käsitlemisel levinud kaks peamist seisukohta: 1) soolisuse üle arutletakse üksikisiku tasandil- lähtutakse isiklikust kogemusest (sageli essentsialistlikult vaatenurgast) või selle puudumisest, ei nähta sootemaatikat laiemalt või ei teadvustata sootemaatika (soolisusega seotud stereotüüpide, normide, käitumis- muustrite, ootuste) olemasolu ja mõju oma igapäevaelus; 2) tunnistatakse soostereotüüpe ning nendest tulenevaid probleeme, kuid ei nähta nende probleemide struktuurset, ühiskonnakorraldusest lähtuvaid põhjusi. Selline olematu või mõnevõrra poolik sootemaatika teadvustamine peegeldub nii arusaamades õpetaja soo ja selle mõju kohta õpetamisel kui ka õpetajate õpetamispraktikates.

KUURME, Tiiu. Eesti õpilaste sooliselt märgistatud koolitaju ja enesetaju koolis

Toetudes rohketele rahvusvahelistele uuringutele taastoodab koolikontekst nii soolisi stereotüüpe kui soost lähtuvat positsioneerumist. Ettekandes käsitletakse, kuidas tajuvad eesti üldhariduskoolide poisid ja tüdrukud kooli erinevaid aspekte ning iseennast ja oma võimaluste-lubatavuste piire koolis. Norra rahastatud programmi „Sooline võrdõiguslikkus ning töö- ja pereelu tasakaal“ raamides toimunud õpilasuuringus saadi kümne üldhariduskooli vanemate klasside õpilaste (649 õpilast) küsitlemistulemuste analüüsil mitmekülgne pilt nii sooliselt märgistatud õpilaste koolitajust kui soostereotüüpide toimest enesetajule õpilasena. Materjali analüüsiti temaatilise kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Teoreetilises raamistikus esitatakse nn sotsiaalse grammatika mõiste, mis seob

omavahel nii soo- kui koolirollid ühtseks käitumusli-kuks mustriks. Vaadeldakse lähemalt kummastki soost õpilaste kogemuste ja arvamuste sarnasusi ning erinevusi ja enese positsioneerimist toimingute ja muutuste looja-subjektina, samuti ka vabaduste ja lubatavuste piire. Järeldada võib, et soostereotüüpide mõjul koh- tab õpilaste koolikogemuste kirjeldustes rohkem soole viitavaid erinevusi kui sarnasusi, mis kulmineerub kummagi soo nn normaalsust ja lubatavusi kirjeldades. Samas ühtlustab õpilase roll soove muutusteks koolis. Uusliberalistlik agenda ei ole võrdõiguslikkust koolis lisanud.

ROOTS, Elo-Maria. Õpilaste tulevikunägemused soo- listatud perspektiivist ja selle seosed noorte õpilas- identiteedi konstrueerimisega

Ettekanne käsitleb noorte tulevikunägemusi, kus peamisteks küsimusteks on, kuivõrd ja millistel põh-justel väärtustatakse kõrgharidust ning missugusena nähakse nende poiste ja tüdrukute tulevikku, kes jää- vad põhihariduseta.

Ettekanne põhineb kooliõpilaste uuringu tule- mustel, mille raames vastas üle 600 noore muuhulgas küsimustele, mis puudutasid õpilaste tulevikunäge- musi ning nende seostamist haridustasemega. Ava- tud vastustega küsimuste puhul kasutati kvalitatiivset analüüsi. Vastused rühmitati üldisemate ja kitsamate alateemade järgi. Eesmärgiks oli välja selgitada noorte hoiakud seoses haridustaseme ja tulevikuga ning nende soolised erinevused.

Analüüsist selgus, millistel põhjendustel noored kõrgharidust tähtsustavad ja ülikooli minna tahavad. Teiseks kujunes pilt eesti noorte suhtumisest põhihari- dusest inimeste staatusesse ühiskonnas ja võimalikesse tulevikustenaariumitesse. Vaatluse all on nii õpilaste arvamused kui sõnakasutus. Sõnade esinemissagedus tõi välja kõrge ja madala haridustaseme mustvalget ja teravat vastandamist. Kooliharidust tajutakse vahen- dina hea elu saamiseks, haridustee katkemist karde- takse ning nähakse dramaatiliselt mustades värvi- des. Haridust ja tulevikku kirjeldatakse kui omandit. Madala haridustasemega inimeste kirjeldustes ilmne- sid küllaltki suured soolised erinevused, kus mehi seos- tati rohkem lihttöö või allakäiguga ning naisi teistest sõltumise, emaduse ja allakäiguga. Mis on põhjus ja mida selline maailmapilt kaasa toob? Kuidas mõjutab see ühiskonna ja tööturu soolist segregatsiooni? Taolise mõtteviisi kujunemist võib näha selles, kuidas noored iseennast õpilaseks kirjeldavad. Kuidas erineb poiste ja tüdrukute suhtumine kooli nõudmistesse, õpilaseks olemisse ja kuidas nad tajuvad täiskasvanute ootuseid endale kui õpilase rolli täitjale. Kuivõrd peegeldab noorte enesehinnang, suhtumine madala haridustase- mega inimestesse ja hirm tuleviku ees kogu ühiskon- nas valitsevaid hoiakuid ning täiskasvanute endi hirme, ootuseid ja sisendusi?

TANVEL, Katrin. Soorollidest arusaamade avaldumis- viisid muusika õppimisel ja õpetamisel

Kuna musitseerimise traditsioonid on kultuuripõ- hised, siis väljenduvad antud tegevuses ka ühiskonnas laiemalt valitsevad traditsioonid ja suundumused, seal- hulgas ka arusaamad soorollidest. Kool, juhtides õpilasi muusikaharrastuste juurde, ühtlasi taastoodab stereo- tüüpeid kujutelmi soolistest rollidest seoses muusika- liste tegevustega.

Oma ettekandes keskendun küsimusele, kuidas ja milliste muusikaliste tegevuste osas avalduvad ühis- konnas valitsevad arusaamad soorollidest muusika õppimisel ja õpetamisel. Soolisuse temaatika ühen- duses muusikaga on senini suhteliselt vähe uuritud valdkond nii Eestis kui kogu maailmas. Samas mõju- tavad ju koolist saadud musitseerimiskogemused ning soorollilised kujutelmad inimeste muusikalise identi- teedi arengut ning valikuid muusika suhtes. Esitatud küsimusele vastamisel toetun iseenda 2009. aastal teh- tud empiirilisele uuringule, mis oli üks esimesi Eestis antud teemal läbi viidud uuringuid muusikaõpetajate seas ja oma uurimistulemusi võrdlen mujal maailmas (Suurbritannias, Ameerikas, Aasias, Skandinaavias) läbiviidud küsitluste tulemustega. Andmete põhiliste analüüsitulemustena võib välja tuua järgmist: mehi peetakse edukamateks heliloojateks ja dirigentideks, laulmine on peamiselt naiste tegevus, pillivalik on mõjutatud soolisusega seotud eelarvamustest, klassika- line muusika seostub pigem naistega ning rütmimuu- sika ja elektronmuusika meestega.

9. Kultuurisotsioloogia

ANNUK, Kadi. Nõukogude repressioonid Eestis kui rahvuslik kultuuriline trauma

Mõistet „kultuuriline trauma“ on käsitletud erine- vad teadlased erinevatest vaatenurkadest. Kuigi Eestis seostub see peamiselt Pjotr Sztompka nimega, töötas kontseptsiooni välja grupp teadlasi. Nende hulka kuulus ka Jeffrey Alexander, kelle arusaam kultuurilisest trau- mast tuleneb tema eestvedamisel loodud kultuurisot- sioloogia „kövast programmist“. Ettekanne juhindubki Jeffrey Alexanderi metodoloogilisest lähenemisest kultuurilisele traumale, võttes vaatluse alla Nõukogude repressioonidest (sh massiküüditamistest) tekkinud kultuurilise trauma tähendusloome protsessi Eestis. Kuigi Nõukogude võimu repressiooniaktid tekitasid kannatanud inimeste elukäigus vaieldamatult katkes- tuse, teadvustati need eestlaste kollektiivse rahvusliku kultuurilise traumana, mis tõi kaasa kollektiivse iden- titeedi muutumise, siiski aastakümneid hiljem Eesti taasisesivsuses. Varem on lähiajaloo kultuuritraumade avaldusi eestlaste elus ja kollektiivses mälus uurinud Aili Aarelaid-Tart, peamiselt Pjotr Sztompka lähene- misele toetudes. Traumaatilisus ei ole Alexanderi käsi- tuses sündmuste omadus, vaid sotsiaalselt vahendatud

tähenduse omistamine. Kultuuriline trauma on seega eelkõige sotsioloogiline mõiste, mis seob tähendusliku tervikuks varem seostamata sündmused, struktuurid, tajukujutlused ja tegevused. Kuigi kultuuriline trauma tekib paljude individuaalsete traumade pinnalt, ei tohiks seda Alexanderi hinnangul käsitada kui „palju inimesi üheskoos valu tundmas“, vaid kui inimkollektiivi ühiselt loodavat konstruktsiooni vastusena sotsiaalsele valule. Traumaloomes hõlmab kuut elementi: traumateadet, sõnumitoojaid, publikut ja situatsiooni, trauma kultuurilist liigendamist uueks juhtnarratiiviks – looks sellest, „kes ollakse, kust tullakse ja kuhu soovitakse minna“, institutsiooniareenide rolli traumaloomes ning trauma mäletamist – rutiinistamist ja objektistamist. Ettekanne vaatleb Eesti repressioonitrauma kujunemist nende elementide kaudu jaotatuna kolmes etapis – kollektiivsest traumast teadustamine, kultuuriline liigendamine uueks juhtnarratiiviks ning identiteedi revisjon, mäletamine ja rutiinistamine.

KULBOK-LATTIK, Egge. Kellel on vaja kultuurikorraldajad?

Eesti kultuuriväli muutus 90ndatel märkimisväärselt: taasiseseisvumine tõi kaasa liberalistliku maailma-vaate ja nõudluse *managerism'i* järele, mis oli põhjustatud, ühelt poolt kokkukuivavast riiklikust rahastusest ja teisalt andis avanev kultuuriturug võimaluse uutele riigieelarvevälisestele nähtustele – kohale tulvasid nii uued kunstžanrid, festivalid, kollane ajakirjandus ja kõik muu, mille eest varem „kaitses“ nõukogude inimest kommunismiehitaja moraalikoodeks ning tsensuur.

Uute institutsioonivälisest kultuuriprojektide vedajad pidid pingutama, sest ettevalmistust turumajanduseks polnud.

Esialgu polnud ka siinkandis aimu, kuidas seda uut-laadi tegevust ja tegijatki võiks nimetada. „Mänelik“ tundus toona olevat mingi seletamatu kõrgkultuurilise pürgimusega ühitamatu konnotatsioon, mistõttu sõna etenduskiirustes laialt käibesse ei läinud, kasutati peamiselt bändides. Nii mäletan ennastki festivali korraldades (1992–1999 Dionysia Tartus) aeg-ajalt juurdlemas – kas olen produtsent või äkki hoopis promootor? Aga kuna nende mõistete tähendusväljad polnud kaugeltki selged, siis nentisin – nõukogude kultuuritöötajast, kõrgharitud näitejuhust, kes elanikkonna laiade hulkade, sh laste ja noorte huviharidusega oli määratud tegelema, sai minust kuraatori tüüpi etendus- ja visuaalsete kunstide festivali korraldaja ja mul tuli käigupealt ümber kohaneda festivali peakorraldajaks, produtsendiks. Hiljem tuligi juba mängu üldnimetus – kultuurikorraldaja.

Mitmetine rollijoonis ja muutuvad terminid. Sellise üleminekuaegse kogemusega võib üldistades kirjeldada paljude kultuuritöötajate professionaalse identiteedi muutumist. Protsessi mõtestades näeme, kuidas muutused sotsiaalmajanduslikus ja poliitilises keskkonnas, mis juhtuvad n-ö päevapealt, toovad kaasa mitte üksnes uue tingimused töökeskkonnas ja oskused, mis vajalikud toimetulekuks, vaid ka uued sõnad ja termi-

nid, mis kannavad ajastu vaimu ning mille kasutamine enesekirjeldustes kujundab inimeste professionaalseid identiteete (mis siiski üleöö ei muutu).

Kuna kultuurikorraldaja on kultuuriliste representatsioonidega seotud amet või kutsumus, kelle töö ja tegevusega saab oluliselt mõjutada avalikkust, siis on selle ameti rollijoonised otseselt vormitud diskursiivsetest tõekriteeriumitest, mis luuakse kehtiva poliitilise süsteemi raamistikus. Ja nii ongi kultuuritöö või kultuurikorraldus modernse massihariduse ja -kultuuri osaluse ajastu amet, mis muutunud ja teisenenud lähiajal rohkem kui mõni teine, tuhandeid aastaid muutumatu püsiv amet (nt arst, sepp, juuksur jne).

SAAR, Johannes. Neoliberalismi kultuuriline retoorika

Soovin oma kevadel valmiva doktoritöö põhjal arutada neoliberalismi kultuurilist legitimeerimist Eesti meediaruumis. Tegu on kevadel valmiva doktoritööga, jätku-uurimusega Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudis 2014–2016 läbi viidud kultuuriajakirjanduse standardiseeritud kontentanalüüsile (Kultuuriajakirjanduse... 2015; Saar 2017), milles võtan diskursuseanalüütilise vaatluse alla kultuuriajakirjanduse ühe sisendi, nimelt ühe peavoolu kultuuritootja, Eesti Kunstimuseumi (EKM) pressikommunikatsiooni viimase kümne aasta jooksul. Minu ettekande teema on kaasaegse kunsti legitimeerimise retoorika EKM avalikes meediasõnumites, nende võimaliku korrelatsioon väärtushoiakutega, mis soosivad ühelt poolt kultuuriliberaalseid, individualistlikke ja kosmopoliitilisi sotsiaalse käitumise mustreid, teisalt aga globaalset kultuurilist meritokraatiat, globaalset konkurentsi, sotsiaalset kihistumist, kunstielu kontsentreerumist sotsiaalsesse ladvikusse ja globaalsetesse institutsionaliseeritud keskustesse. Ühesõnaga globaalset tsentraliseeritud ja elitaarse kultuurigeograafia sünd.

Leian, et korduvad argumentatsiooniskeemid, mis legitimeerivad kaasaja kunstnikku kohapealse publiku ees eeskätt viidetega eelnevalt saavutatud rahvusvahelisele menule ja senistele ülesastumistele globaalse haardega kunstisündmustel taastoodavad diskrimineerivaid, kultuurimperialistlikke ja -messianistlikke väärtushoiakuid.

Sellised argumentatsiooniskeemid asetavad kultuurilised praktikad neoliberalisesse diskursusesse, mis ärgitab kunstnikke mõtlema loomingulisest tegevusest globaalse konkurentsi ja individuaalse saavutuse kategooriates, ärgitab personaalse muutuse püüdlimest sotsiaalse asemel, ärgitab personaalset edu pidama kultuuri motiveerivaks jõuks.

Sellised argumentatsiooniskeemid on ülesehituselt ekspansiivsed ja koloniseeriva iseloomuga. Need ärgitavad kultuurigeograafilist arusaama, et kultuuriline väärtusloome leiab aset eeskätt globaalses või rahvusvahelises ruumis ja et Eesti kultuuriline enesekirjeldus sünnib mujal, ühe pressiteate sõnul – „maailma absoluutsesse tippu“ kuuluvate kunstnike pilgus.

10. Behaviour patterns of immigrant Russians in comparison to origin and destination countries

BLUM, Alain & Irina TROITSKAYA. Household structures and marital behaviour of Russian immigrants in France

The paper represents the results of analysis of family structures and marital behavior of Russian immigrants in France. Our study is based on the data from the French censuses as well as on the nationally representative panel survey EDP (Echantillon Démographique Permanent, Permanent Demographic Sample).

Our first results show that the Russian immigrants represent about 0.1% of French population, and two thirds of them are women. Since marriage was a main reason of admission for residence of native Russians in France in the 2000s, we analyze such characteristics of marital behavior as type of partnership, mean age at marriage, frequency of remarriage and union dissolution among Russian immigrants. We also analyze the size and structure of households including at least one member born in Russia.

BRONNIKOVA, Olga. The double stigma of Russian women migrants. The case of France

The so-called 'bride migration' from Russia to France started by the end of the 1990s. My qualitative research was conducted in socially precarious Russian migrants milieu in Paris and Grenoble. In my presentation, I will focus on the gendered perception of this migration from the point of view not only of the host country, but also of Russian migrants men. While some of the women I interviewed mentioned that they experienced the contradictory stereotypes of being perceived as, in the one hand, almost prostitutes, and, on the other hand, 'perfect wives' for 'Western men', some of the Russian men, facing the lowering of their social status and forms of precarity due to migration, intend to 'disqualify' this 'Western man' by attributing him the gendered category of 'feminized man'. Even if not characteristic of Russian migrations only, this situation does have some peculiarities. These women are the object of a double stigma: due to the image of the 'Russian bride' in the host country, but also to the claim by Russian migrants men that to marry a Western man is for her a form of 'humiliating integration'.

CHURILOVA, Elena & Leen RAHNU. Fertility in high-order unions in Russia and Estonia: differences among Russians and Estonians

The collapse of the USSR, transition to market economy and structural changes in society had given start to the family and marriage transformation in Russia and post-soviet countries of Eastern Europe. Estonia is one of examples of rapid deinstitutionalization of marriage, widespread of cohabitations and nonmarital

births. At the same time, since post-war years Estonia accepted the Russian migrants throughout a long time. Researches show that adaptation of the Russian migrants in Estonia proceeds slowly, and patterns of matrimonial behavior of the Russian population and their descendants are closer to patterns observed in Russia. In this article the Generations and Gender Survey data were used to estimate and compare the impact of high-order unions in fertility among the Russian and Estonian population in Estonia and Russians in Russia.

Our results show that the contribution of births in the high-orders unions in total number of births significantly and equally increased both at Estonians and Russian population in Russia and the Russian migrants in Estonia. However, the reproductive behavior of the Russian migrants has common features with behavior of the Russian population in Russia: the share of births in the unregistered unions is less, and length an interval between the first and second births in the continuous union is more, than for Estonians.

KOZLOV, Vladimir. Mixed partnerships of Russians in Estonia and Kazakhstan

The research is devoted to the analysis of the mixed couples' formation (preferences for partners among different ethnic groups and the determinants) in Kazakhstan and Estonia based on the Census and Surveys (GGS and DHS) data. The method we use for the preliminary analysis (preferences) is the cross-ethnic differences approach (Soroko, 2014). The results show the differences between ethnic preferences of Russians in Estonia and Kazakhstan. In Middle Asian Republic the Kazakh prefer the partnerships with the nationalities from Asian ethnic groups (Uzbek and Uygur), while in case of Russians the distance between European ethnics groups (Tatars, Ukrainians and Germans) is closer. In Estonia (especially if we talk about cohabitations, but in case of marriages the situation is almost the same) the distance between Russians and Estonians is much 2 times closer in comparison with Russians and Kazakh in Kazakhstan. In case of marriages a bit closer distance is observed between Finns and Estonians and Russians and Belarussians, Ukrainians and Tatars, but in case of cohabitation the distance is the closest. Age and cohort effect (the growing convergence) could one of the explanations.

Now we are finding the factors influencing the ethnic couples' formation.

MAGUN, Vladimir & Marharyta FABRYKANT. Gender and family normative attitudes in Russian-speakers in Estonia and Latvia compared to ethnic Estonians and Latvians and to Russians

Gender and family normative attitudes play a twofold important role – first, as factors reflecting sociodemographic initial positions and affecting individual behavioral choices translating into the society' demographic pattern and, second, as indicators of

general level of conservative vs modern value orientations. Our research confronts both these roles by analyzing gender and family normative attitude in Russian-speakers in Estonia and Latvia in comparison, on one hand,

to ethnic Estonians and Latvians respectively, and, on the other hand, to Russians in Russia. We used the relevant items of the European Values study collected in 2008 to test our main hypothesis that Russian-speakers in Estonia and Latvia share more conservative gender and family normative attitudes than ethnic Estonian and Latvian, but relatively less conservative than Russians in Russia. The results show, however, that Russian-speakers in both countries are significantly more conservative compared not only to ethnic Estonians and Latvians, but also to Russians in Russia. These results suggest the primary influence of the so-called 'overshooting' – the attempt of Russian-speakers to strengthen their identity of an ethnolinguistic minority by being more Russian (and less Estonian or Latvian) than Russians themselves. The additional argument in favor of this interpretation is the difference between the two countries demonstrating a curious polarization effect: ethnic Estonians are the least, and Russian-speakers in Russia, the most conservative of the five samples. At the same time, the results of the regression analysis with interactions show the effects of basic sociodemographic independent variables on various measurements on gender and family normative attitudes do not differ significantly between the five samples. Thus, the revealed difference in normative attitudes reflect not so much the difference in the life circumstances of various sociodemographic groups, but general value orientations, which may affect behavior in the ways eventually leading to differences in life circumstances for the future generations.

MITROFANOVA, Ekaterina. Matrimonial and reproductive behaviours of young Russians

This research is devoted to the changes in Russians' matrimonial and reproductive behaviour which started after the breakup of the Soviet Union. Using a panel of the Russian part of the 'Generations and Gender Survey' (GGSS; 4,595 respondents), we compare in this paper the demographic behaviour of people socialised in Soviet Russia with that of people socialised in modern Russia.

Our results confirm that the demographic behaviour of Russians is modernising: demographic events are postponed by modern generations; the percentage of people in a partnership and bearing a child in a partnership is rising among young people; the intervals between matrimonial and reproductive behaviours are increasing, which means separation of these behaviours. All these indicators show that Russia is experiencing the second demographic transition.

RAHNU, Leen, Allan PUUR & Luule SAKKEUS. Dynamics of mixed partnerships in Estonia

This study investigates the dynamics of ethnically mixed partnerships in Estonia. Despite the relatively high proportion of immigrants and their descendants in the population, existing research into the formation and stability of majority-minority unions between Estonians and ethnic minorities of mainly immigrant background is limited. Whereas earlier analyses drew their evidence from cross-sectional census data, this study uses detailed lifehistory data. To obtain a sufficiently large sample, we pooled the Estonian Family and Fertility Survey and the Estonian Generations and Gender Survey. The results obtained from employing multiple and single decrement proportional hazards models lend support to the view that the integration of migrant populations through mixed partnering is a prolonged process. In Estonia, the experience of second-generation migrants indicates a stalling trend in the incidence of mixed partnerships between the majority population and migrant groups; the modest incidence of mixed unions extends to the third and higher generations. Second, the results identify multiple factors that can hinder or facilitate interethnic partnering. Apart from the size of the minority groups and their residential proximity to the majority population, the study underscores the salience of early acquisition of the host society language, in the parental home or at school. Third, with regard to partnership dissolution, the study contributes evidence pertaining to the reduced stability of interethnic unions. However, it also indicates that the excess risks associated with ethnic exogamy may not extend to all types of mixed partnerships.

SINYAVSKAYA, Oxana. Gender attitudes, division of childcare and fertility intentions of immigrant Russian women in comparison to origin and destination countries

This paper focuses on the relations between gender attitudes, gender division of childcare tasks and fertility intentions of Russian women in Estonia in comparison with Russian women in Russia and Estonian women. Our research questions are the following: (1) whether and to what extent gender attitudes and gender division of childcare among immigrant Russians are more similar to the attitudes and childcare division of Estonian population than of Russian population in Russia? (2) Whether and to what extent the effect of gender division of childcare on fertility intentions is different between Russians in Russia and Russians and Estonians in Estonia? We base our analysis on the first wave of Generations and Gender Survey, conducted in 2004 in Russia and 2005 in Estonia. Working samples include women aged 18-44 years old with coresident partners, and one or two children, among whom the youngest is under 14 years old (N=1608). We have found that immigrant Russian females have more similarities with Estonian females than with Russians

in Russia with regard to their gender attitudes and, to a lesser degree, gender division of childcare. There are more egalitarian attitudes and egalitarian couples in both Russian and Estonian families in Estonia than in Russia. At the same time, fertility intentions of immigrant Russians do not significantly differ from fertility intentions of Russians in the origin country. Regressions show that gender division of childcare significantly influences fertility intentions, but interaction with ethnic groups is insignificant.

ZAKHAROV, Sergei. Trends and ethnic differentials of fertility in Russia in last decades

Over the past 35 years, Russia's Central Statistical Office conducted 7 large-scaled interviewing of Russian women on the number of children born. The question about the number of ever-born children was asked in four general population censuses (1979, 1989, 2002, 2010) and three microcensuses (1985, 1994, 2015). After termination of collection and centralized processing of birth registration data by ethnicity in Russia, only censuses and sample surveys remain a source of information about the ethnic differentiation of fertility. The conclusions are: (1) the preservation of the historical downward trend of fertility for 32 of 34 nationalities based on the average number of children born by age 50; (2) the decline in fertility occurred most rapidly in recent decades among ethnic groups who were undergoing through an active phase of the First Demographic Transition; (3) the microcensus 2015 shows the on-going reduction in ethnic differentiation in fertility in Russia for women in their forties and fifties. At the same time it is quite possible that in some cultures the recent pronatalist demographic policy since 2006 intensified the youth stimulus to childbearing, especially in ethnic groups, which still have ideals and illustrative examples of large families. Also possible that the results of these changes still have to unfold, as generations get older, in the growth of indicators of their ultimate fertility. As a result, the issue of the demographic effectiveness of today's pronatalist policy in Russia remains open not only for the general population, but also for certain ethnic groups living in Russia.

11. Small state resilience in the 21st century

CRANDALL, Matthew & Anders WIVEL. Punching above their weight, but how? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship

This article seeks to explain the super Atlanticism of two small NATO allies, Denmark and Estonia. Small state super Atlanticism is a puzzling phenomenon. We explain Danish and Estonian super Atlanticism by asking why Denmark and Estonia have eagerly attempted to 'punch above their weight' in the transatlantic relationship since the end of the Cold War, and

how they differ in their strategies to do so. Based on this analysis, we assess the challenges and opportunities associated with each strategy. Our analytical model combines systemic, geopolitical and domestic factors. Our main argument is that the willingness of small states to pursue super atlanticist policies can be explained primarily in terms of the compatibility between the ideas serving as basis for legitimate political action in their domestic societies and political orders promoted by the United States at the global, geopolitical and domestic level. However, the ability to devise specific (super) atlanticist policies within these orders is conditioned upon the relative power of the small state.

GUZMAN, Ginger. Cyberpower and cyber resilience: an examination into Estonia's cyber capacity

In the last few decades 'cyber' has become a ubiquitous buzzword and with ample scholarship on various aspects related to the term, such as cyberspace, cyberpower, and cybersecurity. Most of the literature on the relationship between power and cyber in the international relations (IR) literature builds on the principle of power as A over B and is based on structural anarchy. However, there is a gap in the literature that addresses cyberpower through other power paradigms, especially with consideration to cyber resilience. This paper is to fill this gap by exploring the dynamics of cyberpower beyond coercive power, with a focus on the role of the increasing cyber resilience by Estonia. We will explore how small states, like Estonia, with limited resources may compete and thrive in this novel environment.

HENDLA, Ivar. Disregard of public opinion in foreign policy development

Political scientists have been discussing the role of public opinion on policy decision for close to a century. The debate has become even more prominent in the past few decades since the spread of democracy (after the end of the cold War) has increased the number of states in which public opinion actually can make an impact on policy. The so called 'Almond-Lippmann consensus' of no domestic involvement on foreign policy was gradually replaced in the second half of the 20th century.

Most of the attention has been drawn to large states, but even in many established small democracies (Israel, Denmark, Finland) public opinion has been witnessed to play a significant role on foreign policy. A recent study in Finland indicated that Finnish foreign policy – public opinion relation has changed during the 20th century with the development of democracy.

However, in Estonia, it is next to impossible to witness any significant inclusion of the public into foreign policy decision-making and the citizens have been treated as objects of foreign policy instead of subjects as they should be in a democratic state. The reasons for this can be explained with the concepts of greed and fear which have been influencing Estonia's foreign policy more than public opinion. This makes Estonia

stand out among small democracies and can be seen as both the pro et contra when considering the resilience of the small Baltic nation.

KIRNA, Catlyn. Europeanisation of Hungary's foreign policy

Hungary along with other Eastern European States has become a member of European Union and has followed the European lead on many affairs, until recently. Since 2010 Hungary has taken steps to move away from what is expected of an EU member. This paper analyses the European expectations and Hungary's position.

The paper looks into the topic of Europeanization, what the term is used for and both the benefits and problems with the approach, focusing on the field of foreign policy. What is the central European foreign policy and how should a country align with it? The paper aims to answer all those issues while focusing on the case of Hungary.

Hungary has had a difficult history and has been finding its way since the end of the Cold War. After aligning itself with the European Union and NATO for two decades, Hungary started changing in the early 2010s. The government since then has changed many internal and external policies that have led to disagreements with the rest of Europe. Why has Hungary's foreign policy changed this way and what are implications of that. The paper deals with issues of history, European and national identity and European integration in general.

LÄNTS, Randel, Frederico PLANTERA, Russell MACKENZIE & Liis TIIRMANN. Small states and migration flows, strategies of resilience for Lebanon

This paper focuses on Lebanon in the midst of the (global) refugee crisis, how the state has dealt with it, and offers possible solutions for managing a potential humanitarian catastrophe. Lebanon is a small state in all aspects of the definition – territory, population, military might, vulnerability to external influence, GDP. Historically, the state has faced numerous internal and external conflicts, notably due to religious divisions in the area. In recent years, Lebanon has been putting up with mass immigration from Syria, and it is estimated that the number of refugees in Lebanon has exceeded one million, making up to around 20% of the state's population. Overpopulation has led the country to take up various challenges, among them being unemployment, lacking education, deficient healthcare, poor housing conditions, defective infrastructure, and environmental issues. According to the analysis conducted in this paper, the Lebanese government should tap into the potential of the refugee population. A possible policy recommendation would be to provide refugees with a plot of land, and set up education centres. This would also encourage integration between the locals and refugees. Lebanon has the potential to become an expert in handling the refugee crisis and thus increase

its strategic importance, especially in its relations with the EU and the U.S. Lebanon should also make use of the financial and other aid provided by the two. The overall ambition of Lebanon should be to become a stable democratic state with sound institutions.

MCDONALD, Terry. Strength in numbers? The euro and small state security

Does being a member of the currency union have security benefits for small states? Using the cases of Iceland and Greece, this paper will explore the costs and benefits to small states of currency union, with an eye on security in the era of hybrid warfare. The theme will be explored through the lenses of Realism and Financialization, and will have benefit to IR and IPE discussion of small state security and hybrid warfare defence.

12. Riikluse toimemehhanismid ja teiseneimine

ERNE, Jaanika. A frame as a technique for understanding political and legal reconceptualizing

This presentation bases on my research approaching legal understandings of state sovereignty through the periods of early modernity and postmodernity and their formation in Western political thought (embracing European and American thought). The aim is to offer a technique that through understanding state as a changing entity in history, and some factors that have caused such change, could assist in predicting new politics and new changes. As viewing both legal and political aspects, the research is also related to different understandings of realism. I would also follow the discussions, whether the something that has been named 'international law' could be named 'transnational law' (Philip C. Jessup), 'common law of mankind' (C. Wilfred Jenks), whether the basis of the world order should lie in individuals instead of states (John B. Rawls), the clash of civilizations (Samuel P. Huntington), and the models of 'global law' for the third millennium (Rafael Domingo Oslé).

KALEV, Leif. Metodoloogilise rahvusriikluse kriitikat riigi denaturaliseerimiseni

Ettekanne käsitleb metodoloogilist rahvusriiklust, selle kriitikat ja edasiminekueteid. Huvikeskmes on tänapäevaste riigikäsitluste võimalus metodoloogilise rahvusriiklusega haakuvat naturaliseerumist ületada.

KASEMETS, Aare. Teadmistepõhise poliitika ja õigusloome kaksteist institutsionaalset eeldust

Riigi õiguspoliitika alased õigussotsioloogilised uuringud on teaduskirjanduses suhteliselt haruldased. Viimastel kümnenditel on OECD riikides tähelepanu

nihkunud õigusaktide juriidiliselt kvaliteedilt õigusloome protsessi kvaliteedile ja sellega seotud seaduste legitiimsuse ja sotsiaalse kehtivuse küsimustele (Munger, 1993; Habermas 1996; Käärrik, 2000; Narits, 2004; Ervasti, 2008). Teesid tuginevad Riigikogu Toimetistes nr 34 (2016) ilmunud artiklile, kus autor esitles Eesti ministeeriumides ja Riigikantseleis õigusloomega tegelevate ametnike küsitlustulemusi. Ankeedi 12 teadmispõhise poliitika ja õigusloome eelduse küsimust lähtuvad OECD regulatiivsete reformide uurimisraportite soovist 1995–2010 (Kasemets et al 2011; OECD 2000). Üks keskseid OECD uuringute küsimusi oli-on, miks riikide õiguspoliitilised jm strateegilised reformid kalduvad ebaõnnestuma ega saavuta soovitud mõjusid? Põhjuste selgitamiseks uuriti, milliste institutsionaalsete eelduste toimivus suurendab poliitika mõjueesmärkide saavutamise tõenäosust. Teadmispõhise õigusloome eelduste (sh ametnike mõtte- ja tööruutide) hindamise teemapüstitus koos 10 eeldusega on 10 aasta taguses Riigikogu Toimetiste artiklis (Kasemets 2006). 2011. ja 2015. aasta küsitlused peegeldavad valitsuse õiguspoliitika edu-eelduste tugevdamise tahet ja nelja aastaga toimunud muutusi. Need neli aastat on ühtlasi „Eesti õiguspoliitika arengusuunad aastani 2018“ (Riigikogu 2011) rakendamise esimene poolaeg.

Õigusloomes osalevate ametnike küsitlusi oli tarvis ka Vabariigi Valitsuse algatatud ja Riigikogu menetlusse antud seaduseelnõude seletuskirjade normatiivsete sisuanalüüside 1998–2015 tõlgenduseks. Alates esimesest analüüsist (Kasemets 2000) kordub küsimus: miks paljud Eesti riigiametnikud ei järgi mõjude hindamise, infoallikatele viitamise ja huvirühmade kaasamise teabega seotud hea õigusloome norme? „Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja“ (1996; 2011) sotsiaal-õigusliku teabe esitamise normide täitmise ja järelevalve tõhususe mõõtmisele keskenduva normatiivse sisuanalüüsi teoreetiline taustsüsteem ja meetodika on kirjas mitmes artiklis (Kasemets 2000, 2009; Kasemets & Liiv 2005; Kasemets & Talmar-Pere 2014). Viimane seaduseelnõude seletuskirjade vastavuse hindamine (2012–2015) Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja mõjude hindamist, allikaviiteid ja kaasamist käsitlevate nõuetega oli arvult kaheksas. Võrreldes eelmise uuringuga, on valitsuse keskmine „teadmispõhine õigusloomekuulekus“ paranenud 18%, sh kõige madalam mõjude hindamise ja kaasamise teabe vastavus õigusloome normidele oli 2012–2015 Maaeluministeeriumis ja Justiitsministeeriumis koostatud seaduseelnõudes (vastavalt 64% ja 67%) ja kõige kõrgem normi-fakti vastavus Haridus- ja Teadusministeeriumis ning Kultuuriministeeriumis koostatud seaduseelnõudes (vastavalt 86% ja 94%).

Eeltoodud seaduseelnõude seletuskirjade sisuanalüüsis kerkis küsimus, millised teadmispõhise poliitika (sh õigusloome) institutsionaalsed eeldused vajaksid „järeleaitamist“ selleks, et valitsuse algatatud seaduseelnõude mõjud/riskid meie inimestele (ühiskonnale), majandusele ja loodusele saaksid vähemalt miinimumtasemel hinnatud, seaduste elluviimisega seotud sihtrühmad kaasatud ja otsustusel läbipaistvalt dokumenteeritud?

Riigiametnike küsitlus selgitab, miks õigusloome normid ja faktid ei ole kooskõlas ning miks võtab meie inimeste, ettevõtete ja loodusega arvestava teadmispõhise õigusloomekultuuri kujunemine palju aega.

SAARTS, Tõnis. Populism Eesti moodi: eriline või siiski tavapärase?

Tänasel globaliseerumisajastul näeme järjest enam populistlike erakondade esiletõusu. Kuni viimaste Riigikogu valimisteni (2015) oli Eesti suuresti erandlik, kuna populistlikku retoorikat kasutasid suuresti vaid parlamendivälised väikeerakonnad. Nüüdseks on pilt muutunud ja Eestiski on parlamenti jõudnud üks populistlik paremäärmusliku kallakuga erakond (EKRE), mis on Eesti poliitikasse toonud reljeefse eliidivastase diskursuse, mida seal varem pole olnud. Ettekandes antakse ülevaade senistest uuringutest, mida on populismi ja populistlike erakondade kohta tehtud, vastates küsimusele kuivõrd paistab Eesti populism eriline, kui võrdleme seda teiste Balti riikidega (Jakobson jt 2012), või ka mõningate teiste Lääne Euroopa riikidega (nt Köhler 2015). Esialsed tulemused näitavad, et kuigi populistlikumad erakonnad kasutavad samasugust eliidivastast retoorikat nagu populistid teisteski riikides, siis on ühiskonnagruppidepõhine vastandumine ja radikaalsete/maagiliste poliitikalahenduste sissetoomine olevat vähem selgelt välja joonistunud, kui võrdlusriikides. Ometi ei anna see põhjust väita, et Eesti populism oleks kuidagi eriline – pigem on tegemist eristumisega nüanssides, mis on kinni kohaliku erakonnapoliitika omapäras ja poliitilises kultuuris.

TAMMISTE, Gerli. Avaliku sektori struktuurireformi legitimeerimine Eestis

Ettekanne käsitleb viimaste aastate suuremate Eesti avaliku sektori struktuurireformide legitimeerimist, lähtudes F. W Scharpfi ja I. Blühdorni raamistikest ning uue avaliku halduse ja valitsetuse lähene-mistest. Fookuses on Eesti viimase kümnendi kaks pikemaajalist suuremat struktuurireformi – avaliku teenistuse reform ja haldusreform.

TERK, Erik. Siirdemaailmast poolperifeeriamailma

Eesti nii nagu ka teiste endiste postsotsialistlike maade arengut on püütud käsitleda erinevatest vaatepunktidest. Teatud perioodide puhul on need perspektiivid töötanud, ehkki mitte täiel määral ja loodetud ulatuses, teatud arenguperioodide puhul on nende seletusvõime ammendunud. Seetõttu on tekkinud vajadus võtta toimunu mõtestamiseks ja eesseisva prognoosimiseks tarvitusele järk-järgult uusi perspektiive. Kirjeldame ja võrdleme omavahel kolme paradigmat: siirdeparadigmat (*transition*), järeletõmbamisparadigmat (*catching up*) ja poolperifeeriaparadigmat (*semi periphery*) ja püüame näidata neis paradigmades sisalduvate käsitlusperspektiivide vaheldumise loogikat ning seda, kuidas nad üksteist täiendavad. Püüame iga

paradigma raames käsitleda majanduslikke, valitsemislikke, poliitilisi kui sotsiaalseid aspekte nende omavalhelises seoses.

Kuigi konvergensihüpoteesil põhineva järeletõmbamisparadigma ja sõltuvussuhtel (*dependency*) põhineva poolperifeeriaparadigma ideoloogilised alusarusaamad on vastupidised, üks propageerib optimistlikke kasvu ja arenguvõimalusi, teine rõhutab piiranguid, omavad nad mõlemad olulist heuristilist potentsiaali. Järeletõmbamisparadigma raames aktualiseerub paratamatult küsimus järelejäudmist pidurdavatest mehhanismidest ja nende ületamise võimalustest, poolperifeeriaparadigma raames aga küsimus sellest, milliste eelduste ja poliitikate puhul on mõningad maad suutnud ikkagi tõusta poolperifeeriast nn tsentrimaadele iseloomuliku loogika alusel toimivate süsteemide hulka. Teisiti öeldes, informatiivseks võib osutuda just kõrvalekallete uurimine mõlema paradigma baashüpoteesidest.

13. Riigikaitse inimesressursi jätkusuutlikkus – küsimused ja väljakutsed

KARTON, Inga. Motivatsioon ja ajateenistus: mis, kuidas, milleks?

Ajateenistus kui kestav väljaõppe protsess, mille edukuse üks mõjuteguritest on ajateenijate motivatsioon selles väljaõppes osaleda. Motivatsiooni võib uurida ja on ka uuritud mitmel erineval moel. Käesolev uuring lähtub enesemääratlemise teooriast, mis ütleb et sisemine motivatsioon ja välise motivatsiooni sisemine omaksõtvamine on määratletud sellest, mil määral inimesed saavad rahuldada kolme baasvajadust: autonoomia, kompetentsuse ja seotuse vajadus. Ettekanne tugineb 2016. aastal KVÜÕA ja SJKK koostöös läbi viidud longituudsel ajateenijate uuringul, kus koguti andmeid kolmes etapis: ajateenistuse alguses, keskel ja lõpus. Juulis osales küsitluses 1600 ajateenijat, nendest 1189 vastas küsimustikule pärast SBK läbimist. Viimane testimise voor on teeside esitamise hetkel veel ees, kuid konverentsi toimumise hetkeks on võimalik anda juba ülevaade kogu uuringu lõikes. Hetkel on andmeanalüüsil ennekõike fookuses küsitluse esimene etapp ja sealsed seosed motivatsiooni ning seda mõjutavate tegurite, nagu näiteks vabatahtlikkuse määr ajateenistusse pöördumisel, ajateenistuse väärtustamine, hoiakud õppimise suhtes jne. Ettekanne keskendub nende tegurite välja selgitamisele, mis võivad mõjutada uuringus ilmnenu motivatsiooni vähenemist ajateenistuse jooksul.

KASEMAA, Antek. Militaarsest moraalist ja seda mõjutavatest teguritest

Käesolev uuringu keskseks teemaks on militaarne moraal, mida on defineeritud motivatsioonilise orientatsiooniga muutujana. Mudeli järgi oleks moraal motivatsioonilise orientatsiooniga muutuja, sest uuri-

jad on näidanud, et optimistliku, lootusrikka ja enesekindla orientatsiooniga indiviidid on rohkem seotud kohanemisvõimeliste toimetulekutega raskustest jagusaamise mõttes (Carver & Scheier 2002) ja suurema veendumusega, et eesmärgid saavutatakse (Bandura 2000; Carver et al. 2002). Tegurid, nagu reaalsele tingimustele vastav treening, juhtimine, edu kogemine ning grupi sidusus, soodustavad maksimaalselt sõdurite moraali, sealjuures on olulised tegevuse mõtestatus, eesmärgi saavutatavus ning tööga rahulolu (Manning 1991; Bartone & Adler 1999). Tuntumateks muutujateks soorituse ennustajana on kirjanduses pakutud moraali ja väikeste üksuste sidusust ehk siis läbi nende on üritatud ennustada soorituse kvaliteeti nii lahingutegevuse kui ka rahuaegse nn garnisoniteenistuse mõttes. Militaarset moraali on peetud ka mingis mõttes katuserminiks, mis sisaldab endas elemente teistest konstruktidest või on nendega otseses seoses: üksuse sidusus, juhtimine jne (Britt & Dickinson 2006).

Käesolev uuring vaatleb mitmete muutujate mõju militaarsele moraale Eesti kaitseväelaste hulgas. Nimetatud muutujateks on juhtimisega (juhtide juhtimiskäitumine), üksusega seotud (kollektiivne tõhusus, väikeste üksuste sidusus) ja individuaalsed (optimism ja enesetõhusus) muutujad. Valimiks 1500 Eesti Kaitseväge ajateenijat ja tegevväelast, kuni kapteni auastmeni. Andmeid koguti 2013. ja 2014. aastal selliselt, mis võimaldas vaadata uuritavate konstruktidenaamiikat eelkõige ajateenistuse jooksul. Andmeanalüüsiks kasutati kirjeldavat statistikat, dispersioonanalüüsi, uurivat (EFA) ja kinnitavat faktoranalüüsi (CFA) ja struktuurivõrrandite mudelid (SEM). Andmeid analüüsiti programmide SPSS 17 ja LISREL 8.80 abil.

OJA, Leila & Jaanika PIKSÖÖT. Ajateenijate tervis ja tahe teenistusse astumisel

Riigikaitse jätkusuutlikkuse seisukohast on üks peamine tegur kaitseväelaste tervis, kuid sama tähtsad on ka hoiakud ja tõekspidamised, sealhulgas tahe teenistusse astuda ja seda läbida.

Analüüsi eesmärgiks on selgitada, mil määral erineb vabatahtlikult ja kutse alusel ajateenistusse astuvate noorte tervis ja füüsiline võimekus.

Käesolevas analüüsis kasutatakse KVÜÕA ja SJKK eestvedamisel 2016. aastal läbiviidud eelkutses alustanud ajateenijate (N=1601) kompleksuuringu andmeid (Allik, Talves 2016). Ajateenijad jagati vabatahtlikkuse alusel kahte gruppi: 1) teenistusse vabatahtlikult astunud (N=546); 2) teenistusse kutse alusel astunud (N=1028). Võrreldi kahe grupi enesehinnangulist tervist ja füüsilist võimekust, pikaajalise terviseprobleemi esinemise sagedust ning tervist toetava kehalise aktiivsuse sagedust.

2016. aastal alustas eelkutses vabatahtlikult teenistust 35% ajateenijatest. Võrreldes vabatahtlike tervisenäitajaid kutse alusel alustanud noorte omadega selgub, et kui pikaajaline haigus või terviseprobleem on vabatahtlike hulgas 18% vastanutest, siis kutse alusel alustanud noortest tervelt 28% vastanutest (p<0,001). Samuti hindavad vabatahtlikult teenistust alustanud

noored oma tervist oluliselt paremaks ja halva tervisega vastajate osakaal on nende hulgas ligi 2 korda madalam võrreldes kutse alusel alustanud noorte hinnangutega ($p < 0,001$). Seega on põhjust oletada, et hea tervis on üks tegur, mis mõjutab noori astuma ajateenistusse vabatahtlikult.

Vabatahtlikult teenistusse astunud noorte hinnang oma füüsilisele vormile on oluliselt kõrgem ja oluliselt väiksem on nende vastajate hulk, kes peavad oma füüsilist vormi üsna halvaks (vastavalt 13% ja 21%; $p < 0,001$).

Vabatahtlikult teenistusse asunud noorte tervist toetav kehaline aktiivsus on oluliselt kõrgem võrreldes noortega, kes asusid teenistusse kutse alusel. Inaktiivsete osakaal, kes kehaliselt ei ole üldse aktiivsed, on peaaegu 2 korda kõrgem kutse alusel alustanud noorte hulgas (27%) võrreldes noortega, kes alustasid ajateenistust vabatahtlikult (15%; $p < 0,001$).

Vabatahtlikult teenistust alustanud noored hindavad oma tervist ja füüsilist vormi oluliselt paremaks võrreldes kutse alusel alustanud noorte hinnangutega. Samuti on vabatahtlikult teenistusse asunud noorte varasem kehaline aktiivsus oluliselt kõrgem võrreldes noortega, kes asusid teenistusse kutse alusel. Inaktiivsete osakaal, kes pole kehaliselt üldse aktiivsed, on 2 korda kõrgem kutse alusel alustanud noorte hulgas võrreldes noortega, kes alustasid ajateenistust vabatahtlikult.

SIPLANE, Andres. Kas ja kuidas mõjutab missiooninimest

Eesti Kaitsevägi on osalenud rahvusvahelistel sõjalistel missioonidel juba alates 1995. aastast. Ligi 2800 kaitseväljalast on omandanud missioonikogemuse. Alates Iraagi ja Afganistani missioonidest on leidnud tee tavameediasse ka diskussioon missiooni mõjust veteranile ning võimalikud negatiivsed tagajärjed.

Ettekanne vaatleb missiooni mõjusid missiooniveteranide enda perspektiivist 2016. aastal läbi viidud ankeetküsitluse (N=1036) alusel.

TALVES, Kairi & Tiia-Triin TRUUSA. Mis on ajateenijal mureks? Hirmud ja probleemid seoses ajateenistusega ja nende muutumine teenistuse jooksul

Inimeste kohanemine uute olukordadega sõltub mitmetest asjaoludest. Ühelt poolt mängib olulist rolli keskkond, kuhu tullakse, teisalt ka inimese enda hoiakud seoses uue olukorraga ning usk enda toimetulekusse. Ajateenistusse mineku puhul on kahtlemata tegemist väga suure muutusega noore inimese elus. Tsiiviilust suurel määral erinev elukorraldus, intensiivne õppeprotsess täiesti uues valdkonnas, esimene pikk eemalolek kodust ja vanematest ning teistest lähedastest võivad tekitada noorele inimesele märkimisväärselt suure stressiseisundi. Seetõttu on oluline teadvustada ja märgata probleeme, mida ajateenijad teenistuses välja toovad. Käesolevas artiklis analüüsime ajateenijate hirme ja probleeme seoses ajateenistusega teenistuse alguses ja keskel. Võttes aluseks juuli 2016 eelkutse ja

oktoober 2016 põhikutse ajateenijate uuringu tulemused, vaatame, missugused on ajateenijate peamised probleemid teenistusse asudes ning kas ja kuidas need muutuvad teenistuse jooksul. Selleks oleme analüüsinud küsitlusuuringu ankeedis vabatekstina hirmude ja probleemide küsimusele antud vastuseid, mis kvalitatiivse andmestikuna ilmestab ja illustreerib ajateenijate põhilisi teenistusega soetud murekohti.

14. Kesk- ja kohaliku valitsemise suhete mustrid mitmekihilise valitsemise kontekstis

KATTAI, Kersten, Georg SOOTLA & Ave VIKS. Territoriaalselt hajutatud suure omavalitsuse juhtimismudeli disain: võtmeprobleemid ja vastuolud

Kohalike omavalitsuste ühinemiste tulemusena suurteks omavalitsusteks (suure territooriumi ja hõreda rahvastikuga), kujunevad senisega võrreldes teise suurusjärgu ja mitmekesisusega omavalitsused. Nende organisatsioonide disain nii, et tekkiks terviklik ja võimeka suutlikkusega haldus piirkondliku väljundi (asustused, struktuuriüksused, kodanikud) tasandil, on tõsine väljakutse.

Territoriaalreformi järgselt omavalitsuste sisemise reformi ees seisab mitu olulist riski. Esiteks, väikeste valdade peremudeli ülekandmine suure valla organiseerimisele ja juhtimisele. Teiseks, tugevate keskuste domineerimine, mille tulemusena võib jääda integreerimata tagamaa. Senine analüüs on näidanud, et suure omavalitsuse haldusorganisatsiooni disainimisel ei suudeta eristata erinevat tüüpi administratsiooniprofiile funktsionaalsest ja territoriaalsest aspektist. Eesti ja Läti senised kogemused on näidanud, et organisatsioonidisainis nende rollide mitte eristamise tulemuseks on kohapealse teenusosutamise ja haldamise marginaliseerumine, mille järel toimub teenuste ja juhtimise tsentraliseerimine ja avalduvad ühinemiste negatiivsed mõjud. Nende ohtude realiseerimisel tekiavad eri mehhanismide tulemusena ääremaad ja halvasti integreeritud omavalitsused, mis nii väljundi kui strateegilise tipu tasandil ei suuda kasutada ühinemistes kätkevaid eeliseid võimekuse arendamisel.

Artikli eesmärk on analüüsida, kuidas disainida juhtimismudelit suurtes ja geograafiliselt hajutatud omavalitsustes, tagades teenusosutamise ja valitsemisvõimekuse ümberjaotamise omavalitsussiseste tasandite vahel ja neid vastastikku sidustada nii, et nad teineteist tõhusalt täiendaksid. Juhtimismudel peaks võimaldama tagada ühelt poolt keskuse professionaalse ja strateegilise kavandamise rohujuure tasandile ja teisalt tõhusa altüles-põhimõttel sisendi, et efektiivselt integreerida väga suurel alal asuv organism.

LÕO, Arno. Kohalik hüveolu, valdade liit(u)mine ning mastaabikriteeriumi poeetika

EL NUTS-2 piirkondade konkurentsivõime indeksi, Legatum Institute'i hüveoluindeksi ja Ber-

telsmanni transformatsiooniindeksi järgi omab Eesti väga eduka transitsiooniühiskonna reitingut. Riigijuhtimise ja valitsemise alamindeksi skoor on väga hea ning iga aastaga jääb paranemisruumi vähemaks. Ometi arvatakse, et avalikus halduses on meil midagi tõsiselt valesti, sest kohaliku omavalitsuse üksusi on segavalt palju ning nad näivad olevat häirivalt väikesed.

Riigikogu Toimetiste arhiivis leidub kirjakoht: „Oma teoses „Riik“ esitab Platon (427–347 eKr) ideaalühiskonna esimese teadaoleva mudeli. Utopia ehk kõige täiuslikum hüveline riik kehastab Platoni järgi nelja põhivoorust – s.o tarkust, mehisust, õiglust ja mõõdupärasust. Vanade kreeklaste jaoks tähendasid linn ja riik (*polis*) ühte ja sama. Platoni ideaalriigi suurus oli teada, seal pidi olema 5040 elanikku. See arv on seitsme faktoriaal – $7! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 \cdot 6 \cdot 7$. Pole päris selge, kas kõiki polise asukaid peeti ühiskonnaliikmeteks.“

Rahvaarv on üks indikaatoritest, millega majanduse konkurentsivõime mudelites kirjeldatakse turu suuruse (*market size*) argumenti. Seadusega omavalitsusüksustele kehtestatud etalonsuurused on üllatusseoses arvuga p ja Platoni konstandiga. $3500:5000:11000 \approx 1: \approx p$

Eesti omavalitsusüksuste haldustehnoloogilise profileerimise juures on antud ekslik ja ebaõiglane kaal mastaabikriteeriumile ning turu suuruse argumentidele. See on null-hüpootees.

Territoriaalse sotsiaalmajandusliku mitmekesisuse mõõdistamiseks on mitmeid häid mudeleid. Eriti huvitav valem, mida Eestis (tulnuks) rakendada, leidub Bertelsmanni indeksi koodiraamatus.

LÄÄNE, Sulev. Kohaliku omavalitsuse süsteemi taasloomine ja erinevad reformikavad Eestis: õnnestumistest ja ebaõnnestumistest nii sisulistest kui ka korralduslikest aspektidest lähtudes

Eesti kohaliku omavalitsuse süsteemi taasloomine algas praktiliselt 1989. aastal ning paari aastaga oli demokraatlikult toimiv omavalitsusüsteem põhimõtteliselt taastatud. Uue põhiseaduse ja kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse alusel arendati eelnevale tuginedes süsteemi edasi. Samas toimusid nii Eestis kui ka mujal demokraatlikus maailmas nii õigus-, haldus- ja majandussüsteemis kui ka teoreetilistes aspektides mitmed olulised muudatused – Eestis aga ei õnnestunud neid kohaliku omavalitsuse valdkonnas olulisteks praktilisteks muudatusteks realiseerida. Teadaolevalt püüti mitmete valitsuste poolt vajalikke muudatusi algtada ning ka realiseerida, kuid valdavalt need kuni viimase ajani ei õnnestunud. Ühtlasi on oluline asjaolu, et ka käesolev haldusreform küll suures plaanis toimib, kuid seni praktiliselt eelkõige haldusterritoriaalse reformina. Toimunud on mitmeid valdkonna arengut puudutavaid olulisi foorumeid, kus teemat on tunduvalt laiemalt praktilisest ja teoreetilisest aspektist käsitletud, sh arvestades meie lähinaabrite (eelkõige Soome ja Läti) kogemusi, kuid kehtivat õiguskorda ja praktikat sisuliselt muutvate lahendusteni ei ole seni valdavalt jõutud. Seega on varasemast efektiivsema ja demokraatlikuma omavalitsussüsteemi edasiarendamiseks

vajalik ka seniste sammude sügavam teoreetiline analüüs ning olulistes kohaliku omavalitsuse valdkonna küsimustes täiendavaid praktilisi samme.

Artikli eesmärk on analüüsida seniseid arenguid ja võimalikke edasi samme Eesti omavalitsussüsteemi arendamiseks. Oluline on seejuures teadvustada, et nii praegu toimiva kohaliku omavalitsuse süsteemi kui ka kuni 2017. aasta valimiseni toimiva haldusterritoriaalsete muudatustega seonduvalt vajaks kohaliku omavalitsuse tegevus sisuliste muudatuste läbiviimiseks olulisi muudatusi nii vastavate ülesannete, rahastamise, halduse erinevate tasemete töökorralduse ja koostöömimise ja mitmetes muudes olulistes valdkondades. Eelnevast tulenevalt on vajalik koos seni toimunud praktiliste sammude ja ettevõtmistega püüda täpsemalt lahti mõtestada, kas näiteks arusaamad traditsioonilisest autonoomiast ja asjakohastest indikaatoritest (De Vries 2000, Fleurke, Willemsse 2004) on tänapäeval rakendatavad jms. Jätkuvalt on vajalik läbi analüüsida ja praktiliselt sisustada mõistete detsentraliseerimine, subsidiaarsus, autonoomia jne oluliste põhimõtete tähendus, konkreetne sisu ja praktiline realiseerimise võimalused Eesti kohaliku omavalitsuse süsteemis.

SOOTLA, Georg & Kersten KATTAL. Kogukondade huvide esindamise mehhanismid territoriaalselt hajutatud suurvallas valla valitseva tuumiku tasandil: lahendades esindatuse ja strateegilisuse vastuolu

Omavalitsuse mastaabi suurenedes ei muutu mitte üksnes kaugused vaid ka põhiliste institutsioonide rollid selleks, et tekkiks stabiilne strateegiline poliitikakujundamise võimaks kohalikul tasandil. Ühest küljest kaovad isikupõhised volikogud, mille liikmed näevad enda missiooni kodanike murede toomises valitseva tuumiku tasandile, samas kui volikogu komisjonid ei täida strateegilise toimija rolli. Teisalt kaovad lihtsa pere e klannimudelil (Mintzberg, Trompernaars) baseeruvad valitsusadministratsioonid, mis samuti teevad otsuseid üksikjuhtumite baasil ning tihti ei oma strateegilisi visioone, vaid toimivad kui korporatiivne võrgustik. KOV reform peaks viima esiteks strateegiliselt võimekate volikogudeni, kus otsustamine toimub fraktsioonide ja komisjonide baasil ja oleks tasakaalustatud valitsusega ning vastupidi. Teisalt eristub vallavalitsuses selgelt keskadministratsioon, kelle ametnikud ei saa enam olla individuaalse sisendi allikaks kogukonnast ning kus valitsus muutub poliitika kujundamise ja strateegiliste otsuste langetamise organiks. Nendes oludes tekib nn võimude kaugenemise sündroom nii psühholoogiliselt (võimu esindaja pole isiklikult tuttav) kui struktuurselt, sest puuduva institutsionaalsed poliitikasisendi kanalid kogukondadest, isegi siis kui viimased on aktiivsed. Samas võib massiline individuaalne sisend üle koormata strateegilise tuumiku päeva- või üksikprobleemidega, kujundada kogukondade huvide permanentse konflikti valitsevas tuumikus.

Eesmärk on analüüsida võimalusi ja konfiguratsioone uute institutsionaliseeritud sisendikanalite kujundamiseks nii, et see tagaks nii tõhusa poliitika-

sisendivõimekuse kogukondadest ja huvirühmadelt, motiveeriks interaktiivset poliitikat, st kaasamist ja võimendamist poliitika kujundamise protsessis, ja samas ei koormaks valitsevat tuumikut üle jooksvate ja spetsiifiliste piirkondlike küsimustega ja huvisurvega. Kõne alla oleks ka spetsiifilise sisendi kujundamine suurte valdkondade (haridus, kultuur) poliitikateks. Üheks strateegiliseks suundumuseks oleks mitmetasandilise valitsemise või kohalike *policy* režiimide (D. Stone) kujundamine suure valla sees.

15. Inimese rahaline heaolu – kelle vastutus?

MURAKAS, Rein, Leonore RIITSALU & Diana VEERET. Finantskirjaoskuse taseme mõõtmine võimalustest Eestis

Finantskirjaoskuse alaste tegevuste kavandamine eeldab mõõdikute süsteemi olemasolu, millest lähtuvalt on võimalik hinnata finantskirjaoskuse taset ja selle muutumist ning selgitada välja, milliste sihtrühmade jaoks milliseid tegevusi planeerida. Eri koolkonnad kasutavad siin finantskirjaoskuse eri komponentidel (teadmised ja oskused, hoiakud, käitumine) põhinevaid lähenemisi. Tartu Ülikooli finantskirjaoskuse töörühm on oma senises tegevuses üritanud finantskirjaoskuse kontseptualiseerimisele ja operatsionaliseerimisele läheneda ühelt poolt võimalikult ulatuslikult finantskirjaoskuse eri aspekte ja nendevahelisi seoseid arvesse võttes ja teisalt olemasolevate uuringute raames kogutud empiirilisel materjalil lähtudes.

Ettekanne keskendub ülevaatele, millised oleksid võimalused inimeste finantskirjaoskuse taseme mõõtmiseks ja sellealase monitooringu käivitamiseks Eesti oludest lähtuvalt, milliseid samme tuleks selle teostamiseks ette võtta ja milliseid analüüsivõimalusi nii akadeemilise valdkonna kui ka poliitikakujundamise jaoks erinevad mõõdikud pakkuda võiksid.

PECHTER, Jonna. Pankade võimalused inimeste rahalise heaolu tagamisel

Töö eesmärgiks on arutleda võimalike lahenduste üle inimeste pikaajalise rahalise heaolu tagamisel.

Iga inimene on vastutav oma rahalise heaolu eest ning tema valikud mõjutavad tema võimalusi ja elatus-taset. Ainsana saab inimestele teatud valikud kohustuslikuks teha riik, pankadel on võimalus ainult soovitada ja selgitada, kuid kuna pankadel on inimeste individuaalsest rahalisest olukorrast parim ülevaade, siis ei saa nende rolli alatähtsustada.

Inimese rahalise heaolu tagab mõistlik ja võimalusi arvestav tarbimine, millele heidab igapäevase väljakutse tarbimisühiskonna igapäev oma reklaamide, turunduskampaaniate ja laenupakumistega. Selle tasakaalustamiseks on nii riik kui pangad hakanud rõhku pöörama finantshariduse jagamisele ning üha rohkemad leibkonnad on hakanud koostama eelarveid, mis aitab aru saada, kas kulutatakse oma võimete piires. Pikas

perspektiivis peaks inimesed olema valmis ka ootamatuteks tulude kadumiseks või kulude suurenemiseks. Ehkki 76% inimestest peab oluliseks raha säästa, on ainult kolmandikul piisav rahatagavara, et üle kolme kuu ilma sissetulekuta hakkama saada.

Siinkohal on pankadel kõige parem võimalus ja ka huvi inimesi individuaalselt ja nende rahalisest olukorrast lähtuvalt nõustada ning keerulised valikud nende eest lihtsamaks teha. Inimene, kes võtab laenu ega säästa, võiks automaatselt kaasa saada laenukindlustuse ootamatuteks olukordadeks. Säästutooted võiksid olla automaatselt pangateenuse n-ö baaspaketis koos arvelduskonto ja pangakaardiga. Investeeringutoodete tutvustamiseks võiks iga pank korraldada huvilistele koolitusi. Tarbitud käibe pealt boonuspunktide jagamine võiks asendada vastupidise süsteemiga, kus punkte ja kingitusi antakse allesjäänud raha eest. Pensionifondid võiksid näidata inimestele igal ajahetkel, kui suur pensionimakse neil sel hetkel on kogutud. Kui inimesed mõistavad iga finantsotsusega ja selle tegevata jätmisega kaasnevat tegelikke tagajärgi, teevad nad otsuseid oma tegelikest huvidest lähtuvalt.

RAIE, Kerttu. Kuidas kindlustada haavatava sihtrühma* pensionipõlv?

Kolmanda pensionisambaga on liitunud väike osa tööealisest elanikkonnast ja nende osakaal ei ole viimastel aastatel tõusnud. Sellise osalusmäära puhul ei ole loota, et vabatahtlik täiendav pensionikogumine suudaks Eesti inimestele vanaduspõlves olulist tuge pakkuda, eriti inimestele, kelle sissetulekud jäävad juba täna toimetuleku piirile. Usaldus pensionisammaste vastu on madal, käegakatsutavaid alternatiive neile on aga vähe leida.

Otsimaks lahendusi vähekindlustatute toimetuleku parandamiseks pensionipõlves, uurisin oma magistritöös alternatiivseid pensionipõlve kindlustamise viise haavatava sihtrühma seisukohast.

Olemasolevate alternatiivsete kindlustuslahenduste näidete ja haavatavate sihtrühma kuuluvate inimestega tehtud fookusgrupp-intervjuude põhjal pakun välja lahendusettepanekud neile sobivate alternatiivsete teenuste loomiseks.

Lahenduste disainimisel lähtun nende sobivusest haavatava sihtrühma igapäevaste praktikatega. Need ei tohi nõuda suurt rahalist stardikapitali, selle disaini puhul peab arvestama selle sihtrühma piiranguid – raha füüsilist, käegakatsutavat tähendust, selle mõtestamist argipraktikate kontekstis ning mitmeid eelarvamusi pensioniks kogumise vajaduse ja pankade suhtes. Oluliseks argumendiks kogumise planeerimisel on tuttavate soovitusel ja kogemused, sest nende kogemuste varal omandab abstraktne pensionipõlv arusaadava ilme. Pensionipõlveks valmistumise tõttu ei tohi kannatada haavatava sihtrühma tänased olmelised vajadused, seega peavad loodavad lahendused olema tänasest paindlikumad, mitmeid funktsioone täitvad. Kindlustuslahenduste pakkujatena tasub kaaluda osapooli, kellega ei seostu finantsinstitutsioonide praegune kuvand ja kes oleksid valmis pakkuma mit-

mekülgsemad lahendusi.

Kavandasin kolm võimalikku tuleviku kindlustamise viisi: 1) kinnisvara ühisrahastuse tulu suunamine pensionifondi; 2) jagamismajanduse kontseptsioonil põhinev lühi- ja pikaajaline kooskogumine; ja 3) jagamismajandusel ja kogukondlikkusel põhinev elukorraldus.

Uute pensionipõlve kindlustamise praktikate tekkimine eeldab muuhulgas lahendustele sobiva juurdepääsu loomist. Üksnes informatsiooni kättesaadavaks muutmine ei muuda kindlustusotsuste tegemise praktikat.

(*Haavatava sihtrühmana käsitlen 40ndates inimesi, kes teenivad Eesti keskmisest väiksemat palka ning täiendavalt pensioniks ei kogu.)

RIITSALU, Leonore. Rahaasjade pikaajaline planeerimine – kelle asi see on?

Nagu finantskirjaoskuse uuringud näitavad, ei tegele Eesti elanikud rahaasjade pikaajalise planeerimisega. Põhjuseks tuuakse liialt väike sissetulek, usaldamatus pankade ja pensionisüsteemi suhtes, ebakindlus tuleviku suhtes, varasemate põlvkondade kogemused rahareformide käigus säästude kaotamisest jmt. Oma pensionipõlves eeldatakse tuge riigilt ja lähedastelt. Pikaajalise planeerimise eest ei peeta vastutavaks iseenast vaid kedagi teist, seetõttu võivad aga olulised otsused tegemata jääda. Kuidas muuta mõtteviisi nii, et inimesed pikaajalise planeerimise vajalikkust mõistaksid ja sellest lähtuvalt teadlikke valikuid teeksid?

STRENZE, Tarmo. Revolutsioon, evolutsioon ja stagnatsioon Eesti investeerimismaastikul

Öeldakse, et Eestis on toimumas investeerimisrevolutsioon, kuna inimeste huvi investeerimise vastu paistab olevat viimasel ajal märgatavalt tõusnud. Aga kas see huvi tõus on nähtav ka keskmise inimese investeerimiskäitumises? Ettekandes uuritakse statistikat eestlaste investeerimisaktiivsuse kohta ja võrreldakse seda välismaa statistikaga.

UDER, Liisi. Kuidas muuta mõtteviisi? Eakapõlve planeerimise näitel

Valitsuse algatatud pensionireformi eesmärgiks on tagada riikliku pensionisüsteemi finantsiline jätkusuutlikkus ja kindluse andmine, et inimesed on vanaduspõlves vaesuse eest kaitstud. Plaanitava reformi osaks on ka vanaduspensioniea tõstmine ja paindlikkuse suurendamine.

16. Metodoloogilised väljakutsed välja- ja sisserände, muutuvate elustiilide ja identiteetide uurimisel

AHAS, Rein & Siiri SILM. Hargmaisuse hindamine mobiilpositsioneerimise andmetel

Seoses globaliseerumisega on hakatud järjest rohkem rääkima hargmaisusest, mis tähendab mitme riigiga tihedalt seotud olemist või mitmes riigis tegutsemist. Hargmaisuse mõistmisel ja käsitlemisel on oluline ühiskonna uut moodi mõtestamine, sest paljud ühiskondlikud nähtused ja institutsioonid (töökoht, elukoht, perekond jms) pole enam ainult ühe riigi kesksed (Levitt, Schiller 2004). Hargmaisusel on mitu erinevat mõõdet: demograafiline, sotsiaalne, majanduslik, poliitiline, millele on viimastel aastatel järjest kindlamalt lisatud ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogiline (IKT) mõõde. Hargmaise elustiili defineerimine ja mõõtmine on aga keeruline, sest hargmaisuse sisu võib olla väga erinev ning kuna hargmaine elustiil on massilise nähtusena suhteliselt uus, pole üldistuste tegemiseks veel piisavalt ülevaadet. Lisaks puuduvad hargmaisuse kirjeldamiseks sobivad statistikud, enamus rahvastikustatistikuid on staatilised, määrates inimeste olemise, saabumise või lahkumise ühe riigi keskselt, riikidevahelisi liikumisvooge hõlmavaid andmeid on aga raskem saada. Kuna hargmaised inimesed on väga mobiilsed ning nende infovahetus peab vastama dünaamilisele elustiilile, on hargmaisust hakatud järjest rohkem mõõtma IKT vahendite abil.

Ettekandes pakume välja metoodika hargmaisuse hindamiseks mobiilpositsioneerimise andmetel ning analüüsime hargmaiste inimeste ajalis-ruumilist käitumist. Andmetena kasutame Eesti kahe suurema mobiilsideoperaatori (Telja ja Elisa) rändlusteenuse passiivse mobiilpositsioneerimise andmeid (CDR).

Hargmaistena oleme määratlenud inimesed, kes on mingisse välisriiki teinud aastas 5–52 reisi ning viibinud seal aastas kokku 92–273 päeva. Nimetatud kriteeriumitele vastavalt on hargmaiseid ligikaudu 23 500. Hargmaised tegutsevad eelkõige Eestile lähedal paiknevates riikides. Hargmaiste reise erinevad ülejäänud reise tüüpidest: hargmaised reisivad keskmisest rohkem, nende reise aastane varieeruvus on väike, märgatav on selge tööädala rütm. Hargmaised erinevad hinnatud tunnuste lõikes oluliselt kogu Eesti elanikkonna keskmisest.

JÄRV, Olle & Anu MASSO. Metodoloogilised väljakutsed ruumilise liikuvuse uurimisel: mobiilpositsioneerimise ja küsitlusmeetodi võrdlus etnilise segregatsiooni näitel

Inimese ruumiline liikuvus on meie igapäevase elu üks olulisemaid kujundajaid. Ruumiline liikuvus ja selle uurimisega seotud metodoloogilised probleemid on muutunud üheks keskselt teemaks alates mobiilsuse pöördest (*mobility turn*) sotsiaalteadustes. Antud diskursus on saanud uue pöörde alanud digitaalsete suurandmete ajastul, seda eelkõige seoses füüsilise liikuvuse mõõtmisega, transporditehnoloogia arengu ja aegruumilise kokkusurumise kontekstis, aga ka esile kerkiva virtuaalse liikuvuse kasvamisega mobiilse info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arenedes.

Käesoleva uuringu peamiseks lähtealuseks on nihe kohapõhistelt meetoditelt subjektipõhistele meetoditele ruumilise liikuvusega seotud sotsiaalsete protsesside ja nähtuste põhjuste ning tagajärgede selgitamisel. Varasemalt ruumilise liikumise uurimisel kasutatud traditsioonilised meetodid (küsitlus, intervjuu, tekstianalüüs, vaatlus) ei ole kõige paremad indiviidide täpse ruumilise liikuvuse uurimiseks. Alternatiivse andmeallikana on oluliselt kasvanud mobiiltelefonipõhiste andmete kasutamine inimeste sotsiaalsete interaktsioonide uurimisel aegruumis, kuid antud lähenemisel on palju kontseptuaalseid ja meetodilisi väljakutseid. Üheks kriitikaks on antud meetodi usaldusväärsus ning tulemuste vähenenud valideerimine, mis osaliselt on tulenenud vajaliku kontrollandmestiku puudumisest.

Käesoleva uuringuga panustame nimetatud metodoloogilistesse diskussioonidesse. Selleks analüüsime mobiilpositsioneerimise andmete põhjal indiviidipõhist ruumilist segregatsiooni ning võrdlevalt hindame analüüsitulemusi küsitlusuuringu andmetega. Vaatleme Tallinna elanike ruumilist liikuvust Eestis ühe aasta jooksul ja kahe keelegrupi – eesti- ja venekeelsete võrdluses.

Esialgused tulemused näitavad, et kahe keelegrupi ruumilised erisused ühtivad kahe meetodi võrdluses nii indiviidipõhise kui ka kohapõhise analüüsi korral. Statistiline analüüs kinnitab, et keel on mõlema meetodi korral kõige olulisem tunnus indiviidi ruumilise liikuvuse erisuste selgitajana. Tulemused kinnitavad, et mobiilpositsioneerimise meetod on sobilik sotsiaalsete erisuste suhteliselt täpsel mõõtmisel ja selgitamisel inimeste ruumilises liikuvuses. Samas mobiilpositsioneerimine kombineerituna küsitlusmeetodiga võimaldaks selgitada ruumilise liikuvuse kui ühe sotsiaalse kihistumise vormi erisuste põhjuseid ja tagajärgi.

JÕGI, Larissa, Katrin KARU & Ene VARIK. Changing lives: stories of hope

In Estonia there is clear legal framework, which creates opportunities for adults with migrant background to integrate and adapt in society. The conceptualization of adaptation and integration process of migrants through employment, social changes and psychological adaptation are mainly discussed issues in previous research. Education for adults with migrant background is not clearly visible in European educational policy, it seems that the education of adults should have a more important role in integration process in society. The presentation focuses on the results from international comparative case study „Evaluating Learner Centred Education (LCE) as a tool for social change in Adult Education (AE) programmes for migrants: a European comparative study“ (Estonia, Malta, Scotland and Cyprus). This research based on question: how adults with migrant background adapt to life in Estonia? In presentation we are focusing on the emic perspective, on the experience of adults with migrant background. Semi-structural and narra-

tive interviews and qualitative content analysis methods were used for empirical data collection and data analysis. Preliminary results from the first stage of the research indicate that people with migrant background have difficulties with „being heard“. The essence of the case story in the context of Estonia is transformational life and learning experience, which constituted by individual narratives of adults with migrant background about their adaptation and integration process. The results will be presented and discussed as an case story.

MÄNNISTE, Maris, Anu MASSO & Andra SIIBAK. Suurandmete meetodid ja metodoloogiad: väljavaade innovatsioonideks või jätkuvalt kinni traditsioonides?

Suurandmete ajastu on sotsiaalteadustes esitanud väljakutse olemasolevatele uurimismeetoditele ja metodoloogiatele. Antud uuringu kaudu loodame me panustada saabunud metodoloogilisi nihkeid puudutavates aruteludes.

Seni on suurandmetega seonduvaid metodoloogilisi teemasid puudutatud eelkõige teoreetilistes artiklites (Kitchin 2014; Shah, Cappella & Neuman 2015; Housley et al. 2014), kus viidatakse eelkõige sellele, et suurte andmehulkade esilekerkimine on toonud kaasa nihke nii andmeanalüüsi tehnikate, meetodite kui ka metodoloogiate osas. Siiski ei ole väga palju uuringud, mis analüüsiks seda, kuidas antud artiklites kirjeldatud metodoloogilised muutused väljenduvad praktikas ehk empiirilistes sotsiaalmeediat puudutavates uuringutes. Käesoleva uuringuga soovime selle lünga täita, viies läbi süstemaatilise kirjandusanalüüsi suurandmeid kasutanud empiirilise uuringute seas.

Käesolev uuring lähtub eelkõige ühest sotsiaalteadustes suurandmete kasutamisele suunatud kriitikast ehk „teooria lõpu“ (Anderson 2008) või kirjeldava empirismi hüpoteesist (Kitchin 2014). Nimetatud eelduse kohaselt soodustavad suurandmeid kasutavad uuringud kirjeldavate korrelatiivsete seoste analüüsimist, ilma sügavama (sotsiaalteadusliku) uurimisprobleemi püstitamise ja sellele lahenduste leidmise.

Käesolev analüüs tugineb süstemaatilisel kirjanduse analüüsil. Andmeallikana kasutame suuri sotsiaalmeedia andmeid kasutanud empiirilisi uuringuid (N~200). Süstemaatilises kirjanduse analüüsis selgitame välja suurandmeid kasutanud sotsiaalmeedia uuringutes levinud andmete analüüsi tehnikad, meetodid ja metodoloogiad. Artikleid analüüsime peamiselt kvantitatiivselt, kombineerides standardiseeritud kategooriaid ja avatud koode.

TIIT, Ene-Margit. Indeksite kasutamine küsitlusvabas rahvastikustatistikas

Rahvastikustatistikas on üldine suundumus küsitluspõhiselt statistikalt minna üle reguistrtpõhisele statistikale. See võib aga mõningatel juhtudel tähendada täpsuse kadu, kui registrites on teave ebatäpne. Nüüsgune on olukord elukohtade registreerimisega Eestis – üsna paljudel (hinnanguliselt kuni viiendikul juhtudest) registreeritud elukohad erinevad tegelikest

elukohtadest. Seda on soodustanud kohalike omavalitsuste tegevus (tegevusetus), mis meelitavad inimesi endi elukohti valesti registreerima, et formaalselt elanike arvu suurendada.

Indeksit võib käsitleda hajusate hulkade teooriast tuntud tuumhulgana, mille puhul indeks näitab suvalise punkti tuumhulka kuulumise tõenäosust. Ülesande lahendamiseks on tarvis, et eksisteeriks ka õppehulk, milles on nii tuumhulka kuuluvaid kui ka mittekuuluvaid punkte.

Registriinfo kontrollimiseks sobib kasutada indekseid, mis on esitatavad alljärgneval kujul:

$$I(j) = \sum a(i) \times L(i,j),$$

kus j on uuritava üldkogumi (populatsiooni) esindaja, $L(i,j)$ on seda esindajat iseloomustav märk (nt elumärk, partnerlusmärk või paiknemise märk) ja $a(i)$ on kaal, mille võib arvutada kas standardsete statistikaprotseduuride (nt logistiline regressioonanalüüs) abil või ka seda tüüpi ülesannete jaoks välja töötatud erimeetodil:

$$a(i) = n(R)/n(N) \times [\sum_{(j \in R)} L(i,j) / \sum_{(j \in N)} L(i,j)],$$

kus R ja N tähistavad vastavalt õpperühma tuuma kuuluvate ja tuuma mittekuuluvate punktide hulki. Märgid uuritavate punktide kohta saadakse üldjuhul erinevatest registritest või suurandmetest.

Indeksite meetodikat on Eestis kasutatud rahvaarvu ja välisrände arvutamisel; uurimisel on võimalus tegelikult üheskoos elavate, ent erinevatesse elukohtadesse registreeritud partnerite määramiseks.

17. Sotsiaalne kaasatuse head praktikad Eesti ühiskonnas ja deinstitutionaliseerimine

NARUSSON, Dagmar. Sotsiaaltöötajate koostöö (öko)kogukondadega ja heade praktikate märkamine

Ettekande läbivateks teemadeks on head praktikad ja (öko)kogukondade poolt pakutavad lahendused ühiskonnas terviseolukorra tõttu haavataval positsioonil olevate inimeste sotsiaalse kaasatuse edendamiseks.

Ettekandes tutvustatakse 2016. aastal läbiviidud projekti „Social Inclusion in the Baltic Sea Region Through Ecovillages and Communities“ (SIBREC) tulemusi. SIBREC projektis osales seitse organisatsiooni viiest riigist: projekti koordineeris Relearn Suderbyn (Rootsi), partneritena osalesid Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, Mykolas Romeris ülikool (Leedu), Latvian Community Initiatives Foundation (Läti), Transition Järna (Rootsi), Resource (Venemaa) ja Baltic Ecovillage Network (mille esindajatena osalesid Eestist ka Maarja Küla ja Hobukooli Park).

Projekti Eesti-poolne tegevus oli seotud Tartu Ülikooli magistriõppe ainega „SHSS.02.008 Rahvusvaheline sotsiaalpoliitika, rahvusvaheline sotsiaaltöö ja kogukonnatöö“ (loeivad Johannes van Ewijk, Dagmar Narusson).

Magistrikursust ja SIBREC projekti ühendas eesmärk uurida ja märgata häid praktikaid, mis aitavad edendada inimeste sotsiaalset kaasatust ning selle

kaudu avaldavad positiivset mõju inimeste igapäevaelule. Magistrikursusel võtsime fookusesse inimesed, kellel on kas psüühikahäire, käitumisprobleemid, füüsilise tervise probleemid jm.

SIBREC projekt näitas, et sotsiaaltöötajatel on kogukonna inimestelt õppida nii mõndagi – näiteks seda, kuidas suunata inimesi ressursse jätkusuutlikult ja säästvalt kasutama, kuidas arendada sotsiaalseid oskusi ning korraldada ühissettevõtmisi nii, et osalejad toetaksid üksteist vastastikku ja jagaksid oma teadmisi ning kogemusi, et kujundada oma elukeskkond paremaks. Sotsiaalse kaasatuse põhimõtete kohta koostati ka infomaterjal.

Ettekandes tuleb juttu seitsmest hea praktika näitest (lähemalt vt Sotsiaaltöö, nr 1, 2017). Teema on 2017. aastal sotsiaaltöötajate jaoks aktuaalne, sest märtsis peetava rahvusvahelise sotsiaaltööpäeva loosung on „Toetame kestlikke kogukondi ja säästvat looduskasutust“.

PAIMRE, Marianne. Estonian cannabis debate on the background of changing drug political paradigm in the Western world

In the past five years one could notice a shift in drug policies in some Western countries from punitive towards a more liberal approach. By 2016, four states of the US have legalized recreational cannabis. Federal marijuana legalization in Canada will be introduced in coming years. Which approach to cannabis (continue banning it vs. advocate for legalization) prevails in opinion pieces in the Estonian press? Media could play a prominent role in determining public opinion about illicit drugs and shaping relevant public policies. There is a need to explore media representations, because there is a lack of clear evidence of the impact of the legalisation on public health. Text analysis of 60 opinion pieces was carried out. Unlike the official drug policy, the press tends to reflect the rising trends in the world drug policy paradigm and welcome more humane and rational approach. When the 2009 debate involved various professional experts (e.g. medical doctors, lawyers, drug prevention specialists), then in 2015 cannabis made more often headlines due to civil society activists, columnists, writers etc. On the one hand, it is positive that a chorus of 'voices' has become more complex which reflects development of the drug political discourse. On the other hand, it is a pity that several experts have recently remained away from the discussion. The author is of the opinion that a shift in the global drug policy debate together with softened media coverage may pave the way for changes in the national drug policy.

PARVE, Valter. Kogukonna kasvav roll

Eestis on tekkimas kogemus, mille abil saaks avardada arusaamist nii kogukonnas elamise teenusest kui ka kogukonnatööst. Riiklikult korraldatud hoolekandeteenuste klientide suunamisel kogukondadesse on

viimasteks enamjaolt kortermajad, kus ühistegevuse eest vastutavad korteriühistud ja alates 2018. aastast on nende moodustamine seadusega kohustuslikuks tehtud. Viimaste juhatused ning ka kogukonnas elamise teenusele saabunud uusüürnike naabrid vajavad tõenäoliselt nõustamist, jõustamist, sh koolitamist jne – kas see on kogukonnatöö ja kui on, siis kelle vastutusala see oleks? Kui kogukonda (st kortermajja) on saabunud kogukonnas elamise teenusele varem asutustes ööpäevaringselt hooldatud inimesed, siis kas ja kui võrd on kogukond ise sellesse protsessi kaasatud? Olla lihtsalt tausta või keskkonda moodustav ja suhteliselt passiivne „teised inimesed“ – on see piisav?

Korteriühistud kui hoolekande teenuste kvaliteedi tõstmise oluline ressurss väärivad kaasamist.

RÄHN, Anne. Kliendi kaasamine sotsiaalteenusele. Head praktikad Pärnu linna näitel

Klienditeekond algab esimesest kohtumisest teenuse osutaja ja kliendi vahel. Klienditeekonna läbimise rõõmud ja raskused: millest alustada, millised on ootused ja eesmärgid, mis saab edasi, kuhu ja milliste tegevuste/pingutuste läbi jõutakse. Millal, kuidas, keda kaasata klienditeekonnal. Kuidas/kas kaasamine mõjutab etappide läbimist. Kliendi väljumine teenuselt ehk suhteväljalt – millised tulemused saavutati? Millised jäävad saavutamata?

TOOMA, Aster. Sotsiaalse kaasatuse suurendamise võimalustest ja võimalikkusest

Ettekandes tutvustatakse deinstitutionaliseerimise protsessi osana toimunud muudatusi sotsiaalhoolekandes AS Hoolekandeteenuste näitel. Juttu tuleb, millised on olnud väljakutsed muutuste ellu viimisel inimese, kogukonna ja ühiskonna tasandi. Käsitletakse ühiskonna valmisolekut sotsiaalvaldkonnas käimasolevateks muutusteks ja koostöö leidmise võimalusi, et luua suurte hooldekodude asemele väiksemad üksused koos inimeste tavaelule sarnasema elukorraldusega ning paindlikumaid teenuseid kogukonnas ja aidata kaasa sotsiaalse kaasatuse suurenemisele. Erihoolekande ümberkujundumise käigus on riigil plaanis luua 2013. aastaks 1400 uut kaasaaegset teenusekohta, alates 2015. aasta lõpust kuni tänaseni on loodud esimesed 100 uut kogukonnas elamise kohta erinevates Eesti linnades. Inimesed, kes varem elasid aastaid institutsioonides, on saanud liikuda tagasi kogukonna keskele, kus elukorraldus on võimalikult tavaline sarnane – inimene saab arendada oma igapäevaeluuskusi ja kasutada õpitud oskuseid võimalikult iseseisvalt, samas on olemas igapäevaselt tugisiku toetus tegevustes, milles abi, nõu või julgustust on tarvis. Võimalused kasutada avalikke teenuseid ja siseneda tööturule, on toonud palju edulugusid, mis annavad lootust ja julgust inimestele, kes on veel hooldekodus kui ka inimestele, kes peaksid tuge ning teenuseid kunagi vajama. Isikliku ja sotsiaalse taastumise võimalikkusest ja sotsiaalne kaastatusest ning elulugudest saab täpsemalt kuulda ettekande käigus.

1. Institutsionaalselt hoolekandelt liikumine kogukondlikule teenuse pakkumisele. 2. Taastumise ja sotsiaalse kaasatuse mõtteviisi kasutusele võtmine hoolekandes. 3. Tegusam elu-sotsiaalne kaasatus läbi tegutsemise, sisenemine tööturule. 4. Edulood elu kogukonnas.

UIBU, Marko. Koosloome mudeli kasutamine kaitstud töö teenuse analüüsil: transdistsiplinaarne lähenemine

Disainimõtlemine (*design thinking*) eeldab kasutajaperspektiivi mõistmiseks ja empaatia saavutamiseks erinevaid uuringuid, mille tulemuseks ei ole aga uuringuraport, vaid disainiprobleemi(de) tuvastamine ja lahendamine. Seega on uuringud (üldjuhul mitteformaalses) vahendiks muutuse loomisel. Üha rohkem on hakatud rääkima disainimõtlemisega sarnase tsükli rakendamisest ka teadmiste loomises – näiteks koosloomel põhinevas transdistsiplinaarses uuringumetoodikas (Polk 2015). Sellist lähenemist võib näha samamuna edasi uuringuprotsessi mittelineaarsusest, milles lisaks põigetele, paralleelsetele liinidele või tagasipöördumistele peetakse uurimisprotsessi loomulikuks osaks ka näiteks osapoolte pidevat kaasamist ja nn professionaalse empaatia saavutamist.

Oma ettekandes analüüsin kvalitatiivsete uuringute ja koosloome kombineerimist rakendusuuringu metoodoloogilisest vaatenurgast. Koosloome põhieesmärgiks on sihtrühma või kliendi kaasamine, milleks rakendatakse erinevaid tööriistu – näiteks arutelusid koosloome töötubades või kvalitatiivsetel uuringutel põhinevaid tööriistu nagu persoonad, mis aitavad tuua lähemale osaliste perspektiive ja elumaailma. Vaadeldes taolise metoodoloogia toimimist kaitstud töö teenuse koosloome protsessis, arutlen ettekandes meetodi legitiimsuse ning kasutusvõimaluste üle, eelkõige just sihtrühma parema kaasamise ja võimestamise saavutamiseks.

Ettekande aluseks olev empiiriline materjal pärineb Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku läbiviidavast ja KÜSKi poolt rahastatavast projektist, mis rakendab teenusedisaini ja koosloome meetodeid kaitstud töö teenuse analüüsil ja parandusettepanekute väljatöötamisel.

18. Töörühm

KULBOK-LATTIK, Egge. Nüsitud tiibadega Pegasus – kuidas loomingulisest kultuuritöötajast on saanud loovtöötaja abistav korraldaja

Ettekanne vaatleb Eesti ajaloolise kogemuse teisenemist ajas. Teame, et formaal- ja informaalne haridussüsteemi koosmõjul moodustub rahvuslik innovatsioonisüsteem.

Eesti pika traditsiooniga informaalne hariduse eripärane ajalooline kogemus hõlmab mitmeid sajandeid väldanud eeldusi luterliku rahvahariduse traditsioonist, Vennastekoguduse ja maarahva hariduseni Rootsiajal,

Forseliuse külakoolist kuni EV rahvahariduse seaduseni (1918).

Ettekanne annab ülevaatliku pildi informaaalse haridussüsteemi kujunemisest Eestis, otsides vastuseid küsimustele – kuidas kujunes Eesti rahvuslik prototinnovatsiooni süsteem ja miks on meie kultuuri ruumiline mudel ooperi-teaterlik? Mida selline mudel endaga kaasa tõi?

Muutuvad aeg ja inimesed, poliitilised süsteemid ja ideoloogia: vabaharidusest saab kultuurharidus (1940), ja taas huviharidus (2004).

Mis on huvihariduse rollid ja funktsioon erinevates poliitilistes süsteemides? Kuidas muutusid Nõukogude kultuuritöötajad Eesti vabariigi kultuurikorraldajateks?

Millised vastastiktoimelised suhted riigi, kodanikuühiskonna ja turumajanduse vahel on informaalset haridussüsteemi seda kompleksset nähtust vorminud?

Kuidas võiks mõtestada tänast huviharidust? Kas huviharidus - kui kultuuris osalemise õpe, mis toetab ja arendab sotsiaalseid oskusi, kunstikogemust, loominguulisust, ettevõtlikust ja mis ühelt poolt on laiapõhjaline ühiskonna üldine andekuse kasvulava, teisalt ka kõrgkultuuri jätkusuutlikkuse garantii.

LOGMA, Krista, Meril ÜMARIK & Meidi SIRK. Kutseõpetaja kutse muutumine: nõutav ja pakutav professionaalsus

Kutseõpetaja töö on iseseisvusaja jooksul väga palju muutunud. Globaalses mõõtnes peamiselt neoliberaalsest poliitikast, aga ka tugevast euroopastumisest kantud reformid on viinud jätkuvalt standardiseerumisele ja ratsionaliseerumisele kutsehariduses. Endistest teooria- ja praktikaõpetajatest kokku on saanud kutseõpetaja, kes peab nüüd lisaks lõimima ka eriala- ja üldained. Samas on pidevad muutused toonud kaasa lõhe nn nõutava ja pakutava professionaalsuse vahel (Evans 2008). Reformidega kaasnenud struktuurimuutuste keskel on kutseõpetajad ise aktiivsed oma kutse konstrueerimisel. Muutustesse, mis toovad kaasa rollimuutusi nende kutses, suhtuvad nad erinevalt. Näiteks, kui üha laienevasse koostöösse, võrgustustumisse ja õppimisuumi ning enamasti ka õppekava muutustesse suhtutakse positiivselt (Sirk, Liivik, Loogma 2016), siis suurimaks väljakutseks peavad kutseõpetajad õpilaskonnas toimuvaid muutusi, sh õpilaskonna diferentseerumist, mille raames kutseõppurid varieeruvad põhikooli mittelõpetanute kõrgharidusega inimesteni. Lisaks on tunda kodude vähest toetust, eriti aga õpilaste suuri õpi- ja käitumisraskusi, mis loob suurenenud nõudmise õpetajate sotsiaal-pedagoogiliste ja psühholoogiliste pädevuste järele (Cort 2011; Harris jt 2005; Kirpal 2011). Muutused õpilaskonnas on kaasa toonud nn hooldaja ehk „sotsiaaltöötaja“ rolli, mida kutseõpetajad enamasti vastustavad (Loogma 2010), kuna see ohustab nende tööidentiteeti peamiselt erialale ja selle õpetamisele pühendunud õpetajatena. Samas, osa kutseõpetajatest kogevad „sotsiaaltöötaja“ rolli kui olemuslikku osa oma tööst, seostades tööidentiteeti laiemaga nägemusega kutseõpetajast, kes ei toeta vaid erialaga seotud teadmiste ja oskuste arengut, vaid

õppurite laiemat hakkamasaamist elus (Ümarik & Rekkor 2013).

PAAS, Tiiu & Maryna TVERDOSTUP. Töötajate oskused ja sooline palgalõhe: Eesti Põhjamaade võrdluses

Uurimistöõ üheks eesmärgiks on põhjalikumalt avada soolise palgalõhega seonduvaid aspekte tuginedes PIAAC („Programme for the International Assessment of Adult Competencies“) uuringu andmetele inimeste kognitiivsete oskuste (funktsionaalne lugemisoskus, matemaatiline kirjaoskus ja probleemide lahendamise oskus tehnoloogiarikas keskkonnas) kohta. Eesti olukorda on analüüsitud Põhjamaade (Soome, Rootsi, Taani ja Norra) võrdluses, kasutades erinevaid kvantitatiivseid meetodeid, sealhulgas mittepameetrist sobitamismeetodit ning kvantiilregressiooni. Kõigi skaalal 0–500 hinnatud oskuste osas on nii Eesti kui Põhjamaade täisajaga töötavate täiskasvanute oskuste tase üle 250, samas Põhjamaade inimeste oskuste tase on mõnevõrra kõrgem, kui see on Eestis. Seega võib arvata, et Eesti tööturg ei ole inimestele seni esitanud piisavalt väljakutseid oma oskuste arendamiseks, mis võib osaliselt tuleneda ka Eesti majanduse kohast rahvusvahelise tööjaotuses ning senisest leppimisest madalamat lisandväärtust loovate tegevustega. Nii Eesti kui Põhjamaade inimkapitali iseloomustab sarnane sooline muster – naiste haridus on keskmiselt kõrgem meeste omast, samas PIAAC raames hinnatud oskused on meestel reeglina paremad, eriti matemaatiline kirjaoskus ja probleemide lahendamise oskused. Sooline palgalõhe on Eestis oluliselt suurem kui Põhjamaades ning seda ka siis, kui lisaks haridusele ja muudele isikut iseloomustavatele tunnustele on palgavõrrandite hindamisel arvesse võetud ka inimeste oskused. Seega jätkuvalt jäävad üles uurimisküsimused: mis ikkagi tingib suurt soolist palgalõhet Eestis ning mida tuleks ette võtta, et hea hariduse ja suhteliselt heade oskustega inimkapital saaks Eesti tööturul paremini kasutatud ja väärtustatud. Soolise palgalõhe tagamaade edasisel uurimisel tuleb lisaks inimkapitali teooriale kahtlematult arvestada ka mitte-kognitiivsete karakteristikute (näiteks riskikartlikkus, identiteet, kultuurilised ja ajaloolised tegurid jm) võimalikku selgitusjõuga, aga ka senisest enam kombineerida kvantitatiivseid analüüsimeetodeid kvalitatiivsetega.

PÖLLUMÄE, Priit. Erametsanduslik ühistegevus Eestis – toimunud arengud, teaduslik uurimine ja perspektiivid

Metsandus on üks vähestest valdkondadest Eestis, kus viimase kahe aastakümne jooksul on ühistegelikkuse tegevust pidevalt arendada püütud. Kõige selgemaks tulemuseks on täna asjaolu, et tervet Eestit katab erametsaomanike organisatsioonide ehk metsaühistute võrgustik, kuhu on liitunud umbes 10 000 erametsaomanikku. Formaalselt riik toetab ning soosib erametsanduslikku ühistegevust ning on võtnud selles osas juhtiva rolli. Ent mida iseseisvamaks saavad ühistud seda küsitavamaks muutub riigi roll selles süsteemis

ning seda suurem on väljakutse ühistute ees. Kas ühistegevuse põhimõtetest toimiv süsteem suudab iseseisvalt kapitalistlikus rahamaailmas ellu jääda?

Senised metsapoliitilised uurimused selles valdkonnas näitavad, et võrreldes paljude teiste Ida-Euroopa riikidega on Eestis erametsanduslik ühistegevus vägagi hästi arenenud. See võib olla paljuski ka tingitud asjaolust, et erinevalt paljudest teistest piirkondadest on Eestis metsaühistute tegevus olnud riiklikult toetatud. Teisalt on endiselt väga suur hulk neid metsaomanikke, kes ühistutega liitumisest huvitatud ei ole. On neid, kes on infosulus ning on neid, kes leiavad, et kas vanusest, metsa iseloomust või aja faktorist tingituna, pole neil ühistult midagi saada. Täna on teada, et keskmine metsaühistu liige on umbes 3–4 korda suurema metsa omanik, kui riigi keskmine. Kas see on riigi poliitika tulemus või on siin mängus mõned muud institutsionaalsed arengud? Kuidas erametsanduslikku ühistegevust hoida ja edasi aidata? Kas on olemas alternatiivseid ühistegelikke võimalusi selles sektoris? Kas ning milline on sotsiaalse kapitali roll ühistegevuse edendamises? Nendele ja paljudele teistele küsimustele tuleb veel vastuseid otsida.

19. Kodakondsuse ja rände praktikad ning poliitikad

JAKOBSON, Mari-Liis. Mitmikkodakondsuse poliitika Balti riikides

Mitmikkodakondsus on poliitiliselt laetud konstrukt, mis ühelt poolt resoneerub üleilmastumise ja kodakondsusrežiimide liberaliseerumise loogikaga, teisalt aga on julgeolekustatud ning väidetavalt riigi suveräänsust õõnestav. Selleks, et mõista, miks ühtedes riikides selle kehtestamine õnnestub ja teistes mitte, on vaatluse all mitmikkodakondsustemalised debatted ning poliitikameetmed kolmes Balti riigis. Kõik kolm riiki on ühelt poolt küllalt üürikesse iseseisvusemälestusega, teisalt aga üleilmastumisele, sh väljarändele avatud ühiskonnad, kus mitmikkodakondsuse poliitika ühes või teises vormis korduvalt arutamist on leidnud. Ettekandes on vaatluse all BNS-i edastatud mitmikkodakondsust puudutavad uudised aastatest 1991–2014 ning analüüsiraamistikuna on rakendatud poliitikadisaini raamistikku.

KALEV, Leif & Henry SINIVEE. Mitmikkodakondsus: avalikud väitlused ja režiimuutused

Ettekanne käsitleb viie Kesk- ja Ida-Euroopa riigi mitmikkodakondsuse õigusrežiimi ja sellealase avaliku väitluse dünaamikat alates Euroopa Liiduga ühinemisest. Käsitletakse nii režiimide mustreid kui kodakondsuse sisumõõtmelisi ning argumentatsiooni mitmikkodakondsuse toetuseks ja vastu.

LAUREN, Ave. Becoming Google citizens

In the United States, immigration policy starts and ends at the border. The processes of migrant integration and incorporation are seen as being outside the scope of state action. Instead, ethnic communities and civil society organisations are expected to be the ones taking all the necessary steps to facilitate migrant acculturation. This paper, however, shifts the focus away from these institutions and looks at the emerging role of companies and corporations in migrant integration and incorporation practices.

These dynamics are particularly critical in relation to high-technology and internet corporations in the San Francisco Bay Area. Companies like Google, Apple, and Facebook are often intimately involved in their workers' lives and have full-service workplaces – or corporate 'campuses' – to cultivate strong work cultures, making workplaces a primary setting for migrant settlement practices. This type of identity work directly intervenes with the ways in which migrant employees of such companies self-identify and position themselves in relation to the society. This paper addresses these issues by looking at recent highly-skilled Chinese migrants working in Silicon Valley, highlighting the importance of workplaces as sources of meaning and belonging and exploring the impact this has on the ways in which newcomers are being incorporated into the United States.

PAJUMETS, Marion & Mari-Liis JAKOBSON. Transnational alternatives to brain drain? Interpretations of return and intellectual remittances among female SET researchers from CEE in Swedish universities

Mobility has become one of the key freedoms within the European Union, and is also seen as a possible solution for overcoming the European development challenges (Europe 2020). However, due to the inequalities in the 'geographies of power/knowledge' (Fahey & Kenway 2010), such a solution may actually benefit some regions of Europe, whilst leaving others in neglect.

In this paper we investigate the potential alternatives to the zero-sum game of brain drain – brain gain from the perspective of transnationalism from below (Smith & Guarnizo 1998). We focus on female SET (science, engineering, technology) researchers originating from a variety of Central and Eastern European countries that work in the universities all over Sweden. First, we analyse how they envisage incentives and constraints of return migration. Secondly, we study female SET researchers' practices of transnational knowledge transfer and study whether there is a potential for intellectual remittances (see e.g. Koehn & Rosenau 2002, Séguin et al. 2006) from the Nordic knowledge economy to the post-socialist semiperiphery.

The paper makes use of biographical-narrative interviews (Wengraf 2001) conducted with 14 female SET researchers, including both women with and without families.

20. Eesti alusharidus – traditsioonid ja väljakutsed

KÖÖP, Kerstin. Eesti alusharidus eile, täna, homme

Eesti alushariduse ajalugu ulatub pea 180 aasta tagusesse aega. Selle aja jooksul on Eesti haridusmaastikul olnud palju suureulatuslikke muudatusi, millega kohalikud inimesed, eeskätt õpetajad, on pidanud harjuma. Kuigi suurema osa sellest oleme olnud võõrvõimude all ja meie pedagoogilised mõtted ja meetodid on olnud mõjutatud mitmete maade erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, saab siiski öelda, et eestlased ei ole võtnud kõiki võõraid regulatsioone ja norme omaks. Näiteks Nõukogude okupatsiooni ajal suutsid eesti kasvatusteadlased ja õpetajad välja töötada omad õppeprogrammid.

Eesti alushariduse esmased mõjutused on pärit Saksamaalt, esimeste lasteaedade loojad ning ka lasteaedade õpetajate õpetajad olid sakslased. Kui tänapäeval nähakse koolieelset lasteasutust kui laste huvidest lähtuvat koolieelset õppeasutust, kus õppe- ja kasvatustegevused toimuvad läbi mängu ja lõimitud tegevuste, siis 19. sajandi lõpus oli lasteaedade esmaseks ülesandeks laste järele vaatamine sel ajal kui vanemad tööl olid – peamiseks tegevusteks lasteaias olid käsitöö, usuline õpe ja lugema õppimine. Lastega mängimisele ja lastele mänguaja võimaldamisele siis rõhku ei pööratud.

Tänapäeval väärtustatakse iga last ja tema individuaalsust, õpe koolieelses lasteasutuses peab lähtuma lapse huvidest ja olema mänguline. Lapsi tuleb kaasata nii õppetegevuste planeerimisse, läbiviimisesse kui ka tehtu analüüsimisse. Järjest aktuaalsemaks on muutunud multikultuursuse teema, sest üha enam on eesti õppekeelega lasteaedades lapsi, kelle emakeeleks ei ole eesti keel. Õpetajal tuleb olla valmis õpetamiseks muukeelsele lapsele eesti keelt kui teist keelt. See jälle tekitab olukorra, kus õpetajatel on vaja tuge ning soovi ja võimalust täiendkoolituseks. Uus lähenemine õppimisele ja pidevad väiksemad muudatused nii õppekava rõhuasetustes kui töökorralduses esitavad tänapäeva õpetajatele suure väljakutse.

NEVSKI, Elyna. Infotehnoloogia ja eelkoolipedagogika

Digivahendid on tänasetele lasteaiastele sama hõlpsasti kättesaadavad ja kasutatavad nagu traditsioonilised lülud. Kodused meediamustrid tulevad kaasa rühmaruumi ning laste mängud on seotud või mõjutatud meediakangelastest. Lisaks kirevale meelelahutuslikule sisule pakuvad digivahendid laia hulka võimalusi õppetegevuste rikastamiseks. Digivahendite kasutamise eesmärk lasteaias õppeprotsessis on arendada laste digipädevusi, mille hulka kuulub vahendite heaperemehelik kasutamine, riskide tundmine (sh terviseriskid, keskkonahoid), probleemide kirjeldamise ja oma meediakogemusest rääkimise oskus. Tihti nähakse digipädevusi väga kitsalt – vahendi tööle panek, info otsimine ja suhtlemine. Digipädevused

on palju laiemad oskused, mis aitavad tehnoloogiat eesmärgipäraselt kasutada ja tehnoloogia negatiivse poolega toime tulla. Õpetaja rolliks on olla juhendaja ja suuna näitaja nii lastele kui ka vanematele, et leida tasakaal traditsioonilise ja innovaatilise vahendi valikul. Digivahendi kasutamisel on nii positiivsed kui ka negatiivsed tegureid ning neid teades on võimalik negatiivseid vähendada või isegi vältida ning positiivseid võimendada ja lapse arengut toetada. Eelkoolieas toimub ettevalmistus digipädevuste arendamiseks (sõnavara, oma meediakogemustest rääkimine jne) kus fookus ei ole niivõrd tehniliste oskuste omandamisel vaid sisu üle arutlemisel.

Tänaste laste digivahendite kasutus ei ole seotud vaid vanematega, vanavanemad, sugulased, õed-vennad mõjutavad samuti laste arusaamu ning käitumismustreid tehnoloogiaga. Lasteaed saab olla siin tasakaalustavaks ja eeskujuks jõuks, millal ja kuidas tehnoloogiat õppimise teenistusse rakendada.

STEIN, Kerli. Koolivalmidus kui sild lasteaias ja kooli vahel

Ühiskonna üldise heaolu edendamisel peetakse võtmeteguriks kvaliteetset alusharidust. Kvaliteetne alusharidus loob kaugemale ulatuvaid sotsiaalseid, hariduslikke ning majanduslikke hüvesid nii alushariduses osalevatele lastele kui ühiskonnale laiemalt. Eelkoolieas luuakse alus edukale hakkama saamisele koolis ehk toetatakse lapse kujunevat koolivalmidust. Üleminekuprotsess lasteaiast kooli ilmneb aja jooksul, saades alguse ammu enne seda, kui laps kooliteed alustab. Käesoleval hetkel viidatakse koolivalmiduse mõistele kui ajas arenevale ja pidevalt muutuvale nähtusele, ehk 21. sajandil on jõutud arusaamisele, et lapse koolivalmidus on palju laiem mõiste ning hõlmab endas palju rohkem tegureid, kui lapse arengulised näitajad või oskused. Samuti mängivad mõiste tõlgendamisel rolli ühiskonna ootused kooliülikooli arengule ning riigi hariduspoliitika. Üldiselt nähakse koolivalmina last, kes on suuteline emotsionaalselt, psühholoogiliselt, füüsiliselt ja intellektuaalselt kohanema koolisüsteemiga. Missugused on aga tegurid, mis mõjutavad lapse koolivalmiduse kujunemist? Sellele küsimusele püüangi oma ettekandes vastuse leida.

21. Sotsiaaltöö teaduses ja teadus sotsiaaltöös

MITENDORF, Airi. Normatiivsus sotsiaaltöö praktikas: Kuidas teha head sotsiaaltööd hästi?

Ühiskonnas toimunud muutused ja suundumused (sh deinstitutionaliseerimine) eeldavad sotsiaalvaldkonna praktikutele valmidust kohaneda mitmekesiste ning tihti uutemoodi väljakutsete ja probleemidega. Igapäevaselt on sotsiaaltöötajatele inimesi abistades on vaja võtta vastu otsuseid ja selgitada, miks üks otsus on õigeim kui teine. Näiteks, kui perekond ei suuda luua lapse arenguks vajalikke tingimusi, on sotsiaaltöö-

taja keeruka moraalse, eetilise ja seadusandliku valiku keskmes – milline on parim lahendus tagada lapse ja pere heaolu. Siinkohal võivad sattuda vastuollu perekonna privaatsus ja lapse julgeolek. Kuna need otsused kujundavad inimeste ja perekondade elu, on sotsiaaltöötajal vaja erinevaid huve hoolikalt kaaluda. Kuidas teha enda tööd hästi?

Sotsiaaltöötaja ei saa olla otsuste tegemisel kunagi täielikult vaba, kuna tema professionaalne tegevus on läbi imbutunud sisemistest ja välistest normidest, reeglite ja väärtustest. Need sotsiaaltöö praktikad raamistavad mitmetasandilised normid, loovad keeruka võrgu sellest, mida sotsiaaltöötajad praktikas „peaksid“ tegema ja mida „ei tohiks“ teha. Sestap nimetatakse sotsiaaltööd normatiivseks professioniiks. Sotsiaaltöö eetika asjatundja Sarah Banks (2012) väidab, et sotsiaaltöötajad on sageli vaid osaliselt teadlikud erialasel väljal valitsevatest ja kohati vastuolulistest normidest ning enda isiklikest sisemistest normidest ja reeglite. Ettekande eesmärk on avada ja selgitada empiirilisele uuringule toetudes sotsiaaltöö praktikad raamistavat mitmetasandiliste normide võrgustikku ning arutleda selle üle, millised on sotsiaaltöötaja võimalused leida enda tee ja teha tööd hästi nende normide, reeglite ja eetiliste valikute keskel.

SAIA, Koidu. Interdistsiplinaarse meeskonnatöö keerukus alaealiste õigusrikkujate rehabilitatsiooni näitel

Interdistsiplinaarsus on märksõna erinevates valdkondades, sh sotsiaalteadustes ja sotsiaaltöös. Ettekande eesmärgiks on käsitleda interdistsiplinaarse meeskonnatöö (sh hindamise ja sekkumise) keerukuse aspekte, arenguid ja väljakutseid. Ettekanne toetab Koidu Saia doktoritöö tulemuste mõtestamist ja akadeemilises ringkonnas arutelu teel doktoritöö sisuliste rõhuasetuste leidmist.

STREIMANN, Karin. Kuidas hindavad lapsevanemad ja õpetajad esimese klassi õpilaste vaimset tervist?

Maailma Terviseorganisatsioon (2001) käsitleb vaimset tervist heaolu seisundina, milles individ saab realiseerida oma võimeid, tuleb toime pingetega elus, töötab tulemuslikult ja viljakalt ning annab oma panuse ühiskondlikku ellu. Kooliealiste laste puhul avaldab vaimse tervise seisund otsest mõju sellele, kui hästi suudab laps õppida, milline on tema sotsiaalne elu, kuidas tuleb ta toime igapäevaelus esinevate raskustega.

„VEPA käitumisostkuste mäng“ on klassis rakendatav sekkumisprogramm, mis ennetab vaimse tervise probleemide teket ja süvenemist. Mujal maailmas teostatud pikaajased teadusuuringud on näidanud, et tegemist on tõhusa universaalse meetmega erinevate riskide ennetamiseks (koolist väljalangemine, õpimotivatsiooni langus, käitumuslikud ja uimastiprobleemid). VEPA mängu eesmärgiks on arendada laste enesejuhtimisoskust, aidata õpilastel kooliga kohaneda ning muuta klassikeskkond lapsesõbralikumaks.

2016–2019 viiakse Eestis läbi uuring, mille eesmärk on hinnata, kas ja kuidas „VEPA käitumisostkuste mängu“ rakendamine Eesti koolide 1. klassides mõjutab õpilaste vaimset tervist ja käitumist ning õpetajate enesetõhusust. Erinevatest Eesti maakondadest osaleb uuringus kokku 42 kooli, igast koolist üks klass. Uuringu raames kogutakse andmeid lapsevanematelt ja õpetajatelt kolmel korral – 2016/17. õa alguses ja lõpus ning 2017/18. õa lõpus.

Ettekande eesmärgiks on tutvustada käesoleva kooliaasta alguses kogutud andmeid. Uuringu raames täitsid lapsevanemad ja õpetajad ära iga lapse kohta tugevuste ja raskuste küsimustiku (Goodman 1997), mille väited jagunevad viieks alavaldkonnaks: emotsionaalsed raskused, hüperaktiivsus, käitumisega seotud raskused, omasugustega suhtlemise raskused ja prosotsiaalsus. Lisaks koguti lapsevanematelt andmeid aktiivsus- ja tähelepanuhäire sümptomite esinemise kohta lapsel (SNAP-IV küsimustik, Swanson, 1992) ja perekonna sotsiaaldemograafilise tausta kohta. Baas taseme hindamisel osales kokku 83,5% (N=591) lapsevanematest, õpetajatelt koguti andmeid kõigi uuringus osalevate laste (N=708) kohta.

TICCHI, Davide, Robert EISINGER & Merike SISASK. Evaluating interest in narrative therapy principles to reconsider a psychosocial approach for decision-making about pectus excavatum treatment

Pectus excavatum (PE) accounts for 90% of chest wall deformities and has an incidence of about 1 in 300. In certain cases, the decision to proceed with surgical treatment can be complicated by many factors. Patients interested in surgical treatment may be referred for evaluation by numerous different specialists, but clinical social workers are not currently included in this process.

In a recent study, our aim was to test the hypothesis that PE patients would be interested in narrative therapy to assist with the decision-making process surrounding PE surgery. Questionnaire-data was collected from a total of 97 untreated PE patients presenting for treatment evaluation at five different institutions in four countries: Costa Rica, Italy, Denmark, and Switzerland. The questionnaire consisted of 13 questions with 3 specific questions to evaluate interest in narrative therapy principles to reconsider a psychosocial approach for decision-making about PE treatment.

We found that 82% of participants were interested in narrative therapy. Individuals most interested in narrative therapy tend to be more interested in correction ($p<0.05$) to improve the way they feel about their body ($p<0.05$). We propose that narrative therapy should be offered to PE patients during the treatment evaluation process to address the psychosomatic difficulties associated with PE. The majority of PE patients are interested in narrative therapy principles. Future studies should assess the clinical feasibility and effectiveness of an interdisciplinary model for PE evaluation that includes clinical social workers.

22. Virtuaalne hargmaisuus – sild või lõhe kogukondade vahel?

LEPPIK, Marianne & Triin VIHALEMM. Venekeelse elanikkonna kodanikuidentiteet ning meediapraktikad

Ühiskonna institutsioonid, reeglid ja ressursijaotus eeldavad sageli, et sisseändajad ning nende järeltulijad lõimuvad ühiskonda ja lähtuvad oma toimimises kohalikest reeglitest ja ressurssidest. Tänapäeval aga ei saa niisugusest, mõnes mõttes traditsioonilisest kohanemismustrist alati lähtuda – pigem võiks lõimumise või sidustatuse all mõista mitme süsteemi vahel pendeldamist, rööbitiste suhete ja normide vahelist võitlust, kooseksisteerimist ja ka segunemist ehk laiemalt võttes hargmaisu. Viimane on ka käesoleva analüüsi, mille põhiline eesmärk on analüüsida Eesti venekeelse elanikkonna (hargmaise) meediakasutuse ning kodanikuidentiteedi vahelisi vastastikuseid seoseid, olulisim märksõna. Varasemad uurimused on kinnitanud, et inimeste virtuaalsed ja n-ö pärismaailmad on sageli omavahel läbipõimunud ning nende igapäevaelu sotsiaalkultuurilised ressursid ning varasemad kogemused, mis on elu jooksul akumulierenud, vormivad nende virtuaalseid suhteid ning võimalusi. Kasutades eespool mainitud hargmaisu kontseptsiooni, püüame selgitada, millised on vastastikused seosed vene keelt emakeelena kõnelevate inimeste (esimene, teine ja kolmas põlvkond) üldise sotsiaalmajandusliku sidustatuse ning personaalsete kommunikatsioonivõrgustike ja strateegiate vahel ning kuidas see vormib nende kodanikuidentiteeti käimasoleva poliitilise (Ukraina) kriisi tingimustes. Analüüsis kombineerime omavahel kvalitatiivse ja kvantitatiivse andmestiku, täpsemalt „Mina. Maailm. Meedia“ 2014. aasta uuringu ning aastatel 2014–2015 läbi viidud fookusgruppide andmeid.

SELART, Ene. Hargmaisu enam kui 100 aastat tagasi – ajalooline vaade eestlaste rahvusluse vormidele Jaapanis

Käesoleva ettekande eesmärk on pakkuda ajaloolist perspektiivi eestlaste hargmaisu problemaatikale, mis tõusis esmakordselt eesti ühiskonna ja ajakirjanduse laiema tähelepanu alla väljarände hoogustumisega 19. sajandi teises pooles, kui eestlased asusid massiliselt ümber Tsaari-Venemaa äärealadele sooviga vabaneda baltisaksa mõisnike võimu alt ja saada endale oma maad. Eestlaste väljaränne suundus põhiliselt Siberisse, Kaukaasiasse, Krimmi ja Kaug-Itta ning selle seoseid rahvusluse ja identiteediga on suhteliselt palju uuritud, hoopis vähem on tähelepanu pööratud hargmaisu teema kajastamisele toonases ajakirjanduses.

Ülemöödunud sajandi hargmaisu kujunemise algusaegade uurimise allikaks sobib kõige paremini eestikeelne ajakirjandus, mis oli mõttevahetuse sillaks kogukondade-üksikindiviidide vahel Eestis ja mujal. 19. sajandi teisel poolel hakati eestikeelsetes ajalehtedes avaldama eesti meremeeste ja maailmarändurite reisikirju, milles lahati muuhulgas ka rahvusluse probleeme. Uurimistöös läbiviidud analüüsi aluseks on võetud kolme eesti meremehe ja kolme eesti ränduri kirjutatud järjelood Jaapanist (N=62), mis ilmusid

eestikeelsetes ajalehtedes aastatel 1867–1905. Jaapan kui kultuuriliselt ja geograafiliselt kaugel „teine“ on ideaalne taustsüsteem rahvusluse konstrueerimise analüüsiks, olles ühest küljest tänu distantsile neutraalselt kaugel riik, aga teisalt oma kultuuriliste eripärade poolest selgelt eristuv ning reljeefset võrdlusmomenti loov. „Teise“ kujutamise mõju rahvusliku identiteedi arengule ja rahvusluse kujunemisele on kirjeldatud nii Eestis kui ka mujal.

Jaapanist kirjutatud reisikirjades kajastatud teemade põhjal saab analüüsida, milliste valdkondade (nt loodus, eluolu, majandus, usundid) kirjeldamist rahvuskaaslastele peeti oluliseks ja milliseid metafoore ning keelelisi võtteid selleks kasutati, sest kirjutades „teises“ peegeldatakse iseennast. Lisaks sellele saab mõtiskleda, kas tänapäeval puhkenud arutelud uute rahvusluse vormide üle on ehk hästi unustatud vana, kuivõrd ka 19. sajandi eestlaste identiteet oli teinekord mitmekihiline ja situatsioonipõhine.

TAMMPUU, Piia & Anu MASSO. Digitaalselt vahendatud hargmaisuus ja „virtuaalne residentsus“ Eesti e-residentsuse projekti näitel

Arvukad uuringud on käsitlenud IKT rolli hargmaiste võrgustike ja praktikate kujunemisel. Antud uuringud on nii indiviidide kui ka kogukondade näitel osutanud erinevatele viisidele, kuidas IKT kasutus on hargmaistesse elupraktikatesse tihedalt lõimitud. Oluliselt vähem on samas uuringuid, mis analüüsiks, kuidas IKT on seotud struktuuride ja mehhanismidega, mis võimaldavad ja ühtlasi kujundavad piiriülest mobiilsust ja hargmaistumist. Valdav osa olemasolevatest uurimustest keskendub sealjuures regulatiivsetele mehhanismidele (nt viisa-, kodakondsus-, elamis- ja tööloapoliitika), mis struktureerivad inimeste füüsilise liikumisega seotud mobiilsusvõimalusi ning nende võimalustes kätkevat ebavõrdsust.

Käesolev ettekanne analüüsib Eesti e-residentsuse näitel sotsiaalseid struktuure ning mehhanisme, mis võimaldavad digitaalset piiriülest mobiilsust ning loovad nõ digitaalselt vahendatud hargmaisu. Ettekandes vaatleme Eesti „virtuaalse residentsuse“ kontseptsiooni kui riigipoolset hargmaisu institutsionaliseerimise katset, kus teiste riikide elanikele ja kodanikele võimaldatakse riiklikult väljastatud digitaalse identiteedi alusel ligipääs Eesti e-teenustele.

Oma analüüsis kasutame Eesti e-residentsuse programmi aastatel 2014–2016 esitatud taotluste individuaalandmeid, mis võimaldavad analüüsida e-residentsuse taotlemise peamisi motiive mitmesuguste sotsiodemograafiliste tunnuste (sugu, vanus, kodakondsus ja asukohariik) lõikes. Esialgsed tulemused näitavad, et vaatamata e-residentsuse taotlemist ja kättesaadavust kitsendavate formaalsete tingimuste puudumisele, varieerub selle võimaluse kasutamine oluliselt nii sotsiodemograafilises kui ka sotsioruumilises mõttes. Ettekandes keskendume e-residentsuse taotlusandmetes avalduvatele struktuursetele muustritele, et hinnata, kas ja millistel viisidel loovad need digitaalset ebavõrdsust, mis on seotud digitaalsete sotsiaalsete ressursside erineva kättesaadavusega.

23. Inimese ja ühiskonna avatust loovad kvaliteedid: filosoofilis-antropoloogilisi refleksioone

HELLERMA, Joonas. Maskide avanemine – kaunishingede teesklus ja äratundmiskogemus Hegeli „vaimu fenomenoloogias“

Kuidas kujundada arusaama „avatusest“ ajal, kui sellest on saanud laialt levinud käibesõna poliitilistes ja ühiskondlikes debattides? Lähtudes sotsioloog Karl Mannheimi teosest „Ideoloogia ja utopia“, tahan alustuseks arutada liialduste üle, mida niisugune käibefraasiks muutumine endaga kaasa võib tuua – nimelt ideoloogilise või utoopilise varjundiga idealiseerimist. Mannheimi järgi on ideoloogiline mõtteviis suunatud valitseva *status quo* kinnitamisele, luues selle säilitamise huvides fiktiivseid ettekujutusi, mis tegelikke asjaolusid varjavad ja moonutavad. Sellele vastupidiselt on utoopiline mõtteviis valitseva *status quo* suhtes võimendatult kriitiline. Niisugune võimendatus tekitab soovmõtlemist, kus imaginaarsed alternatiivid esitavad küll kriitilisi väljakutseid olevikusituatsioonile, ent ei paku hetkeolukorras reaalselt teostatavaid uuendusi.

Kas meil on võimalik „avatust“ käsitledes arvestades ideoloogilisi ja utoopilisi moonutusi? Hegeli „vaimu fenomenoloogia“ pakub ühe variandi avatusfenomeni kriitiliseks mõtestamiseks inimestevaheliste suhete toimimise näitel. Hegeli teose üks läbivaid teemasid on „vastastikuse äratundmise“ (*gegenseitiges Anerkennen*) probleem, mida filosoofilise käsitlusena võib lugeda kui kommunikatiivse vabaduse järk-järgulist kujunemist Euroopas ja sellest lähtuvate kultuuri- ja eluvormide ilmumist. Kuidas võiks sellest tõukudes mõista avatud vastastikust suhet ja milline on selle jaoks sobiv kultuuri- ja eluvorm? Hegel käsitleb kultuuriajaloo protsessi omamoodi maailmateatrina, kus ükski mask ei võimalda ideaalseid suhteid. Ta on skeptiline mis tahes ideaalse kultuuritüübi saavutamise või kehtestamise suhtes. Goethe loomingust pärit „kaunishinge“ tüübi kaudu näidatakse, kuidas võiks mõelda võimalikust maskide langemise hetkest, mil teadvustatakse igasuguse ideaalnõude ühekülgset avatud suhtlusevormide normeerimisel. Loobumine teineteise sidumisest ühisesse mõistelisse või ideelisse raamistikku ja radikaalse erinevuse ollalaskmisega riskimine on vastastikuse äratundmise ja tunnustamise kogemuslikuks põhjaks. Õeldu saavutamine osutub Hegeli analüüsis keerukaks ringteks, aga samas on ainult niisugusest algkogemusest lähtuvalt teineteise ja iseenda tundmaõppimise ajalooline ring avatud.

LIIMETS, Airi. Õppiva inimese transtsendeerumise teed olemise avatuses

Õppimist kui tegevust on läbi aegade seostatud eelkõige õpitavate teadmiste, tulemuste, eesmärkide, õpikeskkondadega. Unustatud on aga küsida ja mõelda selle üle, kes on õppiv inimene kui selline.

Antud ettekandes püütaksegi piiritleda õppivat inimest ja luua õppijate tüpoloogiat, lähtudes filosoofilis-antropoloogilistelt positsioonidelt. Peamisteks teoreetilisteks tööriistadeks on sealjuures järgmised mõisted: transtsendents, Ise–Maailm, piir (*limes*), null-territoorium, maskilisus, autorefleksioon, identiteet ja diferents. Vastavalt inimese transtsendeerumise erinevatele võimalikele teedele maailma avatuses eristuvad kolm põhilist õppija tüüpi: 1) õppiv inimene kui liminaliteedis iseend-kohtav piiritu Ise–Maailm, 2) õppiv inimene kui tusane ning edukas üha parimaid tulemusi taotlev inimene, 3) õppiv inimene kui meetodi-inimene. Õppimiseks kui iseenda loomiseks kultuuris ja kultuuri loomiseks iseendas on suuteline üksnes esimesena nimetatud õppija-tüüp.

PUUSILD, Kristjan. Psühhoanalüütiline vaade inimese *psyche* avatuse võimalikkusele

Psühhoanalüütilise teraapia üks oluline eesmärk on inimese potentsiaali avamine küpsemisele, diferentseerumisele ja integreerumisele. Oma ettekandes arutlen psühhoanalüütilisest mõtlemiskontekstist lähtuvalt selle üle, mis võib saada takistuseks *psyche* avatusele ja inimese küpsemisprotsessidele.

Inimese avatuse kvaliteeti loovad ta suhted teiste inimeste ja iseendaga. Antud suhete kujunemise aluseks on psühhoanalüütilise käsitluse kohaselt igas arengufaasis kinnistunud emotsionaalsed mustrid, teatud väljakujunenud isiksuse tüpologia ning individuaalsiooni protsessi teostumise eripära. Elukaare teises pooles kaldub raskuspunkt arengus identiteedi loomiselt ning maailma avastamiselt isiklikku sise-maailma. Avatuse probleemi kese nihkub elu mõtestamisele, eneserealiseerimisele ja -ületamisele. *Psyche* avatuse-suletuse määr sõltub psüühika valmidusest ja küpsusest kohanemisel eluülesannetega. Elu erinevates arengutsüklites on ka ülesanded erinevad. Inimese põhidilemma mistahes arengufaasis on: kas saada kokku, ühineda, hoida kinni või lasta lahti, eristuda, liikuda edasi.

Psyche avatust ja küpsemist takistavad tegurid on kas arhetüüpset päritolu, arengulised (tekkinud kompleksidel põhinevad), kaitselised (ego kaitsemehhanismid), kultuuriliselt tingitud või inimese enda valikul põhinevad. Vastuste otsimisel *psyche* avatuse küsimuses otsib psühhoanalüüs müütidest, muinasjuttudest, unenägudest ning kliinilisest materjalist töös klientidega. Avatuse eesmärk on integreerida psüühikas teadvustatud pool (Ego, Persona) teadvustamata poolega (Ise, Vari) ning avada loodav tervik kosmilisele ja/või transpersonaalsele sfäärile (Ego-Self'i telg, transtsendentne funktsioon).

REINMETS, Lilian. Häda loovuse pärast

Loovust peetakse tänapäeval edukuse üheks olulisimaks eelduseks. Mida aga siiski üldse mõista loovuse all ning kuivõrd väljendub selle kaudu inimese ja ühiskonna vaheline avatus või vastastikune suletus?

Mitmed teooriad rõhutavad loovuse määratlemisel sotsiaalse tunnustuse aspekti. Amabile ja Csikszentmihalyi esindasid ühtede esimestena arusaama, et avalik arvamus on parim viis määratlemaks, kas miski on loov või ei. Plucker ja Beghetto näiteks väidavad, et indiviidi või teatud grupi poolt loodu peab olema loetud nii uudseks kui kasulikuks mingis sotsiaalses kontekstis. Siin tekib aga paratamatult küsimus, kas ja mil määral on õigustatud piiritleda kellegi loovust, lähtudes üksnes sotsiaalse välja hinnangutest. Loovate isikute uurimine on just näidanud, et loomine on siiski väga personaalne tegevus, mis sõltub looja otsustest, valikutest ning soovidest ning loomeprotsessi käigus ei ole see mõjutatud välistest teguritest ega hinnangutest. Miks peaks siis aga kellegi loovuse hindamine tulenema eelkõige vaid välistest hinnangutest? Kas on üleüldse mõtet rääkida sotsiaalsetele hinnangutele baseeruvast loovusest?

Omaette küsimuseks osutub ka see, kuivõrd üks või teine kultuurikontekst loovust kui sellist soodustab või takistab. See omakorda sõltub vastava kultuuri avatusest või suletusest. Kui on täheldatavad suured erinevused loovuse mõistmises ja selle kohta loodud teooriates, siis ei saa me järelkult ka võrrelda erinevates kultuurides aktsepteeritud loovuse ilminguid. Selleks, et mõista, mida loovuse all silmas peetakse, tuleks see meil justkui iga kord sellest kõneldes uuesti piiritleda, mis omakorda seab kahtluse alla aga loovuse kui fenomeni ja konstrukti tähenduse üldse.

TÜRNPU, Anne. Triksterpunkt teatripubliku ruumiloomet kujundamas

Kaasaegne Eesti teater toob nähtavale katkeid struktuurilistest muudatustest, mis viitavad laiaulatuslikele paradigmaatilistele muutustele ja teisenemistele teoreetilises ja rakenduslikus teatriteaduses. Paljuti seoses postdramaatilise teatri kehtestumisega on nii lavastajapraktikas kui teatrilases kõrgkoolipedagoogikas hermeneutilise vaatepunkti asemel saanud olu-

liseks performatiivne. Tuginedes eeldusele, et performatiivset mõõdet tuleb mõista siirdelise, kaduva ja vastastikuse protsessina etendusandvate näitlejate ja seda vastuvõtva publiku vahel, küsitakse ettekandes Mina kui tajuja (nii etendaja kui vastuvõtja) identsuse järele ajalisruumilise fenomenina. Ajalise mõõtme prevaleerimise tõttu käsitlustes suunatakse tähelepanu eelkõige lavaruumis kui keskkonnas tekkivatele ruumikvaliteetide muutumisele, mis ilmutavad end etenduse kaduvolust tulenevates detailides ja viivad ruumitaju teisenemiseni publikul. Kas ja mille kaudu saab lavalolija neid protsesse juhtida ja kas on võimalik neid protsesse kirjeldada fenomenoloogilise tajuteooria abil?

Asjaolu, et me lakkamatult viitame minevikule, või oleme minevikust mõjutatud, nimetab Edmund Husserl retentsiooniks (*retention*), ning lakkamatut viitamist tulevikuootustele protentsiooniks (*protention*). Kui tajuprotsessi algul luuakse esmamulje, siis jäädvustatakse see ühtlasi ka mällu. Seega saab esmamuljest retentsioon, millest kujunevad teatud ootused muljete suhtes ehk aimus protsessi jätkumisest ehk protentsioonist. Publiku ruumiloome protentsioonile mittevastav näitlejapoolne ruumikehtestus toob kaasa eelneva retentsiooni kõrvaleheitmise ja uute tajumuljete suhtes kõrgendatud ootuse. Nimetame selle hetke „triksterpunktiks“, kus kehtestunud ruum on lõhutud, kuna eelnevat ruumikogemust enam kasutada ei saa, ja uut pole veel tekkinud. Sellises üliavatud hetkes, kus avaldub inimese piirilise fenomen, on keskkonnatajaks vähem filtreid ja vastastikused protsessid (etendaja–publik) muutuvad vajaduseks. Tolles hetkes on vastuvõtjale võimalik edestada infot, mida ta muidu vastu ei võtaks. See võib olla tajutav lavastuse kõrghetkena.

Antud ettekanne põhineb lavakunstikooli kultuurkapitali toel toimunud uurimislabori „Ruum“ tulemustel ja on esitatud konverentsi töörühma „Inimese ja ühiskonna avatust loovad kvaliteedid: filosoofilis-antropoloogilisi refleksioone.“